

Handreiking schoolexamens vmbo

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamens MVT vmbo

Handreiking schoolexamens moderne vreemde talen vmbo

Afgestemd op het Europees Referentie Kader (ERK)

December 2007

slo

nationaal
expertisecentrum
voor leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

© 2007 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs: Sonja Hebing

Eindredactie: John Hendriks

In opdracht: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Informatie

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 477

Internet: www.slo.nl/vmbo

AN 5.4145.0016

Inhoud

1.	Status van de handreiking	5
2.	Het Europees Referentie Kader moderne vreemde talen	7
2.1	Inleiding	7
2.2	De reikwijdte van het Europees Referentie Kader	8
3.	Verschil tussen het oude en het herziene examenprogramma	15
3.1	De inrichting van het herziene eindexamenprogramma	15
3.2	ERK-niveaus voor de eindexamens moderne vreemde talen	20
4.	Mogelijke invulling van het schooldeel	21
4.1	Onderdelen van het schoolexamen	21
4.2	Voor alle talen verplichte exameneenheden van het schoolexamen	21
4.3	Verplichte, c.q. facultatieve exameneenheden van het SE afhankelijk van leerweg en/of taal	30
4.4	Facultatieve onderdelen van het SE	36
4.5	Hulpmiddelen en tips voor de modernevreemdetalen-docent	37
5.	Vormen van toetsen en suggesties voor de weging	45
6.	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding binnen het programma mvt	51
7.	Mogelijke vakkenintegratie	53
	Literatuur	55
	Bijlage 1 Geglobaliseerd examenprogramma MVT voor vmbo	57
	Bijlage 2 Voorbeelden van gespreks-vaardigheden op niveau A1, A2 en B1	71
	Bijlage 3 Voorbeelden van schrijf-vaardigheid op niveau A1 en A2	83

1. Status van de handreiking

Het zal weinigen zijn ontgaan: de examenprogramma's voor het vmbo zijn globaler geformuleerd. De 'oude' examenprogramma's dateren alweer uit de tweede helft van de jaren negentig. En, bij de destijds heersende opvatting over de rol van de overheid in de aansturing van het onderwijs hoorden examenprogramma's met gedetailleerd voorgeschreven inhoud. Deze aansturingsfilosofie past niet meer in deze tijd waarin de overheid de autonomie van de scholen hoog in het vaandel heeft staan en meer ruimte aan de scholen wil toekennen.

Het globaal formuleren van de examenprogramma's heeft betrekking op de wijze waarop de eindtermen zijn uitgeschreven. Voor alle vakken en beroepsgerichte programma's bestaat een exameneenheid in de meeste gevallen nog maar uit één eindterm, waarin de inhoud van de betreffende exameneenheid is samengevat. Dit heeft geresulteerd in eindtermen die algemener en op een hoger abstractieniveau zijn geformuleerd. Omdat de herziening alleen betrekking heeft op een globalere omschrijving van de exameneisen, is het globale examenprogramma al van toepassing vanaf het examenjaar 2007.

In juni jl. heeft de staatssecretaris de herziene examenprogramma's vastgesteld. De programma's zijn door het ministerie van OCW toegestuurd aan alle scholen voor voortgezet onderwijs. Ook zijn ze te downloaden van de website Het Examenblad: www.examenblad.nl

Eenderde deel van het examenprogramma wordt centraal getoetst. Vanaf 2007 betreft dit een vast deel. Het rolatiesysteem dat sommige vakken kenden is daarmee verleden tijd.

Voor de exameneenheden die centraal getoetst worden is voor elk vak en beroepsgericht programma een syllabus opgesteld. De syllabus beschrijft van elke exameneenheid welke concretere inhoud tot de eindterm gerekend worden. Al deze concretisering zijn onder de noemer 'klein onderhoud' tegen het licht gehouden en waar nodig bijgesteld. Dat heeft geresulteerd in geactualiseerde inhoud die voorschrijvend van aard zijn voor zowel makers van de opgaven voor het centraal examen als voor docenten. De omschrijvingen in de syllabus worden met ingang van het examenjaar 2007 centraal geëxamineerd. Begin juli 2007 hebben alle vmbo-scholen een pakket syllabi toegestuurd gekregen voor de vakken/programma's waarin de leerling examen doen. De syllabi zijn te downloaden van de website van het CEVO: www.examenblad.nl.

Voor de exameneenheden die met een schoolexamen afgesloten worden (tweederde deel van het examenprogramma) zijn alleen de globaal geformuleerde eindtermen vastgesteld. De scholen hebben daardoor ruimte voor het maken van eigen inhoudelijke keuzes voor de concretisering van die eindtermen, maar zijn niet verplicht van die geboden ruimte gebruik te maken. Voor scholen die de geboden ruimte wel willen benutten, is de voorliggende handreiking gemaakt die niet voorschrijvend is, maar bedoeld is om docenten ideeën aan te reiken. De handreiking is te downloaden van de website van de SLO: www.slo.nl.

Jacqueline Kerkhoffs,
SLO, Programma manager vmbo/mbo

Enschede, januari 2008

2. Het Europees Referentie Kader moderne vreemde talen

2.1 Inleiding

Sinds 1 augustus 2007 kunnen we niet meer spreken over het vreemdetalenonderwijs zonder expliciet te verwijzen naar het Europees Referentie Kader (hierna afgekort als ERK). Het is op basis van dit referentiekader dat de eindniveaus van het onderwijs in de moderne vreemde talen in de lidstaten van de Europese Unie worden vastgesteld. In Nederlands zijn de nieuwe eindexamenprogramma's met aan het ERK gekoppelde eindtermen vanaf 1 augustus 2007 van kracht.

Het ERK is een raamwerk voor het onderwijs in vreemde talen dat in de periode 1993-2000 door de Raad van Europa is ontwikkeld en in 2001 officieel is aangenomen. In de afgelopen jaren heeft dit document in toenemende mate een stempel gedrukt op het talenonderwijs binnen de Europese Unie. Het dateert dus niet van gisteren, maar dat wil nog niet zeggen dat het ERK inmiddels voor elke talendocent een vertrouwd instrument is geworden. Deze handreiking verschijnt op een moment dat scholen druk bezig zijn om hun docenten de benodigde kennis omtrent het ERK aan te reiken. Deze publicatie is dan ook bedoeld als een hulpmiddel voor de docent moderne vreemde taal (mvt) om de consequenties van de recente veranderingen voor de gehele onderwijspraktijk inzichtelijk te maken. In grote lijnen komt het erop neer dat binnen het vreemdetalenonderwijs het accent zal komen te liggen op het verwerven van *taalcompetenties*, het *competent* worden in een gegeven vreemde taal.¹ Deze ontwikkeling is binnen het middelbaar en hoger beroepsonderwijs al enige tijd geleden ingezet. In de toekomst zal ook de eindbeoordeling van de vmbo-leerling in sterkere mate dan voorheen gebaseerd zijn op wat hij in de praktijk in een vreemde taal kan laten zien.

Aangezien in de gehele handreiking veelvuldig zal worden verwezen naar het ERK, worden in dit hoofdstuk eerst in het kort de principes van dit raamwerk en van *Taalprofielen* (een Nederlandse uitwerking/toepassing van het ERK) uiteen gezet.

Vervolgens wordt dieper ingegaan op de koppeling van de programma's moderne vreemde talen aan het ERK. Om te onderstrepen dat de invloed van het ERK op het talenonderwijs zich niet beperkt tot het eindexamenprogramma, maar ook richtlijnen aanreikt voor de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen in het hele taalverwervingsproces van leerjaar 1 tot en met 4, zullen eerst de streefniveaus voor de onderbouw worden genoemd, voordat de competentieniveaus aan de orde komen die de vmbo-leerling aan het eind van het vierde leerjaar moeten beheersen.

Hoofdstuk 3 zoekt in op de nieuwe wijze waarop het schoolexamen ingevuld kan worden. Om inzichtelijk te maken hoe de competentieniveaus van de leerling in de praktijk zichtbaar kunnen worden gemaakt, worden de te behalen niveaus voor de diverse onderdelen van het schoolexamen geïllustreerd met voorbeelden van opgaven en uitwerkingen door leerlingen. Tevens wordt aandacht besteed aan de manier waarop leerlingen hierop voorbereid kunnen worden en worden tips gegeven voor het maken van opgaven.

In hoofdstuk 4, 5 en 6 passeren respectievelijk toetsing, loopbaanoriëntatie en mogelijkheden voor integratie van moderne vreemde talen binnen andere vakken de revue.

Het geglobaliseerde examenprogramma vmbo per vreemde taal is in bijlage 1 opgenomen.

Bijlagen 2 en 3 bevatten voor de relevante niveaus opgaven en prestaties voor gespreks- en schrijfvaardigheid.

Deze handreiking is deel van een reeks. In de komende periode zullen er voor de verschillende talen aparte handreikingen verschijnen die dieper ingaan op de koppeling van het talenonderwijs aan het ERK. Ook de

¹ *Competent zijn is "het vermogen van iemand om in bepaalde situaties adequaat gedrag te vertonen. Iemand is competent als hij die handelingen inzet die het beste passen bij de gegeven situatie én als hij blijkt geeft dit in gelijkwaardige situaties ook te kunnen". Om adequaat gedrag te kunnen vertonen, dient de leerling te beschikken over een bepaald repertoire aan kennis, vaardigheden en houdingen. Competentieverricht onderwijs is dus niet alleen gericht op het aanleren van vaardigheden, maar ook op het ontwikkelen van kennis en houdingen. Zie publicaties in de vmbo-reeks van SLO over competentieverricht leren.*

verolpublicaties, die rond de zomervakantie 2008 worden verwacht, worden via internet gepubliceerd: www.slo.nl (www.slo.nl/over/vmbo/themas/handreikingenvmbo)

2.2 De reikwijdte van het Europees Referentie Kader

2.2.1 Het ERK

In opdracht van de Raad van Europa is vanaf 1991 door experts op het gebied van taalvererving gewerkt aan de samenstelling van het Europees Referentie Kader, een samenhangend systeem van niveaus in taalvaardigheid.² Het ERK is bestemd voor leerlingen, docenten, onderzoekers, managers, ontwikkelaars van leerstof, leerplannen, toetsen en examens. Het instrument maakt internationale erkenning van taalkwalificaties (diploma's, certificaten) en vergelijking van taalniveaus mogelijk en bevordert de samenwerking tussen Europese lidstaten op het gebied van onderwijs.

Het document is momenteel beschikbaar in meer dan 30 talen. De Nederlandse vertaling van het oorspronkelijke Engelstalige document is in het voorjaar van 2007 verschenen onder de titel: *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*.³

In de visie op het leren en gebruiken van een vreemde taal die ten grondslag ligt aan het Referentiekader, staan *actie* en *communicatie* centraal. *Leerstrategieën* en *reflectie op het leerproces* worden gezien als onmisbare bestanddelen: ze leiden tot versterking van de taalcompetenties van de leerling.⁴

Het ERK onderscheidt **vijf taalvaardigheden**, waarvan twee mondelinge vaardigheden:

1. luisteren
2. lezen
3. spreken
4. gesprekken voeren
5. schrijven

In de Nederlandse examenprogramma's was tot voor kort sprake van één vaardigheid die betrekking had op spreken, namelijk 'gespreksvaardigheid'. Dit is nu nog steeds het geval voor het vmbo. Het onderscheid tussen spreken (monoloog, toespraak, spreekbeurt) en gesprekken voeren (interactief spreken) wordt in de nieuwe examenprogramma's voor havo en vwo wel gemaakt.

De taalvaardigheden worden in het ERK op **zes algemene beheersingsniveaus** oftewel competentieniveaus beschreven: A1 en A2, B1 en B2, C1 en C2.⁵

Het A-niveau is het basisniveau waarop een beginnend gebruiker van de vreemde taal communiceert (*basisgebruiker*). De sleutelwoorden die bij het A-niveau horen, zijn 'vertrouwd', 'concreet' en 'simpel'. De leerling praat over zijn persoonlijke, dagelijkse leven met iemand die zich gemakkelijk kan inleven in de problemen waarmee een beginnend spreker van een vreemde taal zich geconfronteerd ziet. De gesprekspartner van de leerling houdt te allen tijde rekening met deze problemen en reikt de leerling steeds de helpende hand.

Naarmate het niveau stijgt, neemt de zelfredzaamheid van de leerling toe. B is het middenniveau van iemand die 'zich goed kan redden' (hét sleutelwoord op B-niveau) in de vreemde taal, maar nog behoorlijk wat fouten maakt (*onafhankelijk gebruiker*). De welwillende gesprekspartner heeft plaats gemaakt voor een moedertaalspreker met wie de leerling gemakkelijk en efficiënt kan communiceren, ondanks de fouten die hij maakt. Naarmate het niveau stijgt, liggen de onderwerpen die aangesneden worden, steeds verder van het persoonlijke leven van de leerling af. Ze

² Daarbij werd gebruik gemaakt van reeds bestaande niveaubeschrijvingen voor de mvt, zoals *Threshold Level*, *Kontaktschwelle Deutsch als Fremdsprache*, *Le niveau seuil*.

³ Het kan geraadpleegd of als PDF-file gedownload worden op de site 'Taalunieversum' van de Nederlandse Taalunie: http://taalunieversum.org/onderwijs/gemeenschappelijk_europees_referentiekader/. Het oorspronkelijke document, *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR) geheten, is te vinden op http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/CADRE_EN.asp, onder 'Complete text of the CEFR'*.

⁴ Zie ERK, § 2.1.

⁵ Zie ERK, § 3.2.

worden in toenemende mate abstract. Op B2-niveau vereisen de gespreksonderwerpen een goede kennis van brede actuele maatschappelijke vraagstukken. De leerling wordt bovendien gevraagd om een eigen mening te geven. Aan het C-niveau, dat verwijst naar het gevorderde niveau van de *vaardige gebruiker*, zijn weer andere sleutelwoorden gekoppeld: 'samenhangend', 'spontaan', 'vloeiend', 'precies', 'flexibel'. Het talige repertoire waarover de leerling beschikt, is zeer uitgebreid. Het kan moeiteloos ingezet worden om met een 'native speaker' over studie, beroep en complexe sociaal-maatschappelijke en culturele onderwerpen te praten of discussiëren.⁶

Ofschoon voor het vmbo alleen de niveaus A1 t/m B1 relevant zijn, volgt hieronder een beknopte beschrijving van alle beheersingsniveaus, zodat de opbouw van het ERK duidelijk wordt. Voor elk niveau wordt globaal aangegeven wat er van de leerling *in het algemeen* aan taalvaardigheid verwacht wordt.

Hierbij moet worden opgemerkt dat beheersing op één bepaald niveau veronderstelt dat de leerling de onderliggende niveaus óók beheerst.

Overzicht: globale beschrijving van de zes competentieniveaus van het ERK⁷

Basisgebruiker

A1	Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen gericht op de bevrediging van concrete behoeften begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens zoals waar hij/zij woont, mensen die hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.
A2	Kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). Kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van directe behoeften beschrijven.

Onafhankelijke gebruiker

B1	Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. Kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens het reizen in gebieden waar de betreffende taal wordt gesproken. Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.
B2	Kan de hoofdgedachte van een ingewikkelde tekst begrijpen, zowel over concrete als over abstracte onderwerpen, met inbegrip van technische besprekingen in het eigen vakgebied. Kan zo vloeiend en spontaan reageren dat een normale uitwisseling met moedertaalsprekers mogelijk is zonder dat dit voor een van de partijen inspanning met zich meebrengt. Kan duidelijke, gedetailleerde tekst produceren over een breed scala van onderwerpen; kan een standpunt over een actuele kwestie uiteenzetten en daarbij ingaan op de voor- en nadelen van diverse opties.

⁶ Het hoogste niveau (C2) moet niet worden opgevat als het niveau van een native speaker, maar als het niveau waarop een zeer succesvol leerder omgaat met de vreemde taal: met een hoge mate van precisie, veel aandacht voor detail en een zeer breed repertoire op het gebied van idioom en gespreksonderwerpen. Dit niveau kan bereikt worden na een zeer intensieve blootstelling aan de vreemde taal, bijvoorbeeld door een verblijf in het land zelf, intensief contact met native speakers of een academische studie. Om op dit niveau te kunnen functioneren, dient men bovendien over zeer gedegen maatschappelijke en culturele kennis te beschikken.

⁷ Bron: ERK, § 3.3.

Vaardige gebruiker

C1	Kan een uitgebreid scala van veeleisende, lange teksten begrijpen en de impliciete betekenis herkennen. Kan zichzelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder daarvoor aantoonbaar naar uitdrukkingen te moeten zoeken. Kan flexibel en effectief met taal omgaan ten behoeve van sociale, academische en beroepsmatige doeleinden. Kan een duidelijke, goed gestructureerde en gedetailleerde tekst over complexe onderwerpen produceren en daarbij gebruikmaken van organisatorische structuren en verbindingswoorden.
C2	Kan vrijwel alles wat hij hoort of leest gemakkelijk begrijpen. Kan informatie die afkomstig is van verschillende gesproken en geschreven bronnen samenvatten, argumenten reconstrueren en hiervan samenhangend verslag doen. Kan zichzelf spontaan, vloeiend en precies uitdrukken en kan hierbij fijne nuances in betekenis, zelfs in complexere situaties, onderscheiden.

De hierboven beschreven schaal van niveaus kan niet zonder meer gekoppeld worden aan een bepaalde hoeveelheid leertijd. Het referentiekader is geen meetlat. Met andere woorden: het is niet mogelijk om het exacte aantal uren aan te geven dat nodig is om een volgend niveau te bereiken. De ervaring wijst echter uit dat leerders van een vreemde taal méér tijd nodig hebben om bijvoorbeeld van A2 naar B1 te gaan dan om van A1 op A2-niveau te komen. Er lijkt zelfs telkens sprake te zijn van een verdubbeling van leertijd met het klimmen van niveaus.⁸ Het leren van een vreemde taal is dus een 'tijdrovende' aangelegenheid. Dit houdt verband met het feit dat met het stijgen van het beheersingsniveau een uitgebreider lexicaal, grammaticaal, stilistisch en thematisch repertoire wordt vereist, alsmede een breder scala aan activiteiten en vaardigheden, terwijl gelijktijdig de foutentolerantie afneemt. Verschillen in verwerfbaarheid tussen de diverse moderne vreemde talen spelen eveneens een rol: zo is Frans als niet-Germaanse taal voor Nederlandstalige leerlingen moeilijker te verwerven dan Engels en Duits die beide aan het Nederlands verwant zijn. Daarnaast moet rekening gehouden worden met verschillen tussen leerlingen onderling, alsmede met de verschillende mate waarin leerlingen aan de doeltaal blootgesteld worden en de vreemde taal in een krachtige leeromgeving leren.

2.2.2 Taalprofielen

Om een beter inzicht te krijgen in de praktische toepassing van het ERK in de onderwijspraktijk, is het handig om als docent gebruik te maken van de publicatie *Taalprofielen*.⁹ De Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (Cevo) heeft bij de samenstelling van haar *Syllabi Talen centraal examen 2008 en 2009* gebruik gemaakt van zowel het ERK als *Taalprofielen*. Taalprofielen zijn door Cito en SLO gebruikt om de eindtermen van de examenprogramma's moderne vreemde talen te 'vertalen' naar ERK-niveaus.

Om duidelijk te maken wat er concreet van de vmbo-leerling verwacht wordt, volgen hier de beschrijvingen van de relevante beheersingsniveaus per taalvaardigheid, zoals die geformuleerd zijn in *Taalprofielen*. Het B2-niveau is in dit overzicht opgenomen ter illustratie van het verschil tussen B1 en B2, maar ook omdat een enkele opgave leesvaardigheid voor Engels en Turks in de gemende en theoretische leerweg dit niveau kan bereiken.

Overzicht: beheersingsniveaus per taalvaardigheid uit *Taalprofielen*¹⁰

Leesvaardigheid

A1	Ik kan vertrouwde namen, woorden en zeer eenvoudige zinnen begrijpen, bijvoorbeeld in mededelingen, op posters en in catalogi.
A2	Ik kan korte, eenvoudige teksten lezen. Ik kan specifieke voorspelbare informatie vinden in eenvoudige, alledaagse teksten zoals advertenties, menu's en dienstregelingen. Ik kan korte,

⁸ Tot deze conclusie komt onder andere F. Staatsen (red), *Moderne vreemde talen in de onderbouw. Kerndoelen in de praktijk*. Bussum: Coutinho 2004, p. 289. De 'ijshoorn' – een kegel die naar boven toe breder wordt – wordt als figuur aangehaald om inzicht te geven in de mate waarin de leertijd toeneemt naarmate het niveau stijgt.

⁹ E. Liemberg & D. Meijer, *Taalprofielen. Leerlijnen voor competentiegericht vreemdetalenonderwijs*. Enschede: NAB-MVT 2004. Te downloaden op www.nabmvt.nl/publicaties/. Taalprofielen zijn in opdracht van het Ministerie van OCW ontwikkeld voor de niveaus A1 t/m C1 door het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen in samenwerking met mvt-docenten. CITO heeft de publicatie gevalideerd.

¹⁰ Bron: *Taalprofielen*, p.16-17.

	eenvoudige, persoonlijke brieven begrijpen.
B1	Ik kan teksten begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit zeer frequente dagelijkse, of aan het werk gerelateerde taal. Ik kan de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen in persoonlijke brieven begrijpen.
B2	Ik kan artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, waarbij de schrijvers een bijzondere attitude of standpunt innemen. Ik kan eigentijds literair proza begrijpen.

Kijk- en luistervaardigheid

A1	Ik kan vertrouwde woorden en basiszinnen begrijpen die mezelf, mijn familie en directe concrete omgeving betreffen, wanneer de mensen langzaam en duidelijk spreken.
A2	Ik kan zinnen en de meest frequente woorden begrijpen die betrekking hebben op gebieden die van direct persoonlijk belang zijn (bijvoorbeeld basisinformatie over zichzelf en zijn/haar familie, winkelen, plaatselijke omgeving, werk). Ik kan de belangrijkste punten in korte, duidelijke, eenvoudige boodschappen en aankondigingen volgen.
B1	Ik kan de hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaarddialect wordt gesproken over vertrouwde zaken die ik regelmatig tegenkom op mijn werk, school, vrije tijd, enzovoort Ik kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk of beroepsmatig belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk gesproken wordt.
B2	Ik kan een langer betoog en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Ik kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Ik kan het grootste deel van films in standaardtaal begrijpen.

Gespreksvaardigheid (interactief spreken)

A1	Ik kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en helpt bij het formuleren van wat de spreker probeert te zeggen. Ik kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.
A2	Ik kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Ik kan zeer korte sociale gesprekken aan, hoewel ik gewoonlijk niet voldoende begrijp om het gesprek zelfstandig gaande te houden.
B1	Ik kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in een gebied waar de betreffende taal wordt gesproken. Ik kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn of mijn persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).
B2	Ik kan zodanig deelnemen aan een vloeiend gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Ik kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin standpunten uitleggen en ondersteunen.

Spreken (monoloog)

A1	Ik kan eenvoudige uitdrukkingen en zinnen gebruiken om de eigen woonomgeving en de mensen in de naaste omgeving te beschrijven.
A2	Ik kan een reeks uitdrukkingen en zinnen gebruiken om in eenvoudige bewoordingen familie en andere mensen, leefomstandigheden, opleiding en huidige of meest recente baan te beschrijven.
B1	Ik kan uitingen op een eenvoudige manier aan elkaar verbinden, zodat ik ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Ik kan in het kort redenen en verklaringen aangeven voor meningen en plannen. Ik kan een verhaal vertellen of de plot van een boek of film weergeven en mijn reacties beschrijven.
B2	Ik kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen presenteren over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op zijn/haar interessegebied. Ik kan een standpunt over een actueel onderwerp verklaren en de voordelen en nadelen van diverse opties uiteenzetten.

Schrijfvaardigheid

A1	Ik kan een korte, eenvoudige mededeling doen, bijvoorbeeld voor het zenden van vakantiegroeten. Ik kan op formulieren persoonlijke details invullen, bijvoorbeeld naam, nationaliteit en adres op een inschrijvingsformulier noteren.
A2	Ik kan korte, eenvoudige notities en boodschappen opschrijven. Ik kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.
B1	Ik kan eenvoudige samenhangende tekst schrijven over onderwerpen die vertrouwd of van persoonlijk belang zijn. Ik kan persoonlijke brieven schrijven waarin ik mijn ervaringen en indrukken beschrijf.
B2	Ik kan een duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen die mijn persoonlijke interesse hebben. Ik kan een opstel of verslag schrijven, informatie doorgeven of redenen aanvoeren ter ondersteuning vóór of tégen een specifiek standpunt. Ik kan brieven schrijven waarin het persoonlijk belang van ervaringen en indrukken aangegeven wordt.

2.2.3 Bandbreedte van niveaus

Het leerproces begint op een niveau dat onder A1 ligt. Er lijkt namelijk sprake te zijn van een soort taalgebruik dat geen apart niveau van taalvaardigheid vertegenwoordigt, maar dat uit een klein aantal geïsoleerde, specifieke taken bestaat die reeds door leerlingen met een zeer beperkt taalbereik kunnen worden uitgevoerd. We kunnen daarbij denken aan:

- de leerling kan 'ja', 'nee', 'neem me niet kwalijk', 'alstublieft', 'dank u wel' en 'sorry' zeggen;
- de leerling kan enkele basisbegroetingen gebruiken;
- de leerling kan vragen en vertellen welke dag, hoe laat en welke datum het is;
- de leerling kan zich voorstellen, zeggen waar hij woont en een ander vragen hoe hij heet, waar hij woont, hoe oud hij is.¹¹

Een verdere detaillering van de niveaus maakt het mogelijk binnen de bandbreedte van het niveau nuances aan te brengen. Het ERK maakt in de schalen met de descriptorren onderscheid tussen de zogenoemde 'criteriumniveaus' (zoals A2, B1 of B2) en de 'plusniveaus' (bijvoorbeeld A2+ of B1+). Nemen we als voorbeeld A2, dan geeft het ERK voor bijvoorbeeld luisteren het volgende onderscheid voor deze twee niveaus aan:

A2	Kan genoeg begrijpen om te kunnen voldoen aan behoeften van concrete aard, wanneer er helder en langzaam wordt gearticuleerd.
	Kan frasen en uitdrukkingen begrijpen die verband houden met zaken van de meest directe prioriteit (elementaire persoons- en familiegegevens, boodschappen doen, plaatselijke geografie, werk), wanneer er helder en langzaam wordt gearticuleerd.

De 'kan-beschrijving' onder de streep wordt beschouwd als het 'criteriumniveau' (A2 of A2.1), boven de horizontale streep is een beschrijving van het 'plusniveau' (A2.2. of A2+).

Het gaat bij dezen +niveaus dus om prestaties die nog binnen de bandbreedte van het betreffende niveau vallen, maar die zich in kwantiteit en kwaliteit kunnen onderscheiden (bijvoorbeeld A2+: meer actieve deelname aan gesprekken).

Hierna worden de verschillen tussen A2 en A2+ voor gespreksvaardigheid geïllustreerd.

¹¹ Zie ERK, § 3.5.

A2	A2+
<p>Sociale functies en transacties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eenvoudige alledaagse beleefdheidsvormen gebruiken om mensen te begroeten, aan te spreken en te vragen hoe zij het maken; • reageren op nieuws; • zeer korte sociale gesprekken voeren; • vragen stellen en beantwoorden over bezigheden op het werk en in de vrije tijd; • uitnodigingen doen en beantwoorden; • bespreken wat men gaat doen, waar men naartoe gaat en een ontmoeting afspreken; • aanbiedingen doen en aanvaarden; • eenvoudige transacties in winkels doen; • eenvoudige inlichtingen vragen, bijvoorbeeld over openbaar vervoer; • alledaagse producten en diensten vragen en leveren; • de weg vragen en wijzen. 	<p>Zeer goede A2-prestatie, dat wil zeggen <i>meer actieve deelname</i> aan gesprekken met enige hulp en zekere beperkingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eenvoudige face-to-face gesprekken beginnen, gaande houden en beëindigen; • redelijk gemakkelijk communiceren in gestructureerde situaties; • ideeën/informatie uitwisselen over vertrouwde onderwerpen in voorspelbare alledaagse situaties, mits de gesprekspartner indien nodig helpt; <p><i>Meer mogelijkheden om een monoloog te voeren:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • alledaagse aspecten van zijn omgeving beschrijven; • in eenvoudige bewoordingen uitdrukken hoe hij zich voelt; • korte, elementaire beschrijvingen geven van gebeurtenissen en activiteiten; • huisdieren en persoonlijke bezittingen beschrijven.

Om progressie inzichtelijk te maken, zeker gezien de tijd die nodig is om van het ene niveau naar het andere te komen, kan gebruik worden gemaakt van de tekstkenmerken die te vinden zijn in Taalprofielen. Dit zal in de nabije toekomst nog verder worden uitgewerkt.

2.2.4 Beschrijvingen van referentieniveaus per taal

In opdracht van de Raad van Europa is na de totstandkoming van het ERK voor elke taal een team experts aan de slag gegaan om gedetailleerde beschrijvingen te maken van de diverse referentieniveaus ('reference level descriptions' geheten). Deze publicaties geven een concreet idee van wat iemand op de verschillende niveaus moet kennen en kunnen in een gegeven vreemde taal. Ze vormen een handig naslagwerk voor de moderne vreemde talentdocent, in het bijzonder voor de docent die zelf leerstof ontwikkelt en toetsen maakt.

Voor Duits zijn de gedetailleerde beschrijvingen voor alle niveaus sinds 2005 gebundeld onder de naam *Profile Deutsch*.¹²

Spaans beschikt eveneens over beschrijvingen voor alle niveaus. Ze zijn gemaakt door het Instituto Cervantes en zijn eind 2006 gepubliceerd.

Voor het Frans zijn 'référentiels' verschenen voor de niveaus A1 (2006) en B2 (2004).¹³ De beschrijvingen van A2 en B1 zijn nog in ontwikkeling.

Op termijn zal voor Engels het Cambridge Learner Corpus gebruikt worden om voor elk niveau een gedetailleerde beschrijving te maken.

Voor het Turks en Arabisch zijn dergelijke beschrijvingen van referentieniveaus nog niet beschikbaar.

Voor de laatste ontwikkelingen omtrent de uitwerkingen van competentieniveaus per taal wordt verwezen naar de site van de Council of Europe: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/DNR_EN.asp

¹² *Profile Deutsch (boek en cd-rom)*, Langenscheidt 2005. Ze zijn samengesteld door een team uit 3 landen (Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland).

¹³ *Jean-Claude Beacco & Rémy Porquier, Niveau A1 pour le français. Un référentiel (boek en cd)*. Paris : Didier 2007. *Idem, Niveau B2 pour le français. Un référentiel (boek en cd)*. Paris : Didier 2005. Er bestaat ook een 'référentiel' voor het niveau A.1.1 (2005), bedoeld voor volwassen immigranten met een laag opleidingsniveau die zich de Franse taal eigen moeten maken.

3. Verschil tussen het oude en het herziene examenprogramma

3.1 De inrichting van het herziene eindexamenprogramma

Het moderne vreemde talen eindexamenprogramma vmbo voor 2008 en 2009 bestaat uit:

1. het *exameneenheid*, dat voor alle leerwegen gemeenschappelijk is en zeven onderdelen telt
2. het *verrijkingsdeel*, dat uit vijf onderdelen bestaat en alleen geldt voor de gemengde en theoretische leerweg.

De globaal geformuleerde eindtermen

Ten opzichte van het oude examenprogramma vmbo zijn de herziene eindtermen die vanaf 1 augustus 2007 van kracht zijn met het oog op de examens van 2008 en 2009 inhoudelijk niet veel veranderd. Ze zijn echter globaler geformuleerd en gelden voor alle moderne vreemde talen in het vmbo.

Het volledige examenprogramma is opgenomen in bijlage 1 van de handreiking.

De eindtermen van de exameneenheid zijn gespecificeerd volgens de volgende systematiek:

1. Er worden allereerst drie globaal geformuleerde eindtermen gegeven:
 - Oriëntatie op leren en werken
 - Basisvaardigheden
 - Leervaardigheden in de moderne vreemde talen.
2. Vervolgens komen de vier taalvaardigheden aan bod. Voor elke taalvaardigheid zijn een aantal globaal geformuleerde eindtermen geformuleerd die voor elke taal en elke leerweg hetzelfde zijn. In het examenprogramma zijn geen aanwijzingen opgenomen voor bijvoorbeeld omvang van de woordenschat of grammaticale correctheid.
 - Leesvaardigheid
 - Luister- en kijkvaardigheid
 - Gespreksvaardigheid
 - Schrijfvaardigheid.

De exameneenheden mvt/v/1 tot en met mvt/v/5 hebben betrekking op:

- Leesvaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Kennis van land en samenleving
- Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie
- Vaardigheden in samenhang.

Toetsing via CE en/of SE

Voor alle moderne vreemde talen van het vmbo bestaat een Centraal Examen. Tot nu toe hadden de nieuwe schooltalen Spaans, Arabisch en Turks alleen een schoolexamen en geen CE.¹⁴

Leesvaardigheid wordt in alle CE's geëxamineerd, evenals leervaardigheden binnen de moderne vreemde talen (MVT/K/3).

In de basisberoepsgerichte leerweg worden voor Frans, Duits en Engels vier van de zeven onderdelen centraal getoetst, terwijl voor Spaans, Turks en Arabisch alleen Leervaardigheden in de exameneenheden moderne vreemde talen en Leesvaardigheid centraal worden getoetst.

¹⁴ De minister motiveert dit besluit als volgt: "De populariteit van deze talen groeit en komt onder andere tot uiting via het volgen van Spaans, Arabisch of Turks als extra vak. Ook de verruimde compensatiemogelijkheden in de uitslagbepaling van het vmbo door middel van het volgen van een extra vak geven aanleiding tot het invoeren van een centraal examen voor deze vakken." Zie Algemeen Verbindend Voorschrift van 22-2-2007, gepubliceerd in de Staatscourant, 20-2-2007, nr 36). Bron: http://www.cfi.nl/Public/CFI-online/Images/CFINL07wk07VOOK20073669_tcm2-74161.pdf

In de kaderberoepsgericht leerweg worden bij Frans en Duits vier onderdelen digitaal getoetst, terwijl bij de andere talen alleen met papieren examens wordt gewerkt en er slechts twee onderdelen centraal worden geëxamineerd. Voor alle talen, behalve Arabisch, wordt schrijfvaardigheid getoetst.¹⁵

Niveaoverschillen

Niveaoverschillen komen op de volgende manieren tot uitdrukking.

Allereerst is er een onderscheid aan te brengen in het *aantal examenonderdelen*. Er bestaat voor elke taal een verschil tussen het programma voor basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte enerzijds (waarvoor alleen de eindtermen van het kerndeel van het examenprogramma gelden) en voor de gemengde en theoretische leerwegprogramma anderzijds (waarvoor eindtermen van het kerndeel én verrijgingsdeel gelden).

Aan Engels is duidelijk een hoger niveau gekoppeld. Uitsluitend voor Engels is in het verrijgingsdeel een exameneenheid *schrijfvaardigheid* opgenomen. Deze exameneenheid houdt een verzwaring in ten opzichte van de exameneenheid schrijfvaardigheid uit het kerndeel (die in het SE wordt getoetst). Het onderdeel schrijfvaardigheid uit het verrijgingsdeel Engels wordt middels het CE getoetst.

Voor Arabisch worden minder zware eisen gesteld, aangezien daar het onderdeel schrijfvaardigheid in het geheel ontbreekt in het examenprogramma.

Niveaoverschillen worden voorts gecreëerd door de koppeling van de examenopgaven aan ERK-niveaus. Daarvan is bijvoorbeeld bekend dat het niveau voor Engels in alle leerwegen hoger is dan voor Duits en Frans,¹⁶ zoals ook het niveau voor Turks hoger is dan voor Spaans en Arabisch.

De examens blijven overigens dezelfde moeilijkheidsgraad houden als voorheen.

Niveaoverschillen kunnen tenslotte ontstaan doordat scholen meer mogelijkheden hebben gekregen om een eigen invulling aan het schoolexamen te geven. Ze kunnen ervoor kiezen om een aantal exameneenheden waarop het CE betrekking heeft, te laten terugkeren in het schoolexamen. Dit is echter niet verplicht. Regel is dat elke exameneenheid getoetst moet worden óf in het centraal examen óf in het schoolexamen.

3.1.1 Examenonderdelen

Tussen de diverse leerwegen en de vreemde talen onderling bestaan aanzienlijke verschillen. Voor alle duidelijkheid wordt hieronder per leerweg weergegeven wat op het centraal examen (CE) wordt getoetst en wat op het schoolexamen (SE) moet, c.q. mag worden getoetst.

Een volledig overzicht van de exameneenheden *per vreemde taal* is in bijlage 1 opgenomen.

BB-leerweg

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
Engels, Duits en Frans				
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken		BB	
MVT/K/2	Basisvaardigheden		BB	
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	BB	BB	
MVT/K/4	Leesvaardigheid	BB		BB
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid	BB ¹⁷		BB
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid		BB	
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid	BB ¹⁸		BB

¹⁵ Cevo kan bepalen dat het CE voor een bepaalde leerweg geen betrekking heeft op het onderdeel schrijven. Schrijfvaardigheid wordt dus wel getoetst in de examens van 2008 en 2009.

¹⁶ Zie A. van Til, 'Het niveau van de luistervaardigheid in de moderne vreemde talen door de jaren heen'. In: *Levende Talen Magazine*, 2007, no. 3, p. 5-9. (http://toetswijzer.kennisnet.nl/html/literatuur/LTM2007nr3_vanTil_niveaudaling.pdf) en idem, 'De koppeling van de kijk- en luister-toetsen aan het ERK'. In: *Levende Talen Magazine*, 2006, no. 7, p. 14-17.

¹⁷ Luister- en kijkvaardigheid wordt alleen op de computer in het CE getoetst.

¹⁸ Schrijfvaardigheid wordt alleen op de computer in het CE getoetst.

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
Spaans, Turks en Arabisch				
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken		BB	
MVT/K/2	Basisvaardigheden		BB	
MVT/K/3	Leervaardigheden in de mvt	BB	BB	
MVT/K/4	Leesvaardigheid	BB		BB
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid		BB	
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid		BB	
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid (niet voor Arabisch)		BB	

KB-leerweg

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
Frans en Duits (digitale versie)				
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken		KB	
MVT/K/2	Basisvaardigheden		KB	
MVT/K/3	Leervaardigheden in de mvt	KB	KB	
MVT/K/4	Leesvaardigheid	KB		KB
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid	KB		KB
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid		KB	
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid	KB		KB

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
Engels, Duits, Arabisch, Turks, Spaans (papieren versie)				
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken		KB	
MVT/K/2	Basisvaardigheden		KB	
MVT/K/3	Leervaardigheden in de mvt	KB	KB	
MVT/K/4	Leesvaardigheid	KB		KB
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid		KB	
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid		KB	
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid (niet voor Arabisch)		KB	

GT/TL-Leerweg

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
Engels				
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken		GT/TL	
MVT/K/2	Basisvaardigheden		GT/TL	
MVT/K/3	Leervaardigheden in de mvt	GT/TL	GT/TL	
MVT/K/4	Leesvaardigheid	GT/TL		GT/TL
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid		GT/TL	
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid		GT/TL	
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid		GT/TL	
MVT/V/1	Leesvaardigheid	GT/TL		GT/TL
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid	GT/TL		GT/TL
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie		GT/TL	
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang	GT/TL		GT/TL

Exameneenheden		CE	moet op SE	mag op SE
Frans, Duits, Spaans, Turks, Arabisch				
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken		GT/TL	
MVT/K/2	Basisvaardigheden		GT/TL	
MVT/K/3	Leervaardigheden in de mvt	GT/TL	GT/TL	
MVT/K/4	Leesvaardigheid	GT/TL		GT/TL
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid		GT/TL	
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid		GT/TL	
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid (niet voor Arabisch)		GT/TL	
MVT/V/1	Leesvaardigheid		GT/TL	
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving	GT/TL ¹⁹		GT/TL
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie		GT/TL	
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang	GT/TL		GT/TL

3.1.2 Koppeling van talenprogramma's aan het ERK

Teneinde de Nederlandse programma's voor moderne vreemde talen expliciet te verbinden aan de Europese schaal van taalvaardigheid, zijn in de afgelopen jaren zowel het onderbouwprogramma als de diverse examenprogramma's in termen van het ERK beschreven. Over deze koppeling zijn door Cito en SLO een aantal rapporten gepubliceerd.²⁰

2.3.2.1 Streefniveaus aan het einde van de nieuwe onderbouw

Voor de Nieuwe Onderbouw zijn 'streefniveaus' vastgesteld bij de globaal geformuleerde kerndoelen per vreemde taal. Met streefniveau wordt het niveau bedoeld dat leerlingen van een bepaald schooltype na een x aantal jaren les in de vreemde taal idealiter zouden moeten hebben.

De vaststelling van de gewenste streefniveaus is de uitkomst van een onderzoek door SLO. De resultaten hiervan zijn vastgelegd in de *Handreiking Nieuwe Onderbouw, Moderne Vreemde Talen*.²¹

Hierna worden de streefdoelen voor de moderne vreemde talen in de onderbouw kort worden toegelicht:

- om talendocenten een idee te geven van het niveau waarmee de leerlingen in klas 3 aan hun examenprogramma vmbo beginnen, in de hoop dat dit de planning van de onderwijsprogramma's en de plannen voor toetsing en afsluiting vergemakkelijkt;
- om het belang te benadrukken van doorlopende leerlijnen (een consistente opbouw van het leertraject) binnen het talenprogramma voor het vmbo.

Voor de onderbouw zijn alleen voor Engels kerndoelen geformuleerd, omdat dit vak deel uitmaakt van het kerncurriculum. De kerndoelen gelden echter ook voor de andere moderne vreemde talen die in de onderbouw kunnen worden aangeboden. Vanaf het schooljaar 2006-2007 zijn vmbo-scholen verplicht om, naast Engels, één moderne vreemde taal in het curriculum van de theoretische, gemengde en kaderberoepsgerichte leerweg aan te bieden.²² Behalve Duits en Frans mogen ook andere talen aangeboden worden, op voorwaarde dat de taal een vmbo-examenprogramma heeft. Dit is het geval voor Arabisch, Spaans en Turks.

¹⁹ De CE voor Arabisch, Duits, Frans, Spaans en Turks hebben impliciet ook betrekking op de exameneenheid mvt/v/3.

²⁰ O.a. F. Staatsen & G. Stoks, *Analyse van de examenprogramma's voor vmbo en havo/vwo ten behoeve van de afstemming op de Europese schaal van taalvaardigheid*. Enschede: SLO, mei 2001. J. Noijons & H. Kuijper (red), *De koppeling van de centrale examens tekstbegrip moderne vreemde talen aan het Europees Referentie Kader*. Arnhem: Cito 2006. *Idem*, *Leesvaardigheidsexamens moderne vreemde talen in Europees verband*. Arnhem: Cito 2006. J. Noijons, H. Kuijper & E. Reichard, *De koppeling van de centrale examens leesvaardigheid Arabisch, Russisch, Spaans en Turks aan het Europees Referentiekader*. Arnhem: Cito, januari 2007. In genoemde rapporten wordt de koppelingsprocedure nader toegelicht.

²¹ B. Trimbos, *Handreiking Nieuwe Onderbouw. Moderne Vreemde Talen*. Enschede: SLO 2006. Het rapport staat op de site van de SLO.

²² Voor de basisberoepsgerichte leerweg is dit niet verplicht.

De volgende acht van de 58 kerndoelen hebben betrekking op de moderne vreemde talen.²³

Kerndoelen onderbouw moderne vreemde talen

11. De leerling leert verder vertrouwd te raken met de klank van het Engels door veel te luisteren naar gesproken en gezongen teksten.
12. De leerling leert strategieën te gebruiken voor het uitbreiden van zijn Engelse woordenschat.
13. De leerling leert strategieën te gebruiken bij het verwerven van informatie uit gesproken en geschreven Engelstalige teksten.
14. De leerling leert in Engelstalige schriftelijke en digitale bronnen informatie te zoeken, te ordenen en te beoordelen op waarde voor hemzelf en anderen.
15. De leerling leert in spreektaal anderen een beeld te geven van zijn dagelijks leven.
16. De leerling leert standaardgesprekken te voeren om iets te kopen, inlichtingen te vragen en om hulp te vragen.
17. De leerling leert informeel contact in het Engels te onderhouden via e-mail, brief en chatten.
18. De leerling leert welke rol het Engels speelt in verschillende soorten internationale contacten.

Bovengenoemde kerndoelen zijn op verzoek van het ministerie van Onderwijs door de SLO geconcretiseerd.²⁴

De onderbouw legt de basis voor het vmbo-examenprogramma van jaar 3 en 4. Bij de opzet van het programma moet met bovengenoemde aspecten rekening gehouden te worden.

Hieronder worden voor Engels, Duits en Frans de streefniveaus voor de diverse leerwegen binnen de onderbouw van het vmbo weergegeven en –ter vergelijking– in het grijs de niveaus voor de havo aan het eind van de onderbouw. Voor Spaans, Arabisch en Turks zijn deze streefniveaus nog niet beschikbaar.²⁵

Tabel: streefniveaus Engels, Duits en Frans onderbouw vmbo

Engels	BB	KB	GT	HAVO
luisteren	A1	A1/A2	A1/A2	A2
lezen	A1	A1/A2	A1/A2	A2
gesprekken voeren	A1	A1/A2	A1/A2	A2
spreken	A1	A1/A2	A1/A2	A2
schrijven	A1	A1/A2	A1/A2	A2

Duits	BB	KB	GT	HAVO
luisteren	A1	A1/A2	A1/A2	A2
lezen	A1	A1/A2	A1/A2	A2
gesprekken voeren	A1	A1	A1	A1/A2
spreken	A1	A1	A1	A1/A2
schrijven	A1	A1	A1	A1/A2

Frans²⁶	BB	KB	GT	HAVO
luisteren			A1/A2	A2
lezen			A1/A2	A2
gesprekken voeren			A1	A1/A2
spreken			A1	A1/A2
schrijven			A1	A1/A2

²³ Zie p. 17 van de bijlage bij het rapport *Beweging in de onderbouw*. http://www.onderbouw-vo.nl/ventura/?720_d313.tvb_bijlagen.pdf

²⁴ Zie B. Trimbos, *Concretisering van de kerndoelen Engels*. Kerndoelen voor de onderbouw VO. Enschede: SLO, april 2007. Zie <http://ko.slo.nl/00001/engels.pdf/>

²⁵ Voor Turks zou uitgegaan kunnen worden van het niveau voor Engels of Duits, voor Spaans en Arabisch van het niveau voor Frans.

²⁶ Er zijn geen streefniveaus voor BB en KB geformuleerd, omdat bij het koppelingsonderzoek geen docenten BB en KB Frans waren betrokken. Naar verwachting is het streefniveau voor deze leerwegen voor Frans A1.

De streefniveaus voor Engels liggen globaal genomen iets hoger dan die voor Duits en Frans. De startpositie voor Engels is immers wezenlijk anders dan die voor Duits of Frans. In het primair onderwijs hebben leerlingen reeds de verplichte 80 klokuren Engels gevolgd. Bovendien worden zij in hun dagelijkse leven veelvuldig blootgesteld aan Engels, via computer, internet, muziek en media.

Het genoemde niveauverschil tussen Engels en de andere talen manifesteert zich overigens vooral bij de productieve vaardigheden (spreken, gesprekken voeren en schrijven), die doorgaans moeilijker te verwerven zijn dan de reproductieve vaardigheden (lezen en luisteren).

3.2 ERK-niveaus voor de eindexamens moderne vreemde talen

Nieuw in het eindexamenprogramma vmbo is dat de globale eindtermen vanaf 1 augustus 2007 gekoppeld zijn aan het ERK. Het koppelingsonderzoek is in 2005 en 2006 uitgevoerd door het Cito en de SLO voor de onderdelen leesvaardigheid en luister-/kijkvaardigheid.²⁷ Voor de andere vaardigheden zijn in de periode 2000 tot 2007 voornamelijk theoretische deelonderzoeken uitgevoerd.

Het is lastig om de eindtermen van het examenprogramma vmbo te vergelijken met de descriptoren van het ERK. Ze zijn namelijk ontstaan vanuit een andere systematiek. Het examenprogramma beschrijft wat leerlingen met de teksten moeten kunnen, waarbij impliciet rekening wordt gehouden met de aloude niveaubeschrijvingen die onder de eindtermen liggen (de examens blijven immers de komende jaren van hetzelfde niveau). Het ERK maakt echter onderscheid in niveaus door kenmerken van tekstsoorten, onderwerpen en dergelijke per moeilijkheidsgraad te benoemen.

De wijze van formuleren die gebruikt is voor de eindtermen vinden we niet letterlijk terug in het ERK. Er moet daarom gekeken worden op welke formuleringen van de niveaus van taalvaardigheid van het ERK (zoals deze beschreven zijn in *Taalprofielen*) de eindtermen het beste aansluiten.

In het volgende hoofdstuk is gebruik gemaakt van de resultaten van diverse 'koppelingsonderzoeken' om een inschatting te maken van de beoogde niveaus voor de diverse taalvaardigheden en leerwegen. Deze zullen in het volgende hoofdstuk bij de diverse taalvaardigheden genoemd worden.

²⁷ J. Noijons & H. Kuijper, De koppeling van de centrale examens tekstbegrip moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader. Arnhem: Cito 2006. Kamphuis, F. et al, De koppeling van de CITO kijk- en luistertoetsen moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader. Arnhem: CITO april 2007.

4. Mogelijke invulling van het schooldeel

4.1 Onderdelen van het schoolexamen

Het schoolexamen moderne vreemde talen heeft betrekking op: de exameneenheden waarop het centraal examen geen betrekking heeft, plus 'leervaardigheden in de moderne vreemde talen' die ook middels het centraal examen worden getoetst;

Het schoolexamen kan betrekking hebben op exameneenheden die met het centraal examen worden afgesloten, indien de school daarvoor kiest.

Hieronder zal eerst ingegaan worden op de onderdelen van het schoolexamen die voor alle leerwegen en alle moderne vreemde talen verplicht zijn (§ 4.2).

Daarna wordt aandacht besteed aan onderdelen die –afhankelijk van leerweg en/of taal– in het schoolexamen getoetst moeten (§ 4.3) of mogen (§ 4.4) worden

4.2 Voor alle talen verplichte exameneenheden van het schoolexamen

Het schoolexamen toetst voor alle moderne vreemde talen tenminste de exameneenheden MVT/K/1 Oriëntatie op leren en werken, MVT/K/2 Basisvaardigheden en MVT/K/3 Leervaardigheden in moderne vreemde talen, evenals het onderdeel gespreksvaardigheid (MVT/K/6). De eindtermen voor deze onderdelen worden hieronder toegelicht. In paragraaf 4.3 worden de overige verplichte c.q. facultatieve exameneenheden besproken.

4.2.1 Oriëntatie op leren en werken

MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken	B	K	G/T
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij	X	X	X

Deze eindterm komt in hoofdstuk 6 (Loopbaanoriëntatie- en begeleiding) aan de orde.

4.2.2 Basisvaardigheden

MVT/K/2	Basisvaardigheden	B	K	G/T
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren	X	X	X

Het betreft hier algemene vaardigheden die nodig zijn om op doeltreffende wijze zelfstandig en met anderen te leren. Bij 'informatie verwerven, verwerken' moet gedacht worden aan het kunnen gebruiken van elektronische hulpmiddelen (zoals computer), het kunnen raadplegen van woordenboeken, naslagwerken en andersoortige bronnen, alsmede het effectief zoeken op internet.²⁸

²⁸ Deze eindterm is weliswaar niet gekoppeld aan het ERK, maar vindt zijn evenknie in 'vaardigheden en bekwaamheden (savoir-faire)', 'existentiële competentie (savoir-être)' en 'leervermogen' (savoir-apprendre)'. Zie ERK, § 5.1.2 t/m § 5.1.4.

4.2.3 Leervaardigheden in de moderne vreemde talen

MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	B	K	G/T
	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> • het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk-, en spreek- en gespreksdoelen • de bevordering van het eigen taalleerproces • het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis • kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X

De eindterm 'leervaardigheden in de moderne vreemde talen' is een belangrijke component in de opbouw van taalvaardigheden zoals die in het ERK wordt beschreven. Daar waar de eindterm uit het vmbo-examenprogramma 'compenserende strategieën' en 'eigen taalleerproces bevorderen' vermeldt, onderscheidt het ERK *productiestrategieën* (die met name bij gespreksvaardigheid in werking treden) en *receptieve strategieën* (die bij luisteren/kijken en lezen belangrijk zijn). Eerstgenoemde worden bij gespreksvaardigheid nader toegelicht, laatstgenoemde bij luister/kijkvaardigheid.

'Kennis van land en samenleving' kunnen inzetten en 'cultuuruitingen uit een taalgebied kunnen herkennen' vinden we in het ERK terug onder de brede noemer 'algemene competentie'. Deze is onderverdeeld in:

1. 'kennis van de wereld';
2. 'socio-culturele kennis', bijvoorbeeld kennis van het dagelijkse leven, inter-persoonlijke verhoudingen, waarden en normen, rites (religie, vieringen in het algemeen), lichaamstaal en sociale conventies in het land waar de taal wordt gesproken;
3. 'intercultureel bewustzijn': kennis, bewustzijn en begrip van de overeenkomsten en verschillen tussen de eigen wereld en de wereld waar de vreemde taal wordt gesproken.

4.2.4 Gespreksvaardigheden

MVT/K/6	Gespreksvaardigheid	B	K	G/T
6	De kandidaat kan ²⁹ : <ul style="list-style-type: none"> • adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten • informatie geven en vragen • naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven • uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens • een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X

De exameneenheid gespreksvaardigheid wordt voor alle talen en in alle leerwegen in het schoolexamen getoetst. Het ERK maakt een onderscheid tussen 'mondelinge interactie' (gesprekken voeren) en 'mondelinge productie' (spreken in monologvorm). Dit onderscheid wordt voor de nieuwe examenprogramma's havo en vwo expliciet gemaakt, maar in het nieuwe examenprogramma vmbo heeft men ervoor gekozen de algemene term 'gespreksvaardigheid' te blijven gebruiken.

In het examenprogramma vmbo is vooral aandacht voor 'gesprekken voeren' (onderdeel 1 tot en met 4) en minder voor monologisch spreken (onderdeel 5). Een gesprek op een laag niveau (bijvoorbeeld A2) is echter in de praktijk niet echt interactief (in de zin dat de twee gesprekspartners voortdurend op elkaars uitingen reageren): er is eerder sprake van een serie vragen (stimuli) die om tamelijk korte antwoorden vragen. Het is daarom zeker zinvol om bij

²⁹ Examenprogramma's kennen geen opsplitsing in deel- eindtermen, maar in verband met verwijzingen hierna is deze opsplitsing hierna wel toepast.

spreekvaardigheidstraining de leerlingen ook met korte monologen te laten oefenen die standaard ingezet kunnen worden om te reageren op een bepaald soort vragen (voorbeelden: Waar woon je? Wat doe je in je vrije tijd?) De docent kan bij het samenstellen van schoolexamens uiteraard wél een onderscheid maken tussen monologen en korte gesprekjes. Tevens kan ervoor gekozen worden om beide te integreren in een wat uitgebreidere mondelinge activiteit.

De eindtermen voor gespreksvaardigheid zijn globaal geformuleerd en zijn voor alle talen en leerwegen hetzelfde.

Op basis van eindtermen kan geconcludeerd worden dat het niveau voor gespreksvaardigheid in het vmbo veelal niet verder reikt dan A2-niveau.

Het laatste onderdeel van deze eindterm veronderstelt echter bij de leerling minimaal een A2-niveau. Het kunnen beschrijven van een persoon, object of gebeurtenis *-niet alleen in het heden maar ook in het verleden en in de toekomst-* wijst zelfs in de richting van B1 (het niveau waarop een gebruiker van een taal zich goed kan redden). Het is voor een beginnend gebruiker van een vreemde taal in de praktijk namelijk tamelijk lastig om de verleden én toekomstige tijd te gebruiken. Een Nederlandstalige leerling heeft bovendien de neiging om de tegenwoordige tijd als een soort 'passe-partout' tijd te gebruiken. Deze eindterm vereist dus een aanzienlijk grotere inspanning: er zal extra op geoefend moeten worden. Tegelijkertijd moet de beoordelend docent er voor waken om de leerling te streng te straffen voor gemaakte fouten in het gebruik van de tijden. Het grammaticale repertoire van een doorsnee vmbo-examenkandidaat is immers bescheiden: hij zal in het gebruik van tijden systematisch elementaire fouten maken. Bij deze eindterm zal derhalve een grotere foutentolerantie in acht genomen moeten worden en meer gelet moeten worden op de vraag of de boodschap over komt dan op grammaticale correctheid

Hieronder worden per eindterm enkele suggesties gegeven³⁰ van spreekactiviteiten die geschikt worden geacht voor een bepaald niveau. In bijlage 2 zijn uitgewerkte voorbeelden van spreekprestaties (opgaven en transcripties) opgenomen.

4.2.5 Eindterm 6 Gespreksvaardigheid

Eindterm MVT/K/6.1

De kandidaat kan adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten.

Uitwerking op A1-niveau

INFORMEEL GESPREK

De kandidaat kan

- op een eenvoudige manier gesprekspartners begroeten en weer afscheid nemen (bijvoorbeeld in een winkel of café);
- zichzelf en anderen voorstellen en reageren als iemand voorgesteld wordt (bijvoorbeeld tijdens een ontmoeting met leeftijdsgenoten op een camping of buitenlandse school);
- eenvoudige informatie vragen en geven over welbevinden (type vragen 'Hoe gaat het met je? Met mij gaat het prima, enzovoort.).

ZAKEN REGELEN

De kandidaat kan

- om dingen vragen, iets aanbieden, voor iets bedanken, begrijpen wanneer om iets gevraagd wordt (bijvoorbeeld een kaartje voor openbaar vervoer kopen, een gerecht op eenvoudige menukaart bestellen).

³⁰ Bron: Taalprofielen.

Uitwerking op A2-niveau

INFORMEEL GESPREK

De kandidaat kan

- in alledaagse situaties op eenvoudige manier bekenden en onbekenden aanspreken, groeten, zich bij hen voor iets verontschuldigen (bijvoorbeeld iemand op straat aanspreken, om inlichtingen vragen en bedanken voor hulp);
- in beperkte mate meedoen aan eenvoudige gesprekken over alledaagse, bekende onderwerpen (bijvoorbeeld vertellen over zijn familie, de buurt waar hij woont);
- iemand correct ontvangen en op zijn gemak stellen (bijvoorbeeld een klant ontvangen, in het kader van een uitwisseling een leerling verwelkomen).

ZAKEN REGELEN

De kandidaat kan

- iets bestellen, reserveren, ergens naar vragen (in een winkel of restaurant).

Voor het niveau B1 bestaan geen voorbeelden die passen bij de formulering 'veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten' uit onderdeel 1. Op B1-niveau is de leerling bijvoorbeeld in staat om in informele gesprekken zijn gevoelens van boosheid te uiten en op gevoelens van anderen te reageren. Hij kan een klacht doorgeven bij de receptie van een hotel. Het gaat hierbij dus om minder routinematige situaties.

Eindterm MVT/K/6.2

De kandidaat informatie geven en vragen

Uitwerking op A1-niveau

ZAKEN REGELEN

De kandidaat kan

- een aantal getallen uitspreken en verstaan (bijvoorbeeld leeftijd, tijd (hele uren), hoeveelheden, prijs v/e product in een winkel).

INFORMATIE UITWISSELEN

De kandidaat kan

- eenvoudige informatie over vertrouwde, concrete onderwerpen vragen of geven (bijvoorbeeld waar het postkantoor is, persoonlijke gegevens –naam, adres, woonplaats, telefoonnummer, en dergelijke– vragen, geven en spellen);
- met een kort en eenvoudig antwoord reageren op korte, eenvoudige vragen over zichzelf en andere mensen (bijvoorbeeld familie, vrienden, woonplaats, school, activiteiten tijdens de vakantie);
- om verduidelijking vragen, eventueel met hulp van gebaren (bijvoorbeeld aangeven dat hij iets niet begrijpt, vragen om herhaling)

Ter voorbereiding op een gesprek met een (of meerdere) gesprekspartner(s) is het zinvol om de leerling meerdere malen te laten oefenen met het beschrijven van zichzelf in een 'monoloog', te vertellen waar hij woont of wat hij doet, enzovoort.

Uitwerking op A2-niveau

ZAKEN REGELEN

De kandidaat kan

- een aantal getallen uitspreken en verstaan (bijvoorbeeld telefoonnummers, prijzen, aantallen);
- eenvoudige informatie vragen met betrekking tot reizen per openbaar vervoer (bijvoorbeeld kaartjes kopen, vragen naar aankomst- en vertrektijden, de weg vragen en uitleggen);
- een eenvoudig gesprek aan een balie voeren (bijvoorbeeld een hotelkamer reserveren);
- een eenvoudig telefoongesprek voeren (bijvoorbeeld een telefoonnummer opvragen);

- afspraken maken (bijvoorbeeld een activiteit of uitstapje met vrienden regelen);
- communicatie in stand houden (bijvoorbeeld aangeven dat hij een gesprek niet kan volgen en vragen om herhaling of verduidelijking).

INFORMATIE UITWISSELEN

De kandidaat kan

- beperkte informatie uitwisselen over eenvoudige, concrete zaken (bijvoorbeeld over regels op school, begin- of eindtijd van een activiteit);
- informatie van persoonlijke aard vragen en geven (bijvoorbeeld over familie, vrienden, vrije tijd, school)

Uitwerking op B1-niveau

INFORMATIE UITWISSELEN

De kandidaat kan:

- eenvoudige feitelijke informatie achterhalen en doorgeven (bijvoorbeeld over campingfaciliteiten, hotelarrangementen, opleiding, eigenschappen en prijzen van producten, bezienswaardigheden);
- meer gedetailleerde informatie achterhalen (bijvoorbeeld over een onbekende reisbestemming, details van een vakantiewoning);
- in gesprekken informatie uitwisselen over vertrouwde onderwerpen (bijvoorbeeld in een groepsgesprek iets vertellen over eigen hobby's en anderen daarnaar vragen, klachten beschrijven bij dokter);
- een eenvoudig sollicitatiegesprek voeren (bijvoorbeeld voor buitenlandse stage, vakantiebaantje op camping);
- telefonisch informatie opvragen of doorgeven (bijvoorbeeld een ongeluk melden bij alarmdienst, in hotel/restaurant kamer/tafel reserveren).

Eindterm MVT/K/6.3

De kandidaat kan naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven

Uitwerking op A1-niveau

INFORMATIE UITWISSELEN

De kandidaat kan

- in eenvoudige bewoordingen zeggen wat hij wel en niet leuk vindt en vragen wat anderen wel en niet leuk vinden (bijvoorbeeld welke sport of muziek hij wel/niet leuk vindt, wat voor eten hij wel/niet lekker vindt).

Het is duidelijk dat het vragen naar meningen en het zelf geven ervan niet een activiteit is die van een leerling op A1-niveau verwacht kan worden. De mogelijkheden voor dit niveau reiken doorgaans niet verder dan zeggen dat je iets wél of juist niet goed of leuk vindt (zonder te kunnen aangeven waarom dat zo is).

Uitwerking op A2-niveau

INFORMELE GESPREKKEN

De kandidaat kan

- op een eenvoudige wijze voorkeur een mening uitdrukken over vertrouwde alledaagse onderwerpen (bijvoorbeeld in een winkel aangeven dat hij een product niet wil kopen, vertellen over en vragen naar favoriete gerechten).

BIJEENKOMSTEN EN VERGADERINGEN

De kandidaat kan

- indien rechtstreeks gevraagd, tijdens een groepsgesprek een mening geven, mits om herhaling gevraagd kan worden en hulp geboden wordt bij het formuleren van een antwoord (bijv. een reactie na een spreekbeurt/presentatie, tijdens een klassendiscussie zeggen dat je het met een standpunt wel/niet eens bent).

Uitwerking op B1-niveau

INFORMELE GESPREKKEN

De kandidaat kan

- persoonlijke standpunten, commentaar en meningen geven over onderwerpen binnen de eigen belevings sfeer (bijvoorbeeld over tv-programma's, films, sportwedstrijden, gebeurtenissen van de dag, voor- en nadelen van een vakantiebestemming bespreken).

BIJEEENKOMSTEN EN VERGADERINGEN

De kandidaat kan

- een standpunt duidelijk overbrengen, maar heeft moeite met deelname aan de discussie (bijvoorbeeld eigen mening formuleren over een actuele gebeurtenis tijdens een discussie in de vreemde taal op school).

ZAKEN REGELEN

De kandidaat kan

- een klacht uiten, aannemen en doorgeven (bijvoorbeeld een fout in de rekening in een café/hotel, klacht over een lawaaige kamer bij de receptie van een hotel).

Eindterm MVT/K/6.4

De kandidaat kan uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens.

Uitwerking op A1-niveau

INFORMATIE UITWISSELEN

De kandidaat kan

- in eenvoudige bewoordingen zeggen wat hij/zij wel en niet leuk vindt en vragen wat anderen wel en niet leuk vinden.

Het verwoorden en vragen naar (persoonlijke) gevoelens is slechts in zeer beperkte mate een activiteit die van een leerling op A1-niveau verwacht kan worden. De mogelijkheden voor dit niveau reiken doorgaans niet verder dan zeggen dat je iets leuk of juist niet leuk vindt (zonder te kunnen aangeven waarom dat zo is) en hebben eerder betrekking op de eigen mening dan op de eigen gevoelens (zie onderdeel 3).

Uitwerking op A2-niveau

INFORMELE GESPREKKEN

De kandidaat kan

- iemand correct ontvangen en op zijn gemak stellen (bijvoorbeeld in het kader van een uitwisseling iemand verwelkomen en zeggen dat hij blij is met diens komst).

Gevoelens verwoorden is ook op A2-niveau nog een moeilijke opgave. Pas op B1-niveau zijn er meer mogelijkheden om gevoelens te uiten.

Uitwerking op B1-niveau

INFORMELE GESPREKKEN

De kandidaat kan

- gevoelens uiten en op gevoelens van anderen reageren (bijvoorbeeld boosheid uitdrukken in geval van ruzie);
- iemand geruststellen (bijvoorbeeld als een gast ziek is en hij op de dokter wacht).

Eindterm MVT/K/6.5

De kandidaat kan een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven.

Op de moeilijkheidsgraad van deze eindterm is hiervoor al ingegaan. Zoals blijkt uit de hieronder vermelde uitwerkingen, moet deze activiteit eerder op een B1-niveau geplaatst worden. Het gaat hier bovendien om monologisch spreken.

Uitwerking op A1-niveau

MONOLOOG

De kandidaat kan

- in losse woorden en simpele, korte zinnen iets of iemand beschrijven (bijvoorbeeld eigen huis, huisdier, medeleerling).

De uitwerking op A1-niveau dekt eindterm 6.5 slechts in zeer beperkte mate. Er wordt immers niets vermeld over het feit of het een gebeurtenis uit heden, verleden of toekomst betreft.

Uitwerking op A2-niveau

MONOLOOG

De kandidaat kan

- vertrouwde zaken en personen op een eenvoudige manier beschrijven (bijvoorbeeld eigen woonplaats, iemand die hij zoekt);
- in eenvoudige, korte zinnen vertellen over ervaringen, gebeurtenissen, activiteiten (bijvoorbeeld hoe een reis is verlopen, wat hij recent heeft meegemaakt).

Uitwerking op B1-niveau

MONOLOOG

De kandidaat kan

- met enig detail verslag doen van ervaringen, en meningen en reacties beschrijven (bijvoorbeeld aan vrienden je eerste bezoek aan een land vertellen, aan klasgenoten vertellen over een excursie en uitleggen waarom die interessant was);
- vertellen over zijn dromen, verwachtingen en ambities (bijvoorbeeld aan zijn vakantieliefde vertellen hoe hij de toekomst ziet, een droomreis beschrijven);
- echte of verzonnen gebeurtenissen beschrijven (bijvoorbeeld een ongeluk op straat beschrijven aan de politie, pech onderweg, een reis);
- - een verhaal vertellen (bijvoorbeeld een grappige gebeurtenis, gewoontes van eigen land, navertellen van stukjes gelezen tekst).

4.2.6 Niveauverschillen

Niveauverschillen komen in het vmbo-examenprogramma op verschillende manieren tot stand.

In eerste instantie zijn ze het rechtstreekse gevolg van de *niveaubeschrijvingen* uit het 'oude' programma die nog steeds gelden.

Categorieën	Niveaubeschrijvingen		ERK		
	I - (BB)	II - (KB/GT)	A1	A2	B1
onderwerpen / situaties	alledaags / vertrouwd	alle uit dagelijks leven, studie, beroep en vrije tijd	concreet, de eigen persoon, directe omgeving	alledaags / vertrouwd	vertrouwd, dagelijks leven, eigen belangstelling, eigen werk, opleiding
woordenschat en woordgebruik	standaard zinnen		beperkt, eenvoudig, persoonlijke details	standaard patronen; uit hoofd geleerde uitdrukkingen	toereikend voor alledaagse onderwerpen
grammaticale correctheid	geen correctheid	elementaire grammatica regels toepassen	klein aantal eenvoudige grammaticale constructies; uit hoofd geleerde uitdrukkingen	eenvoudige constructies; systematisch elementaire fouten	redelijk accuraat gebruik van frequente routines of patronen in voorspelbare situaties
vloeiendheid	aarzelingen en onderbrekingen	met aarzelingen	korte, geïsoleerde uitdrukkingen; standaard uitdrukkingen	korte uitingen, valse start, herformuleren	goed te volgen, pauzes voor herstel komen veel voor
coherentie			basisvoegwoorden: 'en', 'dan'	eenvoudige voegwoorden	afzonderlijke elementen verbonden tot samenhang
uitspraak	begrijpelijk	goed verstaanbaar ondanks accent	met inspanning te verstaan door natives	hoorbaar accent, luisteraars vragen om herhaling	duidelijk verstaanbaar, gekleurd accent
tempo	laag		veel pauzes	veel pauzes	

Niveaoverschillen houden voorts verband met de mate waarin de leerling diverse *productiestrategieën* beheerst. Het ERK onderscheidt strategieën op het gebied van 'planning', 'compensatie', 'monitoring en herstel'.³¹

Voor de uitvoering van een taak is het nodig dat de leerling leert plannen. Hij bereidt zich goed voor, weet de juiste bronnen te vinden (dit kan informatie zijn, maar ook de juiste woorden die nodig zijn om bijvoorbeeld over een thema als 'eten' te praten), oefent veelvuldig, om ze vervolgens efficiënt te kunnen gebruiken.

Onder compensatie wordt verstaan: het benaderen van wat men wil zeggen (maar niet kan zeggen) met behulp van simpeler taal, omschrijvingen, parafrases of zelfs door woorden uit de moedertaal te 'verbuitenlandsen'. Daaraan verwant is het gebruik door de leerling van stukjes geprefabriceerde taal ('chunks'³²), het durven vertrouwen op kennis die hij al heeft en het uitproberen van iets waarvan hij denkt dat het zou kunnen werken, zodat hij een nieuwe situatie met vertrouwen tegemoet treedt.

Met monitoring en herstel wordt bedoeld dat de leerling inzicht heeft in de mate waarin zijn communicatie succes heeft (door bijvoorbeeld een waardering af te lezen van het gezicht van zijn gesprekspartner) en dat hij in staat is veelgemaakte fouten meteen te corrigeren.

Hieronder worden deze verschillende technieken voor de niveaus A1 t/m B1 op een rijtje gezet, teneinde te benadrukken dat deze binnen de systematiek van het ERK positief worden gewaardeerd.³³

³¹ Zie ERK, § 4.4.1.3.

³² SLO heeft over het leren van en oefenen met 'chunks' een spel ontwikkeld www.slo/themas/00189

³³ Zie ERK, § 4.4.1.3.

	Planning	Compensatie	Monitoring / herstel
A1			
A2	Kan een geschikte set frasen uit zijn/haar repertoire oproepen en instuderen.	Kan een onjuist woord uit zijn/haar repertoire gebruiken en de betekenis verduidelijken met gebaren. Kan aangeven wat hij/zij bedoelt door het aan te wijzen ('Een van deze, alstublieft').	
B1	Kan nieuwe combinaties en uitdrukkingen instuderen en uitproberen, en feedback vragen.	Kan de kenmerken van iets concreets omschrijven waarvoor hij/zich het juiste woord niet kan herinneren; Kan betekenis overbrengen door een woord met vergelijkbare betekenis te kwalificeren (bijvoorbeeld een vrachtwagen voor mensen in plaats van een bus); Kan een eenvoudig woord gebruiken waarvan de betekenis lijkt op het begrip dat hij/zij wil overbrengen en vraagt daarbij om 'correctie'.	Kan vergissingen met tijden of uitdrukkingen, die tot misverstanden leiden, corrigeren mits de gesprekspartner aangeeft dat er een probleem is. Kan om bevestiging vragen dat een gebruikte vorm correct is.
	Kan doorgronden hoe hij/zij de hoofdpunten die hij/ zij wil overbrengen het beste kan communiceren, gebruikmakend van alle bronnen die beschikbaar zijn en de boodschap beperkend tot wat hij/zij zich kan herinneren of kan uitdrukken	Kan een woord uit de moedertaal 'verbuitenlandsen' en om bevestiging vragen	Kan opnieuw beginnen met een andere tactiek wanneer de communicatie mislukt

Tijdens lessen in en het oefenen van gespreksvaardigheden moet rekening worden gehouden met de rol van de docent, in het bijzonder zijn spreektempo en de mate waarin hij leerlingen hulp biedt.

Op A1-niveau spreken alle deelnemers aan het gesprek langzaam en met veel herhaling. De beoordelend docent/gesprekspartner moet zich extra inspannen om het gesprek gaande te houden. Hij is bereid om zaken nog eens –in een lager spreektempo- te herhalen, opnieuw te formuleren of de leerling te helpen bij het formuleren van wat deze probeert te zeggen.

Op A2-niveau wordt door alle gesprekspartners langzaam en duidelijk gesproken. De beoordelend docent/gesprekspartner neemt doorgaans het initiatief, omdat de leerling nog niet genoeg taalvaardig is om het gesprek gaande te houden. De docent past zijn taalgebruik aan de leerling aan, herhaalt en herformuleert als dat nodig is.

Op B1-niveau treedt de beoordelend docent/gesprekspartner terug, in die zin dat de leerling geacht wordt zichzelf in de vreemde taal te kunnen redden. De docent blijft echter bereid om bepaalde woorden en uitdrukkingen te herhalen of te toe te lichten. De docent vermijdt het gebruik van laag-frequente idiomatische uitdrukkingen.

4.2.7 ERK-niveaus

Op grond van de beschikbare (theoretische) analyses komen wij tot de volgende interpretatie van de niveaus voor gespreksvaardigheid, in afwachting van nader onderzoek.

	BB	KB	GT	HAVO
Engels	A2	A2	A.2	B1
Duits	A2	A2	A2	B1
Frans	A2	A2	A2	B1
Turks	A2	A2	A2	B1
Arabisch	A2	A2	A2	B1
Spaans	A2	A2	A2	B1

NB. Er zijn wel verschillen tussen bijvoorbeeld A2 niveaus. Een BB leerling zal nog niet zo ver gevorderd zijn in het A2 gebied als een GT leerling. Om progressie inzichtelijk te maken, zeker gezien de tijd die nodig is om van het ene niveau naar het andere te komen, kan gebruik worden gemaakt van de tekstkenmerken die te vinden zijn in Taalprofielen. Dit zal in de nabije toekomst nog verder worden gewerkt.

4.3 Verplichte, c.q. facultatieve exameneenheden van het SE afhankelijk van leerweg en/of taal

4.3.1 Luister- en kijkvaardigheid

Voor alle talen en leerwegen wordt luister- en kijkvaardigheid in het schoolexamen getoetst, met uitzondering van de talen Engels, Duits en Frans in de basisberoepsgerichte leerweg, alsmede Frans en Duits in de kaderberoepsgerichte leerweg. Daarvoor geldt dat de vaardigheid tijdens het centraal examen –op de computer– wordt getoetst.

In de basisberoepsgerichte leerweg mag luister- en kijkvaardigheid voor Engels, Duits en Frans en in de kaderberoepsgerichte leerweg voor Frans en Duits tevens als onderdeel van het schoolexamen opgenomen worden.

Voor dit onderdeel gebruiken scholen veelal luistertoetsen die door Cito zijn ontwikkeld. De Cito-toetsen hebben een aantal vaste kenmerken:

- de inhoud is concreet, alledaags, redelijk actueel en sluit aan bij de leef- en belevingswereld van jongeren;
- naast het begrip van de inhoud worden in sterke mate ook luisterstrategieën getoetst. Zo moeten leerlingen op basis van wat ze horen of zien een bepaald woord invullen of uit een aantal antwoorden het juiste antwoord kiezen;
- elk examen bevat opdrachten van diverse niveaus; afhankelijk van de taal en de leerweg betreft het een mix van A1 t/m B2.³⁴

Hierna worden de eindtermen voor dit examenonderdeel nader toegelicht.

Eindtermen MVT/K/5 luister- en kijkvaardigheid

De kandidaat kan:

- aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven
- anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek

In eindterm 5.1 is sprake van het “aangeven van relevante informatie, gegeven een vaststaande behoefte”.

De relevantie van de informatie wordt bepaald door de in de opgave omschreven behoefte. Niet alleen de moeilijkheidsgraad van de tekst maar ook de opgave bepaalt het niveau van de toets. Met ‘tekst’ wordt hier overigens een mondelinge en/of opgenomen audio(visueel) fragment bedoeld.

In eindterm 5.3 “betekenis van belangrijke elementen aangeven” wordt van de leerling verwacht dat hij een omschrijving kan geven van een begrip of situatie.

³⁴ Zie A. van Til, 2006 en 2007. Zie tevens F. Kamphuis et al, april 2007.

Eindterm 5.4 vraagt van de leerling om te “anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek”. Concreet gezien betekent dit dat de leerling wordt gevraagd om te voorspellen hoe het gesprek verder zal gaan. Daarbij zal hij gebruik moeten maken van de woorden die hij hoort, maar hij zal eveneens moeten letten op zaken als de houding van sprekers, pauzes in het gesprek, de gebezigde toon en mimiek.

Niveaus

Het 'oude' examenprogramma gaf in de niveaubeschrijvingen een aantal criteria waaraan het materiaal dat voor toetsen gebruikt werd, voor het vmbo moest voldoen. Deze niveaubeschrijvingen zijn nu ook nog geldig.

Op basis van onderstaand overzicht kunnen we concluderen dat er sprake is van een viertal niveaus.

Niveaoverschillen worden met name gecreëerd op basis van:

- spreektempo: dit kan variëren van relatief langzaam (aangepast) tot normaal; een aangepast tempo is kenmerkend voor de A-niveaus, een normaal tempo is kenmerkend voor B1; het normale tempo wordt alleen vereist voor Engels; voor Duits en Turks nadert het spreektempo het normale tempo;
- soorten teksten: variërend van korte (reclame)boodschappen, aankondigingen (van programma's), weerberichten, verkeersinformatie, aanwijzingen en instructies op het lage niveau tot wat langere fragmenten uit radio- en tv-programma's, reportages, interviews, gesprekken tussen moedertaalsprekers en boodschappen op voicemails op het hogere niveau;
- woordgebruik/zinsopbouw: naarmate het niveau stijgt wordt de tekst minder transparant, in die zin dat de complexiteit en het aandeel impliciete informatie toeneemt, de redundantie afneemt en er een bredere woordenschat bij de leerling wordt verondersteld;
- de mate waarin gebruik gemaakt kan worden van compenserende strategieën.

In de tabel op de volgende tabel wordt aangegeven hoe de oude niveaubeschrijvingen zijn gekoppeld aan de ERK-niveaus voor kijk- en luistervaardigheid.³⁵

³⁵ Zie *Syllabus mvt vmbo.Centraal examen 2008 en 2009, p. 34.*

Categorieën	Niveaubeschrijvingen			ERK		
	I - vmbo (BB)	II - vmbo (KB)	III vmbo Eng/Du	A1	A2	B1
Onderwerpen	passen bij belevings- en ervaringswereld concreet, vertrouwd, breed publiek	passen bij belevings- en ervaringswereld, concreet, vertrouwd, breed publiek, verhalende, literair, cultureel getint		concreet, vertrouwd, alledaags	alledaags, concreet en bekend	vertrouwd, alledaags, werkgerelateerd
Woordgebruik/zinsbouw	eenvoudige opbouw, expliciete informatie, visuele ondersteuning, redundant, frequente woorden, minder frequent, dan afleidbaar uit tekst	samengestelde zinnen, gemarkeerde opbouw, expliciete informatie, minder redundant; minder frequente woorden kunnen voorkomen, niet afleidbaar uit context	duidelijke opbouw; impliciete informatie; complexe zinnen; enige redundantie aanwezig	zeer eenvoudig; zinnen zijn gescheiden door pauzes	eenvoudig	eenvoudig; binnen eigen vak- en/of interessegebied wordt complex taalgebruik wel begrepen
Tekstlengte				kort	kort	niet al te lang
Tempo en articulatie	laag tempo; kan regionaal, sociaal of individueel gekleurd zijn, geen dialect	aangepast tempo	normaal tempo	spreker spreekt zorgvuldig, langzaam en duidelijk	spreker spreekt rustig en duidelijk	normaal, duidelijk gearticuleerde standaardtaal
Strategieën	compenserende	compenserende; verbanden aangeven tussen tekstdelen		geen omschrijving op dit niveau	op basis van een idee over de betekenis van het geheel (van korte teksten over alledaagse en concrete onderwerpen) waarschijnlijke betekenis van onbekende woorden uit context afleiden.	betekenis van onbekende woorden gerelateerd aan vakgebied / interesses bepalen aan de hand van context. betekenis onbekende woorden afleiden de context. betekenis van zinnen herleiden, als besproken onderwerp bekend is.

Op grond van de beschikbare (theoretische) analyses en door Cito verricht onderzoek komen wij tot de volgende interpretatie van de niveaus voor kijk- en luistervaardigheid.³⁶

	BB	KB	GT	HAVO
Engels	A2	A2	A2	B1
Duits	A2	A2	A2	B1
Frans	A2	A2	A2	B1
Turks	A2	A2	A2	B1
Arabisch	A2	A2	A2	B1
Spaans	A2	A2	A2	B1

NB. Er zijn wel verschillen tussen bijvoorbeeld A2 niveaus. Een BB leerling zal nog niet zo ver gevorderd zijn in het A2 gebied als een GT leerling. Om progressie inzichtelijk te maken, zeker gezien de tijd die nodig is om van het ene niveau naar het andere te komen, kan gebruik worden gemaakt van de tekstkenmerken die te vinden zijn in Taalprofielen. Dit zal in de nabije toekomst nog verder worden gewerkt.

De algemene luistervaardigheid kan gesitueerd worden op de niveaus A2 en B1 (voor Engels, Duits en Turks in de gemengde en theoretische leerweg).

Voor voorbeeldopgaven luistervaardigheid passend bij de diverse niveaus verwijzen wij naar de Handreikingen moderne vreemde talen onderbouw en havo/vwo.

4.3.2 Schrijfvaardigheid

De exameneenheid schrijfvaardigheid komt in alle examenprogramma's voor (behalve bij Arabisch). In de GT-leerweg is in examenprogramma voor Engels naast de exameneenheid schrijfvaardigheid in het kerndeel ook in het verrijksdeel een exameneenheid schrijfvaardigheid opgenomen.

Schrijfvaardigheid uit het kerndeel (MVT/K/7) is een *verplicht* onderdeel van het schoolexamen voor:

- Spaans, Turks (BB);
- Engels, Duits, Turks en Spaans (KB)
- Engels, Frans, Duits, Spaans, Turks (GL/TL).

Schrijfvaardigheid kan facultatief in het SE getoetst worden voor:

- Engels, Duits en Frans (BB)
- Frans en Duits (KB).

In de gemengde en theoretische leerweg is in het verrijksdeel voor Engels ook schrijfvaardigheid (MVT/V/2) opgenomen. Dit onderdeel wordt centraal getoetst (en mag desgewenst terugkomen in het SE).

Voor het onderdeel schrijfvaardigheid van het schoolexamen gebruiken scholen veelal eigen toetsen. Sinds kort is er ook materiaal beschikbaar dat door Cito is ontwikkeld.³⁷

³⁶ Door de SLO zijn theoretische koppelingen uitgevoerd (zie bibliografie). Cito heeft een standaardsettingprocedure uitgevoerd, waarbij het niveau van recente examens (kijk- en luistervaardigheid) is onderzocht. Zie Kamphuis et al april 2007.

³⁷ Vanaf november 2007 zijn er Cito-schoolexamens schrijfvaardigheid beschikbaar op cd-rom voor kb/gt voor Engels, Duits, Frans en Spaans (uitgave 2005/6).

Hieronder worden de eindtermen van deze exameneenheden nader toegelicht.

<p>Eindtermen MVT/K/7 schrijfvaardigheid</p> <p>De kandidaat kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (persoonlijke) gegevens verstrekken • een kort bedankje, groet of goede wensen schriftelijk overbrengen • een briefje schrijven om informatie te vragen of te geven, om verzoeken of voorstellen te doen of daarop te reageren, om gevoelens te uiten en ernaar te vragen • op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken
--

In onderstaande tabel wordt aangegeven hoe de oude niveaubeschrijvingen zijn gekoppeld aan de ERK-niveaus voor schrijfvaardigheid.³⁸

Categorieën	Niveaubeschrijvingen		ERK		
	I - vmbo (BB)	II - vmbo (KB/GT)	A1	A2	B1
Tekstsoorten	Invulformulieren, ansichtkaarten, memo, fax	Brieven in toeristische sfeer, semi-formele brieven, e-mail	Korte mededeling, formulier	Korte notities, boodschappen, zeer eenvoudige persoonlijke brief	Samenhangende tekst, persoonlijke brief
Onderwerpen/situaties	Persoonlijke omstandigheden, reageren op brief, representatief	Dagelijks leven, studie, beroep en vrije tijd	Betrekking hebbend op eigen persoon of imaginaire personen	Directe omgeving schrijver, eenvoudige alledaagse situaties	Vertrouwd, binnen leefwereld (ervaringen, indrukken)
woordenschat/gebruik	Redelijk correct; passend voor situatie, standaardzinnen, Reproductief	Hoofdzaken volledig geformuleerd	Eenvoudige uitdrukkingen over persoonlijke details en concrete situaties	Standaardpatronen	Toereikend voor vertrouwde onderwerpen en gebeurtenissen
grammaticale correctheid	Redelijke correctheid, geen verstoorde communicatie	Bij voorspelbaar taalgebruik correct	Klein aantal eenvoudige constructies; uit hoofd geleerde uitdrukkingen	Eenvoudige constructies, systematisch met elementaire fouten	Redelijk correct gebruik van routines en patronen in voorspelbare situaties
spelling en interpunctie	Weinig fouten mbt briefconventies, geen verstoorde communicatie, passend	Geen fouten tav briefconventies	Bekende woorden en korte zinnen correct overgeschreven	Korte zinnen over alledaagse onderwerpen correct overgeschreven; korte bekende woorden fonetisch goed gespeld	Lopende tekst is begrijpelijk; spelling, interpunctie accuraat
coherentie			Eenvoudige voegwoorden zoals 'en' of 'dan'	Eenvoudige voegwoorden: 'en', 'maar', 'omdat'.	Afzonderlijke elementen tot samenhangend geheel

De opdrachten voor schrijfvaardigheid in het vmbo liggen op de niveaus A1 en A2. Ze bestaan hoofdzakelijk uit correspondentie (schriftelijke interactie in de vorm van eenvoudige persoonlijke brieven of e-mails), het invullen van formulieren en het noteren van eenvoudige boodschappen.

In bijlage 3 zijn voorbeeldopdrachten voor diverse niveaus opgenomen. In de publicatie *Taalprofielen* staat meer informatie.

³⁸ Zie *Syllabus mvt vmbo. Centraal examen 2008 en 2009, p. 35.*

Niveaoverschillen

Niveaoverschillen ontstaan bij schrijfvaardigheid met name als gevolg van:

- soorten teksten: voor de beroepsgerichte leerweg beperkt het schrijven zich tot het beantwoorden van een eenvoudige lijst met vragen over zichzelf, een korte ansichtkaart, wenskaart of virtuele kaart, e-mail of sms; voor leerlingen KB en GT kan men denken aan eenvoudige standaardformulieren invullen, korte berichten schrijven over zaken van direct belang (bijvoorbeeld ik kom later thuis) en eenvoudige persoonlijke briefjes of e-mails;
- de mate van grammaticale precisie, de grootte van de gebruikte woordenschat en het gebruik van spelling en interpunctie. Met betrekking tot deze drie criteria is een spanning merkbaar tussen de oude niveaubeschrijvingen en het ERK: de gekozen bewoordingen voor de niveaubeschrijvingen veronderstellen een kleinere foutentolerantie dan in de A-niveaus van het ERK gebruikelijk is. 'Redelijk correct' (niveau 1) vinden we namelijk pas terug bij ERK-niveau B1. Spelling en interpunctie spelen in het ERK een minder belangrijke rol op de A-niveaus.

Op het tweede punt is de omslag naar een meer communicatie-gericht talenonderwijs wellicht het meest opvallend: bij de beoordeling van A-niveaus is een grote foutentolerantie geboden. Er mogen namelijk op dit niveau door de leerling nog systematisch elementaire fouten worden gemaakt. Wel is het uiteraard van belang dat de boodschap overkomt;

- de invulling van eindterm 7.4 ("op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken"). Met briefconventies worden standaardzinnen en –patronen bedoeld die doorgaans uit het hoofd worden geleerd. Er wordt in de eindterm niet nader ingegaan op de vraag of men hierbij in eerste instantie moet denken aan informele brieven aan vrienden of ook aan eenvoudige brieven aan instanties (bijvoorbeeld reservering van een hotelkamer of een plaats op de camping, sollicitatiebrief). Brieven aan instanties worden binnen de systematiek van het ERK geplaatst op niveau B1 (omdat ze een hogere mate van correctheid en precisie vereisen, willen ze doeltreffend zijn). Aangezien schrijfvaardigheid op het vmbo het A-niveau niet ontstijgt, moet men eerder denken aan het opstellen van zeer eenvoudige informele brieven om dankbaarheid of verontschuldiging over te brengen.

Met betrekking tot de eindterm schrijfvaardigheid Engels van het verrijksdeel kunnen we de hierboven gemaakte opmerking over briefconventies herhalen. Officieel is deze eindterm nog niet gekoppeld aan het ERK, maar de voor de eindterm gebruikte formulering wijst op een prestatie die op een niveau moet worden geleverd dat A2 ontstijgt. Om het verschil duidelijk te maken tussen schrijfvaardigheid uit het kerndeel en schrijfvaardigheid Engels uit het verrijksdeel wordt de eindterm hieronder nader toegelicht.

Eindterm MVT/V/2 Schrijfvaardigheid verrijksdeel

De kandidaat kan een formele brief schrijven om informatie te vragen of om iets te arrangeren of af te zeggen.

Categorieën	Niveaumschrijving	ERK
	II – vmbo verrijksdeel (Engels)	B1
Tekstsoorten	formele brief om informatie te vragen, iets af te zeggen of te arrangeren	eenvoudige samenhangende tekst over vertrouwde, persoonlijke onderwerpen, persoonlijke brief (waarin ervaringen, indrukken en gebeurtenissen worden beschreven) of korte eenvoudige zakelijke brief
Onderwerpen/situaties	situaties: representatief voor de werkelijkheid; onderwerpen: persoonlijk, school, vrije tijd, vakantie, weer, gezondheid, onderwijs, toekomstplannen	vertrouwd, binnen leefwereld (ervaringen, indrukken)
Woordenschat/gebruik	passend, correct bij voorspelbaar taalgebruik/ standaardformuleringen, hoofdzaken volledig en duidelijk geformuleerd	toereikend voor vertrouwde onderwerpen en gebeurtenissen
Grammaticale correctheid	bij eigen formuleringen verstoren grammaticale fouten de communicatie niet	redelijk correct gebruik van routines en patronen in voorspelbare situaties
Spelling en interpunctie	correcte spelling bij voorspelbaar taalgebruik en standaardformuleringen, geen fouten bij briefconventies	lopende tekst is begrijpelijk; spelling, interpunctie accuraat
Coherentie	goedlopend geheel	afzonderlijke elementen tot samenhangend geheel
Strategieën	gebruik van omschrijvingen en parafrase	

Op grond van de beschikbare (theoretische) analyses komen wij tot de volgende interpretatie van de niveaus voor schrijfvaardigheid:³⁹

	BB	KB	GT	HAVO
Engels	A1	A1/A2	A2 B1	B1
Duits	A1	A1	A2	A2
Frans	A1	A1	A1/A2	A2
Turks	A1	A1	A1/A2	B1
Arabisch	nvt	nvt	nvt	A2
Spaans	A1	A1/A2	A1/A2	A2

NB. Er zijn wel verschillen tussen bijvoorbeeld A2 niveaus. Een BB leerling zal nog niet zo ver gevorderd zijn in het A2 gebied als een GT leerling. Om progressie inzichtelijk te maken, zeker gezien de tijd die nodig is om van het ene niveau naar het andere te komen, kan gebruik worden gemaakt van de tekstkenmerken die te vinden zijn in Taalprofielen. Dit zal in de nabije toekomst nog verder worden gewerkt.

Voor een voorbeeldopdracht wordt verwezen naar p.89 van de syllabus *Moderne vreemde talen vmbo* van CEVO of naar suggesties voor schrijfvaardigheid op B1-niveau in de publicatie *Taalprofielen*.

4.3.3 Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie

Eindterm MVT/V/4 Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie

De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk

Voor de gemengde- en theoretische leerweg moet 'verwerven, verwerken en verstrekken van informatie' (MVT/V/4) voor alle talen in het schoolexamen worden getoetst.

4.3.4 Leesvaardigheid (verrijgingsdeel)

Eindtermen MVT/V/1 Leesvaardigheid

De kandidaat kan:

- het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen
- conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek

Dit onderdeel wordt centraal getoetst voor Engels, maar mag ook in het schoolexamen worden opgenomen. Voor Frans, Duits, Spaans, Turks, Arabisch moet dit onderdeel verplicht deel uitmaken van het schoolexamen.

4.4 Facultatieve onderdelen van het SE

Al naar gelang de taal en de leerweg kunnen de onderdelen luistervaardigheid, schrijfvaardigheid (MVT/V/2, alleen bij Engels), vaardigheden in samenhang en kennis van land en samenleving ook in het schoolexamen getoetst worden.

Voor alle talen geldt dat het onderdeel leesvaardigheid (MVT/K/4) ook getoetst mag worden in het schoolexamen. Voor Engels geldt dat het onderdeel leesvaardigheid (MVT/V/1) uit het verrijgingsdeel dat centraal getoetst wordt, ook opgenomen kan worden in het schoolexamen.

³⁹ Bron: Syllabus mvt vmbo. Centraal examen 2008 en 2009 van CEVO en Staatsen & Stoks 2001.

4.5 Hulpmiddelen en tips voor de modernevreemdetalen-docent

4.5.1 Europees Taalportfolio

Voor de training van vrijwel alle exameneenheden uit het examenprogramma kan het Europees Taalportfolio (hierna afgekort als ETP) ingezet worden. Het is in vrijwel alle landen van Europa ontwikkeld voor diverse doelgroepen. In Nederland bestaan zowel papieren vormen als een digitale vorm die te vinden is op de website www.europeestaalportfolio.nl. Het ETP is niet alleen een zeer geschikt instrument om een duidelijk beeld te krijgen van de vaardigheden die een leerling op meerdere gebieden, binnen een of meer vreemde talen, verworven heeft in de periode voorafgaande aan het examen. Het kan ook een belangrijke rol spelen bij de vormgeving van het schoolexamen.

De school kan ervoor kiezen om het geheel of een deel van de spreekprestaties uit het ETP-dossier van de leerling mee te laten wegen bij het bepalen van het eindcijfer gespreksvaardigheid (en daarnaast bijvoorbeeld één andere spreekprestatie te laten verrichten), dat voor alle vakken en leerwegen een verplicht onderdeel van het schoolexamen is.

Hetzelfde is uiteraard mogelijk voor het onderdeel schrijfvaardigheid.

Het ETP kan eveneens gebruikt worden voor opdrachten waarbij de leerling kennis van land en samenleving moet toepassen (MVT/V/3). Veel winst kan echter behaald worden bij de ontwikkeling van *strategische vaardigheden* (MVT/K/3), een verplicht onderdeel van het schoolexamen. Zoals Gerard Westhoff in zijn artikel 'De Schijf van vijf' onderstreept⁴⁰, is het zeer nuttig om de taalleerder strategieën aan te leren waarmee hij gebreken van diverse aard kan compenseren. Daarbij kan gedacht worden aan het activeren van voorkennis waarmee de leerling kan anticiperen op wat hij gaat lezen of horen, het raden van de betekenis van onbekende woorden, maar ook het aanleren van 'trucjes', zoals het bewust gebruiken van herhaling, korte woordjes of zinnestelsels als pauze om na te denken.

Het consequente gebruik van het ETP helpt de leerling om (samen met medeleerlingen en docent) na te denken over hoe de doelen voor de diverse taalvaardigheden bereikt kunnen worden, hoe het eigen taalleerproces bevorderd kan worden, wat de eigen sterke en zwakke punten zijn, hoe tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis gecompenseerd kan worden.

Het ETP omvat verschillende onderdelen. In de 'taalbiografie' brengt de leerling de eigen ervaringen met het leren van talen in kaart, inclusief interculturele ervaringen (waarbij exameneenheid MVT/V/3 kennis van land en samenleving om de hoek komt kijken), zodat duidelijk wordt in hoeverre de leerling contact heeft (gehad) met de cultuur en met sprekers van de doeltaal.

Het 'talenpaspoort' geeft naast algemene gegevens en behaalde diploma's een beeld van de diverse talige competenties van de leerling en het bereikte niveau. De leerling kan gemakkelijk zelf zijn eigen talenpaspoort downloaden. Door paspoorten die op verschillende momenten gegenereerd zijn, naast elkaar te leggen, kan het leerproces in kaart worden gebracht (hetgeen inzicht geeft in leervaardigheden in de moderne vreemde talen, MVT/K/3).

Het voor het schoolexamen meest interessante onderdeel is wellicht het 'dossier', waarin de (eindexamen)leerling voorbeelden van eigen werk kan opnemen, zoals e-mails, brieven, verhalen, leesverslagen, zelf gemaakte thematische woordenlijsten bij opdrachten, digitale opnames van presentaties, rollenspelen, discussies of informele gesprekken met 'native speakers', PowerPointpresentaties, posters, werkstukken, projecten, verslagen van uitwisselingen en schoolreizen. Deze 'prestaties' kunnen fungeren als bewijs dat aantoont dat het door de leerling zelf ingeschatte niveau correct is.

Zoals gezegd, kan een deel van dit dossier als 'schoolexamendossier' voor een moderne vreemde taal dienen. De opgenomen prestaties dienen dan wel aan te sluiten op de eindtermen voor de diverse onderdelen van het examen.

Op de ETP-site staat voorts een verzameling 'leerzame activiteiten' voor de moderne vreemde taal. Deze zijn gekoppeld aan de niveaus en 'can do-beschrijvingen' van het ERK. Ze hebben betrekking op relevante communicatieve situaties, waarin van de leerling een bepaald taalgedrag wordt gevraagd. Nadat de leerling een

⁴⁰ G. Westhoff, 'Een 'schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs'. In: G.J. Westhoff & F. Staatsen (eds), In Duitsland spreek ik gewoon Duits. Taalonderwijs aan taalzwakke leerlingen. Enschede: Nab/Mvt en SLO 2001.

leerzame activiteit heeft uitgevoerd, kan hij zelf een inschatting maken of hij de prestatie inderdaad op het gewenste niveau heeft geleverd. Ook zijn docent en/of medeleerlingen kunnen feedback geven. Zowel het product van de taak als de feedback kan vervolgens door de leerling als bewijsstuk in zijn dossier opgenomen worden.

De leerling maakt het taalportfolio zelf aan en houdt het 'up to date', hetgeen betekent dat hij zijn eigen portfolio regelmatig moet opschonen. Het ETP is niet bedoeld als een verzamelbak, maar veeleer als een visitekaartje. Het bevat bij voorkeur de leeractiviteiten waarop de leerling trots is.

Het ETP is ook niet bedoeld als toetsinstrument, maar als hulpmiddel bij zelfevaluatie door de leerling. Het portfolio reikt de leerling -en op indirecte wijze zijn docenten- mogelijkheden aan om zijn beginsituatie vast te stellen, de voortgang van zijn leerproces zichtbaar te maken, alsmede leerdoelen te formuleren en te plannen (wat wil ik verder nog leren en hoe ga ik dat aanpakken). Als het bijhouden van een portfolio integraal onderdeel vormt van het onderwijsprogramma draagt het in belangrijke mate bij aan een grotere autonomie en verantwoordelijkheid van de leerling voor zijn eigen leerproces.

Een belangrijk voordeel van het werken met een taalportfolio is dat leerlingen op hun eigen niveau kunnen werken en eigen keuzes kunnen maken. Dit verhoogt de motivatie en maakt hen medeverantwoordelijk voor het eigen leerproces. Wel is het van belang dat de leerling een opdracht doet die net een beetje boven zijn huidige niveau ligt. In het eigen leerproces neemt samenwerking een belangrijke plaats in. In het taalportfolio kunnen ook groepsopdrachten worden opgenomen. Groepsopdrachten dienen voorzien te zijn van heldere instructies, een stappenplan, duidelijke (leer)doelen, keuzes in de aanpak en beoordelingscriteria. Door leerlingen stapsgewijs te laten werken (al dan niet met eigen plannings) en richtlijnen voor het eindproduct aan te reiken, krijgt de leerling meer inzicht in de manier waarop iets efficiënt kan worden aangepakt. (Tussentijdse) evaluatie en constructieve feedback zorgen ervoor dat de leeropbrengsten duidelijk worden.

In het middelbaar beroepsonderwijs vormt het taalportfolio niet zelden het onmisbare bewijsstuk waarmee de leerling aan het einde van zijn opleiding aantoont dat hij bepaalde competenties verworven heeft en dus aan de gestelde eisen heeft voldaan.

Op deze wijze kan het ETP ook worden ingezet in het vmbo-schoolexamen. Per periode, per leerjaar of per onderdeel kan de leerling gevraagd worden om een aantal representatieve prestaties in zijn portfolio op te nemen. Bij het afnemen van de schoolexamen kan ETP als vertrekpunt dienen, bijvoorbeeld bij gespreksvaardigheid. Het voordeel daarvan is dat een dergelijke manier van toetsen aansluit bij wat de individuele leerling al kan en niet bij een bij een bepaald hoofdstuk uit een methode (hetgeen het gebruik van een methode overigens niet uitsluit). Daarnaast kan er ook voor gekozen worden om een beoordeling te geven aan het portfolio zelf (bevat het voor alle vaardigheden die getoetst moeten worden een representatieve scala aan prestaties? is het 'up to date' en zorgvuldig samengesteld?, enz.). Er kan ook aan leerlingen gevraagd worden om producten uit hun eigen taalportfolio aan anderen voor te stellen.

Werken met het ETP bereidt de leerling voor op het leven na het vmbo. Er is in westerse landen een groeiende tendens om digitale portfolio's te gebruiken bij sollicitaties en aanmeldingen bij vervolgopleidingen (en zelfs bij trajecten via arbeidsbureaus). Diploma's en certificaten blijven belangrijk, maar een digitaal portfolio biedt een bredere blik op de competenties en ervaring van een leerling, alsmede op het leertraject dat deze in een bepaalde tijd heeft afgelegd. Vervolgopleidingen zijn meer en meer geneigd om rekening te houden met zogenaamde 'eerder verworven competenties', waaronder ook datgene valt wat iemand al beheerst op het gebied van een moderne vreemde taal. In sommige gevallen kan dat leiden tot vrijstellingen voor bepaalde programma-onderdelen van een vervolgopleiding.

Idealiter is het ETP derhalve een document dat de leerling tijdens zijn gehele leertraject in de moderne vreemde talen –van basisschool tot beroepsonderwijs- begeleidt.

Om het ETP in de laatste twee jaren van het vmbo effectief te kunnen gebruiken, zou in het voortraject bij voorkeur gekozen moeten worden voor een meer taakgerichte benadering van het moderne vreemde talenonderwijs. Daarmee wordt een programma bedoeld waarin zogenaamde 'taaltaken' centraal staan. Wat dit inhoudt, zal hieronder toegelicht worden.

4.5.2 Taaltaken

Op een aantal scholen in Nederland wordt bij de moderne vreemde talen gewerkt met een *taakgerichte* benadering.⁴¹ Uitgangspunt is dat betekenisvolle, levensechte taken de leerling voldoende prikkels bieden om een taak uit te voeren. Daarbij kunnen de volgende zaken de motivatie bij leerlingen verhogen:

- de taken zijn inhoudelijk interessant, verrassend
- leerlingen worden tot mede-eigenaar van het (op te lossen) 'probleem' gemaakt
- variatie in werkvormen
- duidelijke doelomschrijvingen
- gebruik van zoveel mogelijk authentieke bronnen.

Om de motivatie van de leerling vast te houden dan wel te vergroten is het van belang dat hij regelmatig een *succesbeleving* heeft. In een uitleg over belangrijke regels voor het ontwerpen van onderwijsmateriaal schrijft Peter Bimmel (2007)⁴² dat succes een van de factoren is die de beginmotivatie van de leerling beïnvloedt. Anders gezegd: de leerling moet het vertrouwen hebben dat hij een leertaak met succes kan uitvoeren. Wie niet de verwachting heeft een taak succesvol te kunnen uitvoeren, zal er niet zo gemakkelijk aan beginnen. Het is daarom van belang goed uitgebalanceerde taken aan te bieden: *uitdagend, maar ook haalbaar*. Van even groot belang is het om de voortgang in het werk af en toe te onderbreken om feedback te kunnen geven/krijgen op (half)producten.

Het is als docent zinvol om voor leerlingen per hoofdstuk (of per periode) een overzicht te maken van de taaltaken die in de gebruikte methode aan de orde komen en die van belang zijn voor het eindexamen (eventueel met vermelding van het ERK-niveau, voor zover dat door de samenstellers van de methode niet gedaan is). Een dergelijke inventarisatie maakt tevens zichtbaar of elke talige competentie binnen een bepaald tijdsbestek voldoende aan de orde komt (of dat er extra taken moeten worden aangeboden).

	kijken/luisteren	lezen	gesprekken	spreken (monoloog)	schrijven
Hfd 1, oef. 1, p. 3		√			
Hfd 1, oef. 5, p. 4	√				
Hfd 1, oef. 9, p. 6			√		
Hfd 1, oef. 10, p. 6					√

Het meest bekende voorbeeld van een taakgerichte benadering binnen het moderne vreemde talenonderwijs is de talenquest, dat is een webquest –een geheel van goed gestructureerde online taakgerichte opdrachten waarbij leerlingen informatie op internet zoeken en verwerken⁴³– die gericht is op het leren van een vreemde taal.

Bij een aantal methoden zijn door verschillende educatieve uitgevers ondersteunende webquests ontwikkeld. In een enkel geval is een serie –aan het ERK gekoppelde– webquests ontwikkeld ter vervanging van het leerboek voor de onderbouw.⁴⁴

Op de site Talenquest van Kennisnet zijn waardevolle tips te vinden over het gebruik van webquests en een programma om zelf webquests te maken.⁴⁵ Er zijn ook voorbeelden van talenquests te vinden voor Engels, Frans, Duits, Arabisch, Italiaans, Russisch en Spaans. Voor vmbo-docenten is de handreiking talenquests voor vmbo uitgewerkt.⁴⁶

Bronnen voor vmbo-leerlingen zouden idealiter moeten bestaan uit korte teksten, met veel ondersteuning via illustraties en opmaak, alsmede een hoog voorspelbaarheidsgelalte. Daarnaast is het voor vmbo-ers soms moeilijk om een product in de doeltaal te leveren. Leerlingen die voor de passieve vaardigheden over A2-niveau kunnen beschikken, moeten voor schrijven veelal terugvallen op een A1-niveau. Het is derhalve aan te raden om bij de beoordeling hiermee rekening te houden. Het is in sommige gevallen het overwegen waard, om van de leerling een

⁴¹ Zie ook G. Westhoff, 'De impact van leerhandelingen. Principes van taakgericht vreemde talenonderwijs' (2002). Te vinden op: www.nabmvt.nl/publicaties/00008/

⁴² P. Bimmel et al (red.), *Handboek Ontwerpen Talen* (in druk). Un. van Amsterdam / SLO.

⁴³ Het concept is ontwikkeld door de Amerikaan Bernie Dodge. Zie <http://webquest.org>

⁴⁴ Uitgever Malmberg heeft dit in 2007 gedaan voor Frans, Duits en Engels.

⁴⁵ Zie ook het artikel 'TalenQuest: beloften en valkuilen' van G. Westhoff (2004) op www.nabmvt.nl/publicaties.00017, 'Handreikingen voor het ontwerpen van een talenquest' www.nabmvt.nl/publicaties/00008/ en de Babylonia-site op <http://www.babylonia-ti.ch/introfr1.htm>.

⁴⁶ Zie http://www.slo.nl/themas/00247/00002/Handreiking_talenquests_def_voor_vmbo.pdf/

product in de moedertaal te vragen (dat als bewijs dient dat de inhoud door de leerling goed is verwerkt) en een bijproduct in de vreemde taal.

De genoemde handreiking bevat voorts waardevolle tips voor het zelf ontwikkelen en beoordelen van talenquests voor het vmbo, alsmede voor de begeleiding van leerlingen die een quest uitvoeren.

In het najaar van 2007 zijn Cito en SLO een onderzoek gestart naar de leereffecten van moderne vreemde talenonderwijs met behulp van webquests. De resultaten worden in de loop van 2008 verwacht.

Een klein aantal scholen heeft gekozen voor taakgericht leren binnen een 'Tabasco-opzet'.⁴⁷ Daarbij wordt getracht de manier waarop een vreemde taal op natuurlijke wijze wordt verworven, zoveel mogelijk na te bootsen in de klas, middels de inzet van 'native speakers', internet, authentieke documenten, enzovoort. Leemten in de kennis van de leerling worden aangepakt door middel van 'taalfitness-activiteiten', waarbij dieper op een specifiek probleem wordt ingegaan. Leerlingen kiezen hun eigen leerdoelen, leren zelfstandig en met anderen samen te werken aan een eindproduct. Ze leren producten van anderen te beoordelen en na te denken over hun eigen leerproces.⁴⁸ Op verschillende plaatsen wordt er gewerkt aan beroepsgerichte taaktaken bijvoorbeeld in het kader van integratie van vakken. Op sites van instellingen wordt hierover gepubliceerd.

4.5.3 Doeltaal is zoveel mogelijk voertaal

Het is aan te bevelen om de doeltaal zoveel mogelijk als instructietaal in de les te gebruiken. Dit verhoogt de efficiëntie van het gegeven onderwijs.⁴⁹

Scholen en docenten moderne vreemde talen kunnen de blootstelling aan de doeltaal uiteraard stimuleren door uitwisselingen of correspondentieprojecten te organiseren met een buitenlandse partner of door buitenlandse reizen te maken. Het gebruik van de doeltaal door de docent levert evenwel meer op. Door les te geven in de vreemde taal schept de docent voor zijn leerlingen een krachtiger leeromgeving. Dit heeft in eerste instantie een beter begrip van de taal bij de leerling tot gevolg (betere lees- en luistervaardigheid). Tevens kan zo op natuurlijke wijze een brug geslagen worden tussen passieve en actieve kennis van de taal. Dankzij corrigerende feedback van de docent verbetert de leerling zijn productieve vaardigheden (vooral gespreksvaardigheid, waarop leerlingen doorgaans het minst goed scoren). Door zelf het goede voorbeeld te geven, door een niet geheel correct antwoord van de leerling vragend te herhalen of te reageren met gebruikmaking van de juiste vorm, reikt de docent de leerling voortdurend mogelijkheden aan om de eigen uitingen op juistheid te onderzoeken en zich bewust te worden van de vorm waarin iets gezegd moet worden. Het maken van fouten wordt zo eerder ervaren als een natuurlijke én noodzakelijke stap in het leerproces en niet als iets waarvoor je je als leerling moet schamen. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen het al snel normaal vinden om in de vreemde taal les te krijgen.

Helaas is het echter zo dat slechts weinig docenten de vreemde taal als instructietaal in de les gebruiken. Dit geldt in hogere mate voor Duits en Frans dan voor Engels. In het algemeen wordt de leerling weinig geconfronteerd met interactie in de doeltaal, waardoor hij de taal niet als een echt communicatiemiddel kan ervaren.

In de scriptie *Doeltaal=voertaal*⁵⁰ wordt gewezen op verschillende manieren om als docent moderne vreemde talen de doeltaal in de les te integreren. Zo is het relatief eenvoudig om de doeltaal als voertaal te gebruiken bij de

⁴⁷ *Tabasco is een Europees Lingua A project, dat in 2003 van start is gegaan. Het staat voor Task-Based School Organisation for the acquisition of languages in Europe. Zie E. Schouten, Tabasco. Pittig onderwijs in moderne vreemde talen. Utrecht: APS 2005. Meer informatie bij Ch. Bordier (APS).*

⁴⁸ *Voor meer informatie zie L. Errey & R. Schollaerts (eds), Whose learning is it anyway? Developing learner autonomy through task-based language learning. Antwerpen/Apeldoorn: Garant 2003. Voor en praktische uitwerking voor de bovenbouw van vmbo 'groen' het relaas van Ans ter Haar, docent Engels aan het Groen van Prinsterercollege te Barneveld, <http://www.digischool.nl/en/community/Het%20Nieuwe%20Leren%20Deel%201.htm>.*

⁴⁹ *Zie G. Westhoff, 'Een 'schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs'. In: G.J. Westhoff & F. Staatsen (eds), In Duitsland spreek ik gewoon Duits. Taalonderwijs aan taalzwakke leerlingen. Enschede: Nab/Mvt en SLO 2001. Andere relevante artikelen: G. Popma, 'Mag het ietsje minder zijn?'. In: *Levende Talen*, no. 517 (1997), p. 70-73. L. Coleman en B. Weltens, 'Classroom English. English als doeltaal én instructietaal'. In: *Levende Talen*, no. 530 (1998), p. 22-25. E. Kwakernaak, 'De doeltaal als voertaal, een kwaliteitskenmerk'. In: *Levende Talen*, no. 3 (maart 2007).*

⁵⁰ *R. Haamberg, K. Hofman, E. Maaswinkel, A. Rodiger. Doeltaal = voertaal. Een handreiking voor docenten mvt om de doeltaal systematisch en frequenter in te zetten als voertaal tijdens de les. Scriptie. Dit onderzoek heeft de OnderwijsTopTalentprijs 2007*

opening/afsluiting van de les, het opgeven van huiswerk, het doen van organisatorische mededelingen, het geven van waarschuwingen en complimenten aan het adres van leerlingen. Dit geldt in mindere mate voor het uitleggen van nieuwe stof en het praten over koetjes en kalfjes (informeel contact met leerlingen).

De docent die de doeltaal een belangrijkere plaats wil geven in zijn lessen (het is nooit te laat om dat te gaan doen; het is ook nog zinvol wanneer begonnen wordt met de voorbereiding op het examen), kan gebruik maken van de praktische tips uit het plan van aanpak in Doeltaal=Voertaal. Enige voorbeelden:

- Wees als docent niet bang om fouten te maken (oefening baart kunst, ook bij docenten).
- Gebruik korte, simpele zinnen.
- Maak veel gebruik van mimiek en gebaren om je woorden te verduidelijken.
- Herhaal veel, gebruik synoniemen en parafrases.
- Zorg dat de leerling regelmatig een succesbeleving heeft en geef hem complimenten in de doeltaal.
- Leer leerlingen omzeil- en omschrijvingstechnieken aan.
- Introduceer de doeltaal geleidelijk aan in de lessen: bijvoorbeeld eerst bij de opening en afsluiting van de les gebruiken en dan uitbreiden tot andere domeinen van de les.
- Maak leerlingen medeverantwoordelijk voor het feitelijke gebruik van de doeltaal door samen met hen een lijst 'klassentaal' op te stellen en 'politie-agenten' te benoemen die moeten controleren of je als docent inderdaad in de overeengekomen domeinen de doeltaal gebruikt.
- Vraag je leerlingen regelmatig om een reactie, suggesties voor verbetering.
- Nodig vakcollega's uit om je eigen gebruik van de doeltaal als voertaal in de les te 'meten' en je feedback te geven.⁵¹

Ter bevordering van het gebruik van de doeltaal als voertaal op de lage niveaus (voornamelijk A1-A2) is in het najaar van 2007 de SLO-publicatie *Le français en salle de classe* verschenen, waarin zowel voor docent als leerling courante, eenvoudige zinnen uit de dagelijkse lespraktijk vermeld staan.⁵² Deze zijn uiteraard ook bruikbaar op vmbo-niveau en kunnen desgewenst door de docent aangevuld en uitgebreid worden.

Het rendement van het gebruik van een dergelijk repertoire van klassentaal kan verhoogd worden door het regelmatig op taalportfolio-achtige wijze aan de orde te stellen.

Uitwerking van 'can-do statement': Ik kan eenvoudige instructies met betrekking tot het werken in de klas begrijpen (A1 luistervaardigheid).

Situaties in de klas	Mate waarin ik het beheers				
	☹	☺	☺	☺	☺
	-	+/-	+	++	+++
Ik begrijp iemand die mij vraagt om mijn boek of schrift te openen op pagina ...	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt naar het bord te komen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt om iets te herhalen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt om harder of zachter te praten.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt om een woord of zin over te schrijven.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt om een stukje tekst hardop voor te lezen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt om mijn spullen op te ruimen.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik begrijp iemand die mij vraagt om op te letten.	☐	☐	☐	☐	☐

gewonnen. Zie G. van der Lit, 'Leerlingen willen wel'. In: *Docentraal*, nov.2007, p.18-19. Het CPS voert een onderzoek uit naar 'onderdompeling'. Zie voor meer informatie www.cps.nl onder 'onderdompeling'.

⁵¹ Voor meer aanbevelingen zie Haamberg et al, p. 56-57 (§ 4.2.3).

⁵² Zie voor meer informatie www.slo.nl/mvt en dan onder 'publicaties'.

4.5.4 Woordenschat

Wanneer het accent in het talenonderwijs verschuift in de richting van communicatieve doelstellingen, zoals door de koppeling van eindexamens aan het ERK is gebeurd, heeft dit ook consequenties voor het aanbod van de woordenschat. Het komt vrij veel voor dat leerlingen woordjes leren uit de methode en daarnaast uit een apart (examen)idioomboek. Het nadeel daarvan is dat niet altijd duidelijk is wat voor woordenschat de leerling nodig heeft bij de training in de diverse taalvaardigheden en of hij deze receptief (passief) of productief (actief) moet beheersen. Het is van belang om de leerling woorden te laten leren en oefenen die hij nodig heeft om zich in een x-aantal communicatieve situaties goed te redden. Vocabulaire dient bij voorkeur aangeboden worden als onderdeel van vaardigheidstraining. Compenserende productiestrategieën spelen daarbij een belangrijke rol (zie § 3.2.4).

Overzicht: bereik en beheersing van de woordenschat⁵³

	Bereik van de woordenschat	Beheersing van de woordenschat
B2	Beschikt over een goede woordenschat voor zaken die verband houden met zijn of haar vakgebied en de meeste algemene onderwerpen. Kan variatie aanbrengen in formuleringen om te veel herhaling te voorkomen, al kunnen hiaten in de woordenschat nog wel tot aarzeling en omschrijving leiden.	Trefzekerheid in woordkeuze is over het algemeen hoog, al komen enige verwarring en onjuist woordgebruik wel voor zonder de communicatie in de weg te staan.
B1	Beschikt over voldoende woorden om zich met enige omhaal van woorden, te uiten over de meeste onderwerpen die betrekking hebben op het dagelijks leven, zoals familie, hobby's en interesses, werk, reizen en actualiteiten	Goede beheersing van elementaire woordenschat, al doen zich nog wel grote fouten voor wanneer meer complexe gedachten worden ontvouwd of niet-vertrouwde onderwerpen en situaties aan de orde zijn
A2	Beschikt over voldoende woorden om alledaagse handelingen uit te voeren die betrekking hebben op vertrouwde situaties en onderwerpen.	Kan een beperkt repertoire hanteren om te voorzien in concrete alledaagse behoeften.
	Beschikt over voldoende woorden om elementaire communicatiebehoeften tot uiting te brengen. Beschikt over voldoende woorden om primaire levensbehoeften te vervullen.	
A1	Heeft een elementaire woordenschat die bestaat uit geïsoleerde woorden en frasen met betrekking tot bepaalde concrete situaties.	Geen descriptor beschikbaar.

4.5.5 De rol van grammatica

In een serie van drie artikelen in *Levende Talen* is onlangs de rol van de grammatica bij het leren van vreemde talen beschreven.⁵⁴ Hier volgen in het kort de conclusies die in dit bestek relevant zijn.

Output in een vreemde taal is belangrijker dan de mate van grammaticale correctheid. Docenten zijn in het algemeen geneigd te veel gewicht te hechten aan grammaticale correctheid. Deze praktijk spoort niet met de strekking van het ERK. Efficiënt werken met het ERK vraagt derhalve om een mentaliteitsverandering bij de betrokkenen: actieve taalbeheersing krijgt de prioriteit en kennis van grammatica heeft een dienende rol.

Dit standpunt wordt door Westhoff theoretisch onderbouwd met verwijzing naar onderzoek dat de afgelopen 10 jaar is verricht naar het leren van vreemde talen en correct taalgebruik. Daaruit komt naar voren dat het aanleren van 'chunks' (vaste woordverbindingen) belangrijker is dan het aanleren van grammaticale regels. Volgens Westhoff

⁵³ Zie ERK, § 5.2.1.1.

⁵⁴ G. Westhoff, 'Eigen inhoud eerst: grammaticale regelkennis en het ERK (deel 1: Inzichten uit de taalverwervingstheorie).' In: *Levende Talen Magazine*, 2006, no. 8, p. 14-17. Idem, 'Eigen inhoud eerst: grammaticale regelkennis en het ERK (deel 2: De ontwikkeling van vormbewustzijn: van chunks naar regels).' In: *Levende Talen Magazine*, 2007, no. 1, p. 8-11. Idem, 'Eigen inhoud eerst: grammaticale regelkennis en het ERK (deel 3: Implicaties voor de praktijk).' In: *Levende Talen Magazine*, 2007, no. 3, p. 10-13.

ontstaat er pas vanaf ERK-niveau B2 een bewustzijn van grammaticale structuren en het vermogen tot zelf-correctie.⁵⁵

Op de beginnersniveaus (A1, A2 en ook nog B1) zal de leerling veeleer via vaste woordverbindingen of vaste formules (*formulaic speech* oftewel door het leren van 'chunks') de taal leren en gebruiken. De leerling zal pas *volgens regels* taaluitingen (*creative speech*) produceren, als hij over een behoorlijke basis van elementaire taalmiddelen beschikt, er ruimte komt voor (het toepassen van) elementaire regelkennis en 'chunks' steeds ingewikkelder gaan worden. Het omslagpunt ligt volgens Westhoff ongeveer tussen niveau B1 en B2.

In hoofdstuk 5 van het ERK over 'linguïstische competenties' wordt nader ingegaan op grammaticale competentie oftewel "de kennis van de grammaticale middelen van een taal en het vermogen deze te gebruiken"⁵⁶. Ter illustratie is hieronder een schaal voor grammaticale correctheid opgenomen voor de niveaus A1 tot en met B2.

Overzicht: grammaticale correctheid⁵⁷

	Grammaticale correctheid
B2	Goede beheersing van de grammatica; incidentele vergissingen, niet stelselmatige fouten en kleine onvolkomenheden in de zinsstructuur kunnen nog voorkomen maar zijn zeldzaam en worden meestal achteraf verbeterd.
	Toont een betrekkelijk grote beheersing van de grammatica. Maakt geen vergissingen die tot misverstanden leiden.
B1	Communiqueert redelijk correct in vertrouwde omstandigheden; vertoont over het algemeen een goede grammaticale beheersing maar met merkbare invloed vanuit de moedertaal. Fouten komen voor, maar het is altijd duidelijk wat hij of zij probeert uit te drukken.
	Maakt met een redelijke mate van nauwkeurigheid gebruik van een repertoire van veelgebruikte 'routines' en patronen die bekend zijn van meer voorspelbare situaties.
A2	Gebruikt bepaalde eenvoudige constructies correct, maar maakt nog stelselmatig elementaire fouten – bijvoorbeeld door verschillende tijden door elkaar te gebruiken en niet te letten op congruentie; toch is meestal wel duidelijk wat hij of zij probeert te zeggen.
A1	Toont slechts beperkte beheersing van enkele eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen in een geleerd repertoire.

Zoals gezegd, past bij de A-niveaus een grote tolerantie ten opzichte van elementaire fouten die systematisch door de leerling gemaakt worden.

Samenvattend kan worden opgemerkt dat het minder effectief lijkt te zijn om fors in te zetten op het leren en toetsen van grammaticale regels op de lage niveaus. Het aanbieden van praktische gebruiksregels en eenvoudige 'montagehandleidingen' levert meer winst op.

4.5.6 Leerstrategieën

Eenieder die een vreemde taal leert, wordt regelmatig geconfronteerd met gaten in zijn kennis. Het is zinvol om leerlingen bewust te maken van de lacunes in hun kennis. Even - zo niet méér - zinvol is het echter om leerlingen te leren dat het niet erg is en zelfs heel normaal om gaten in je kennis te hebben (Zelfs als moedertaalspreker moet je soms naar woorden zoeken, laat staan wanneer je een nieuwe taal aan het leren bent). Van belang is wel dat leerlingen getraind worden in hoe ze de gaten in hun kennis kunnen compenseren.

We onderscheiden twee soorten leerstrategieën:

- receptieve strategieën (lees- en luisterstrategieën): leerlingen leren hoe ze gebruik kunnen maken van hun voorkennis en hoe ze betekenis van onbekende woorden uit de context kunnen afleiden;
- productieve strategieën (compensatie- en communicatiestrategieën): leerlingen leren hoe ze de boodschap ondanks lacunes in de kennis toch kunnen overbrengen. Een belangrijke factor is hier dat de leerling leert niet vanuit de moedertaal te denken maar vanuit de vreemde taal.

⁵⁵ Zie tekstkenmerken bij productieve vaardigheden van niveau B2 in het ERK.

⁵⁶ Zie ERK, § 5.2.1.2.

⁵⁷ Zie ERK, § 5.2.1.2

Het is aan de docent moderne vreemde talen om de leerling beide soorten strategieën aan te leren. In dit verband kunnen de volgende aanbevelingen wellicht uitkomst bieden:

- Leg als docent een direct verband tussen wat er in de les gedaan wordt en de descriptoren van het ERK;
- Bestaande (Nederlandse) taalmethoden zijn (nog) niet expliciet gebaseerd op het ERK. Scan de methode op taaltaken. Maak aan het eind van elk hoofdstuk een samenvatting van wat geleerd is in de vorm van 'can do's' en welke vaardigheden daarbij aan bod zijn gekomen. Laat leerlingen aangeven in hoeverre ze deze beheersen, bijvoorbeeld door ze te laten kiezen uit een vijftal 'smileys'.
☹ ☺ ☺ ☺ ☺
- Geef de leerling consequent constructieve feedback en de kans om zich gaandeweg te verbeteren in de uitvoering van de taaltaken. Als zichtbaar wordt dat de leerling vorderingen boekt (hoe klein ook), zal deze doorgaans gemotiveerder worden om verder te werken aan zijn taalbeheersing.

4.5.7 Leesdossier

In de afgelopen 10 jaar is het leesdossier ingeburgerd geraakt, zowel voor Nederlands als de moderne vreemde talen. Het blijkt een prima ondersteuning te zijn voor de ontwikkeling van leesvaardigheid in de moderne vreemde talen en een interessant vertrekpunt bij het opbouwen en beoordelen van spreek- en gespreksvaardigheid. Werken met het digitale Europees Taalportfolio bouwt voort op deze praktijk en biedt de mogelijkheid om ook andere vaardigheden te integreren, zodat er een completer beeld ontstaat van wat de leerling in een moderne vreemde taal heeft gedaan: een 'leerdossier'.

5. Vormen van toetsen en suggesties voor de weging

We onderscheiden voor de moderne vreemde talen grofweg twee soorten schoolexamens:

1. toetsen die tot doel hebben de talige vaardigheden van de leerling te beoordelen;
2. praktische opdrachten die andere vaardigheden dan taalvaardigheden en kennis 'meten'. Hierbij is het van belang dat de leerling van tevoren weet hoeveel tijd hij voor de opdracht heeft en aan welke eisen de opdracht moet voldoen.

Hieronder wordt nader ingegaan op de eerste soort toetsen. Voor het voorbereiden van de leerling en het afnemen van toetsen taalvaardigheid is het van belang dat deze kennis heeft genomen van:

1. het soort opdrachten dat hij kan verwachten;
2. het soort 'gereedschap' dat hij daarvoor nodig heeft (of nog tekort komt);
3. de wijze waarop cijfers toegekend worden.

Hieronder wordt eerst punt 3 nader toegelicht.

Het ERK als generator van cijfers?

Het ERK is in eerste instantie een instrument voor zelf-evaluatie, waardoor de leerling inzicht krijgt in zijn eigen taalverwervingsproces. Het maakt een inschatting van zijn niveau mogelijk en maakt duidelijk wat hij nog moet doen om een bepaald niveau te bereiken.

Het ERK is echter geen meetinstrument dat automatisch cijfers genereert. Evenmin doet het uitspraken over hoe prestaties op een bepaald niveau becijferd dienen te worden.

In de nabije toekomst zal wellicht op het einddiploma bij de CE-onderdelen voor de mvt het ERK-niveau vermeld worden. Nu is dat echter nog niet het geval. Het is dus aan de docenten zelf om een manier te vinden om taalvaardigheden op een consistente manier te becijferen. Het verdient de voorkeur om over becijfering van taalprestaties binnen het moderne vreemde talentteam duidelijke afspraken te maken en tot een gemeenschappelijke, consistente aanpak te komen.

Om een idee te geven van hoe een spreekopdracht beoordeeld zou kunnen worden, volgt hieronder een voorbeeld van een opdracht en een beoordelingsmatrix. Voor het hulpmateriaal is een Franstalige bron gekozen, maar dat zou evengoed een tekst in een andere moderne vreemde talen kunnen zijn.

De opdracht dekt voor een groot deel de eindtermen die bij MVT/K/6 horen: in het bijzonder 'informatie geven en vragen', 'naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven' en ten dele ook naar 'uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens' en 'een object beschrijven'.

De matrix is een vrije vertaling van de wijze waarop de beoordeling van prestaties bij een Frans examen van het DELF-scolaire⁵⁸ plaatsvindt.

Voorbeeld: opdracht gespreksvaardigheid op A2-niveau

Globale descriptor: zaken regelen

Gedetailleerde descriptor: Kan in een vertrouwde situatie eenvoudige voorstellen doen en op voorstellen reageren.

Situatie: Tijdens een uitwisselingsproject bespreek je met iemand van je gastgezin welk programma je na het avondeten samen op de televisie gaat volgen.

- Maak duidelijk welk programma jij graag wilt zien.
- Waar gaat dat programma over?
- Waarom wil je het graag zien?

⁵⁸ Delf Scolaire is het internationaal erkende diploma Frans als tweede taal voor jongeren, dat afgenomen wordt op de niveaus A1 t/m B2. De examens worden ontwikkeld door het CIEP te Sèvres.

- Je gesprekspartner doet een tegenvoorstel. Vind je het een goed idee om naar dat programma te kijken? Waarom (niet)?
- Neem samen een besluit over wat jullie gaan bekijken.

Hulp: Gebruik onderstaand programma-overzicht.

tf1	france 2	france 3	france 5	
20.50 Magazine Sans aucun doute Présenté par Julien Courbet Conseils, débats et reportages sur des questions de société ou d'actualité. Des problèmes de la vie quotidienne aux grandes interrogations du moment.	20.55 Série française Boulevard du palais Une séduisante journaliste qui avait une vie très active entre ses reportages et sa vie privée est retrouvée assassinée. Le mari semble le coupable idéal.	20.55 Magazine de la mer. Thalassa Pêcheurs de l'impossible. Pour pêcher sous la banquise, les Inuits attendent les grandes marées et la pleine lune.	20.40 Téléfilm dramatique français. L'enfant d'une autre Jérôme Kert et sa femme Maud ont tout pour être heureux. Mais ils n'arrivent pas à oublier la perte de leur bébé, enlevé quelques mois après sa naissance.	20.35 Sport En direct Coupe du monde de football : Mexique / Angola

Duur: 3 à 4 minuten

Met welke aspecten moet rekening gehouden worden bij het opstellen van een beoordelingsschema?

Het is handig om hiervoor gebruik te maken van de eindtermen MVT/K/6 en Taalprofielen (p. 55-59). Deze publicatie onderstreept dat op dit niveau langzaam en duidelijk wordt gesproken en dat de gesprekspartner/docent niet alleen doorgaans het initiatief neemt, maar ook de leerling de helpende hand biedt door zaken te verduidelijken. In schema gezet:

Beschrijving gesprekken voeren A2

1. Het algemene beheersingsniveau voor gesprekken voeren op A2-niveau

Kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Kan zeer korte sociale gesprekken aan, hoewel hij/zij gewoonlijk niet voldoende begrijpt om het gesprek zelfstandig gaande te houden.

2. de tekstkenmerken op A2-niveau

receptief	productief
<ul style="list-style-type: none"> • onderwerp De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd. • woordgebruik en zinsbouw Woordgebruik is eenvoudig. Zinnen zijn kort. • tempo en articulatie Er wordt langzaam gesproken en duidelijk gearticuleerd. • hulp De gesprekspartner past zijn taalgebruik aan de taalgebruiker aan door langzaam en duidelijk te spreken, te controleren of hij/zij begrepen wordt en waar nodig te herformuleren of te herhalen. De gesprekspartner biedt hulp bij het formuleren en verhelderen van wat de taalgebruiker wil zeggen. Vragen en uitingen zijn direct aan de taalgebruiker gericht. 	<ul style="list-style-type: none"> • onderwerp De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd. • woordenschat en woordgebruik Standaard patronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden waarmee beperkte informatie wordt overgebracht m.b.t. eenvoudige alledaagse situaties. • grammaticale correctheid Correct gebruik maken van eenvoudige constructies, bevat echter ook systematisch elementaire fouten. • interactie Antwoorden op vragen en reacties op eenvoudige uitspraken. Indicaties van begrip maar weinig initiatief om de conversatie gaande te houden. • vloeiendheid Zeer korte uitingen, met veel voorkomende pauzes, valse starts en het herformuleren van uitingen.

	<ul style="list-style-type: none"> • coherentie Groepen woorden zijn verbonden met eenvoudige voegwoorden, zoals: 'en', 'maar' en 'omdat'. • uitspraak De uitspraak is duidelijk genoeg om verstaanbaar te zijn, ondanks een hoorbaar accent. Gesprekspartners vragen af en toe om herhaling.
--	---

De docent kan voor de beoordeling het volgende schema opstellen.

Voorbeeld: beoordelingsformulier gesprekken voeren (totaal aantal punten: 15)

interactie met gesprekspartner	0	0,5	1,0	1,5	2,0	2,5	3	3,5	4
kan inhoud beschrijven	0	0,5	1,0	1,5	2,0	2,5	3		
kan eigen mening geven	0	0,5	1,0	1,5	2,0				
coherentie ('en', 'maar', 'omdat')	0	0,5	1,0						
woordenschat en woordgebruik	0	0,5	1,0	1,5	2,0				
grammaticale correctheid (correct gebruik van eenvoudige constructies, maar systematisch elementaire fouten)	0	0,5	1,0						
vloeiendheid, gemak waarmee gesproken wordt	0	0,5	1,0						
uitspraak	0	0,5	1,0						

Vervolgens moet bepaald worden hoeveel van de 15 punten behaald dienen te worden om een voldoende, ruim voldoende of goed resultaat te behalen.

Wil de docent meer of juist minder nadruk op bepaalde aspecten leggen (bijvoorbeeld voor GL/TL méér gewicht verlenen aan het geven van de eigen mening, de beschrijving van de inhoud en de coherentie), dan kan de puntenverdeling gemakkelijk aangepast worden.

Benadrukt moet worden dat een aspect als grammaticale correctheid op dit niveau een ondergeschikte rol moet blijven spelen. Het gaat in eerste instantie om de interactie en het doeltreffend kunnen overbrengen van de boodschap door de leerling.

Voorts kan er bewust voor gekozen worden om de mate waarin de leerling compenserende strategieën bij het spreken kan gebruiken (hetgeen valt onder eindterm MVT/K/3, 'leervaardigheden in de moderne vreemde talen') mee te laten wegen, conform de visie van het ERK. Te denken valt aan technieken als 'ik kan niet op het juiste woord komen', 'ik heb u niet goed begrepen; kunt u dat herhalen' om denktijd te creëren, omzeil- en omschrijvingstechnieken (als de leerling niet op het juiste woord kan komen), gebruik van de juiste gebarentaal, enzovoort.

Bij de samenstelling van het schoolexamen moderne vreemde talen dient voorts gelet te worden op de volgende, praktische punten.

Leerlingen op de hoogte stellen van toetsingscriteria

Een belangrijk uitgangspunt bij toetsing is dat aan de prestatie van een leerling een beoordeling wordt gekoppeld waarvan de criteria en de weging van te voren zijn gecommuniceerd. Leg uit waarom er gekozen is voor een bepaalde verdeling van de punten en waarom een leerling voor een bepaalde prestatie een x aantal punten heeft gekregen.

Om de leerling vertrouwd te maken met de manier van beoordelen, is het aan te bevelen de leerling bij de beoordeling te betrekken, door hem geregeld te vragen:

1. zichzelf te beoordelen (direct na de prestatie, aan de hand van een audio- of video-opname of het Europees Taalportfolio);
2. een medeleerling te beoordelen, alleen of samen met een ander ('peer-assessment');

- constructieve feedback te geven aan de medeleerling die de opdracht heeft gedaan ('waarop scoort hij bijzonder goed?', 'op welke punten kan deze leerling nog beter scoren?' 'wat kan hij volgens jou doen om zijn prestatie nog te verbeteren?', 'waar moet hij in het vervolg op letten?').

Het beoordelingsformulier wordt bij voorkeur mét de opdracht aan de leerling uitgereikt.

Variatie

Bij de samenstelling van de schoolexamens moet rekening gehouden worden met een zo gevarieerd mogelijke selectie van opgaven die zoveel mogelijk de eindtermen en het gewenste niveau dekken.

Een aantal scholen heeft ervoor gekozen om het onderdeel gespreksvaardigheid slechts éénmaal in het schoolexamen aan bod te laten komen. Vaak wordt dit onderdeel getoetst door middel van een taaldorp. Ofschoon deze vorm grote voordelen kent (levensechte, aansprekende communicatieve situaties van diverse aard; een grote groep leerlingen wordt in korte tijd getoetst), is het nadeel dat de prestatie van de leerling niet per definitie representatief genoemd worden voor het niveau waarop de leerling zich feitelijk bevindt. Het is slechts een momentopname: het taaldorp wordt immers in relatief korte tijd op één bepaald tijdstip door de leerling doorlopen. Eén enkele spreekprestatie kan slechts een *niveau-indicatie* geven.

Wil een eindbeoordeling een representatief beeld geven van de kwaliteit van de mondelinge productie, dan dienen meerdere activiteiten op het gebied van de gespreksvaardigheid (overwegend gesprekken maar ook een monoloog) te worden beoordeeld die in verschillende perioden worden afgenomen. Met andere woorden: de leerling zal in zoveel mogelijk taalsituaties moeten handelen om zijn beheersing van een niveau te kunnen laten zien.

De opgave

De opgave moet zo geformuleerd zijn dat hij een prestatie op het gewenste niveau mogelijk maakt. Als er in de opgave elementen aanwezig zijn waarvoor de leerling over een hoger niveau moet beschikken, is het mogelijk dat hij dat onderdeel in zijn geheel niet kan uitvoeren, hetgeen een weerslag kan hebben op zijn algehele prestatie.

Het is mogelijk een leerling een grotere beheersing van de vreemde taal toont dan door de opgave wordt verondersteld. In dat geval zal hij een nieuwe opdracht moeten doen die om een prestatie op een hoger niveau vraagt. Anders geformuleerd: van een leerling die een spreekopdracht op A2-niveau zeer goed uitvoert, kan niet automatisch gezegd worden dat hij een prestatie op B1-niveau heeft neergezet.

Opdrachten op de A-niveaus zijn in hogere mate voorgestructureerd dan opdrachten op de hogere niveaus. Als van de leerling bijvoorbeeld gevraagd wordt om puntsgewijs in zijn brief een aantal zaken te vermelden, is het voor hem gemakkelijker om een prestatie op het veronderstelde niveau te leveren. Naarmate een leerling een x aantal keren geoefend heeft met voorgestructureerde opdrachten, wordt het gemakkelijker voor hem om een minder gestructureerde of vrije opdracht goed te doen.

In een toets situatie zal veelal het Nederlands gekozen worden voor de formulering van de opdracht. Het gebruik van de doeltaal hoeft echter op zich geen probleem te zijn, mits de leerling daaraan gewend is en mits de opgave hetzelfde niveau heeft als bijvoorbeeld de tekst die de leerling moet lezen of beluisteren. Bij formulering van de opgave in de doeltaal moet ervoor gewaakt worden niet te veel van het antwoord weg te geven.

Scoren op alle criteria

Een ERK-niveau is een bandbreedte waarbinnen de leerling presteert. Dat gebeurt in de praktijk echter maar zelden op homogene wijze. Zo zal hij bij het ene kenmerk sneller vooruitgang boeken en hoger scoren dan bij andere. Dit betekent dat hij zich op een bepaald niveau bevindt, maar op weg is naar een hoger niveau. Als blijkt dat een leerling bijvoorbeeld voor spreekvaardigheid Engels op alle criteria A2 scoort behalve voor uitspraak (A1), dan is het zinvol om hem daar extra op te (laten) trainen.

Gesprekken voeren

Voor een goede uitvoering van een opdracht gespreksvaardigheid zijn duidelijke instructies nodig met betrekking tot het taalgebruik en de rol van de leerling én de gesprekspartner. Zoals hierboven werd benadrukt, is de prestatie de gesprekspartner van directe invloed op de prestatie van de leerling. De gesprekspartner is bij voorkeur een goed voorbereide docent die weet hoe hij het gesprek gaande kan houden en de leerling kan stimuleren om een zo goed mogelijke prestatie neer te zetten. Zeker op de A-niveaus is het in een toets situatie niet verstandig om twee leerlingen bij elkaar te zetten. Het kan namelijk voor hen lastig zijn om het gesprek voort te zetten, als één van beiden niet meer weet wat hij moet zeggen of vast komt te zitten.

De docent dient er voorts op te letten dat hij de leerling voldoende ruimte biedt om te laten zien wat hij in de vreemde taal kan. Hij moet dus zelf niet voortdurend aan het woord zijn. De docent mag een leerling niet afrekenen op een

fout die hij zelf gedurende het gesprek heeft gemaakt (door bijvoorbeeld aan de leerling een te moeilijke vraag te stellen die niet was voorzien in de opdracht).

Lengte van prestaties

Korte prestaties (minder dan een minuut) gespreksvaardigheid zijn niet voldoende illustratief voor de inschatting van een niveau. Ze kunnen hooguit ze een niveau impliceren.

Cito heeft een instrument ontwikkeld, *Kwaliteitsmonitor schoolexamens* geheten, waarmee de kwaliteit van het schoolexamen bepaald kan worden. De monitor helpt niet alleen om het programma naar leerlingen, ouders en inspectie te verantwoorden, maar levert ook de docent interessante inzichten op.⁵⁹

⁵⁹ Zie ook: http://www.cito.nl/pend/vo_exo/eind_fr.htm

6. Loopbaanoriëntatie en -begeleiding binnen het programma mvt

Uit onderzoek komt regelmatig naar voren dat Nederland burgers met een goede talenkennis nodig heeft om internationale contacten te onderhouden en economische belangen te behartigen. Ook op Europees niveau wordt onderstreept dat een goede kennis van vreemde talen een onmisbaar ingrediënt voor Europees burgerschap is. Het is in het kader van de bevordering van de sociale cohesie in Europa dat er talloze Europese samenwerkingsverbanden (waaronder uitwisselingsprojecten tussen scholen, blogging- en emailprojecten en 'tandem-leren'⁶⁰) worden opgezet.

Gewezen op het belang van talenkennis zullen de meeste middelbare scholieren beamen dat beheersing van het Engels belangrijk is. Minder vanzelfsprekend is voor hen echter de beheersing van andere vreemde talen. Het is daarom van belang om in de lessen regelmatig het belang van talenkennis te onderstrepen. Een talendocent kan er voor kiezen om in zijn lokaal een lijstje op te hangen met '101 redenen om Spaans te leren' en berichten uit de media over de haperende talenkennis van Nederlanders⁶¹ onder de aandacht van leerlingen te brengen.

Minstens zo belangrijk is het evenwel om de rol van moderne vreemde talen in een bredere context te plaatsen en aan bod te laten komen bij Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB).

Op 'natuurlijke' wijze komt het toekomstige beroepsperspectief al aan bod in sommige taalmethodes, die beoefenaren van diverse beroepen (vooral horeca, toerisme, transport, middenstand) portretteren die in een of meerdere vreemde talen adequaat kunnen communiceren. Hierdoor wordt voor de leerling het concrete belang van talenkennis voor de uitoefening van een beroep inzichtelijk gemaakt.

De meeste vmbo-scholen gebruiken echter een methode die zich richt op een brede doelgroep (namelijk de leef- en belevingswereld van jongeren tussen de 12 en 16 jaar), waardoor de rol van moderne vreemde talen in latere (mbo-)studie en beroepsleven onderbelicht blijft. Het is derhalve zinvol om in de les vanaf een vroeg stadium aandacht te besteden aan het nut van praktische talenkennis en af en toe onderdelen van de te oefenen stof expliciet vanuit een beroepsperspectief aan te bieden.

Daarnaast kan het gebruik van moderne vreemde talen in beroepen een aandachtspunt zijn bij de stageweek. Leerlingen kunnen onderzoeken of (en wat voor soort) talenkennis een belangrijke rol speelt op de werkplek waar zij stage lopen. Op deze wijze ontstaat een beeld van beroepen en bedrijven in de directe omgeving van de leerling die om werknemers met een goede talenkennis vragen.

Bij het afnemen van schoolexamens kan ervoor gekozen worden om authentieke situaties (bijvoorbeeld als onderdeel van een taaldorp) of documenten te gebruiken, waarin een bepaalde beroepssituatie centraal staat. Voorwaarde is wel dat deze situaties van te voren zijn geoefend in de klas. 'Native speakers' kunnen worden uitgenodigd om op school iets in hun moedertaal te vertellen over hun beroep. Nederlandstalige werknemers van multinationale bedrijven kunnen door leerlingen in het kader van een praktische opdracht geïnterviewd worden over het belang van een gedegen talenkennis voor de uitoefening van diverse functies. Te denken valt ook aan een opdracht waarbij leerlingen een profiel opstellen van internationaal georiënteerde bedrijven in de regio of een reclamecampagne bedenken voor een lokaal bedrijf dat zich in de nabije toekomst graag wil gaan richten op een internationale markt.

⁶⁰ Zie Ruud Halink, 'Tandems: van en met elkaar de taal leren'. In: *Levende Talen Magazine*, 2006, no. 8, p. 11-13. Zie voor meer informatie over Europese projecten mvt de site van het ECML, het talencentrum van de Raad van Europa in Graz (Oostenrijk), <http://www.ecml.at/>.

⁶¹ Zie: B.van Onna & C. Jansen, C., *Nederland talenland? Over de beheersing van Engels, Duits, Frans en Nederlands in Nederlandse organisaties* (Interne publicatie Afdeling Bedrijfscommunicatie Radboud Universiteit Nijmegen), Nijmegen maart 2007 (Zie www.careljansen.nl/map1/rapport.pdf). Zie het rapport J. Frietman et al, *Behoeft aan kennis van vreemde talen in Nederlandse en Duitse bedrijven in de grensregio Nederland-Duitsland*. Nijmegen: ITS 2001.. Zie eveneens het onderzoek van Fenedex, de ledenorganisatie van en voor het internationaal opererende bedrijfsleven: [http://www.fenedex.nl/148.html?&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=21&tx_ttnews\[backPid\]=2&cHash=](http://www.fenedex.nl/148.html?&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=21&tx_ttnews[backPid]=2&cHash=ef4c7d009b)

ef4c7d009b

Daarnaast kan de docent moderne vreemde talen samenwerken met collega's uit andere disciplines. Samen met de collega verzorging zou een opdracht ontwikkeld kunnen worden, waarbij de leerling nagaat in hoeverre het in de verzorgende beroepen belangrijker wordt om je vreemde talen goed te spreken (denk aan patiënten die het Nederlands niet goed beheersen of aan dementerende ouderen, die teruggrijpen op hun moedertaal).

In dit verband moet de belangrijke functie van het ERK nog eens benadrukt worden. In toenemende mate wordt van de sollicitant gevraagd om op zijn curriculum vitae een indicatie te geven van de mate waarin hij in de diverse moderne vreemde talen de vijf vaardigheden beheerst. Daarbij gelden de schalen van het ERK als internationale norm. Door zijn talenkennis expliciet in beeld te brengen, kan een leerling zich onderscheiden van anderen. Een internationaal erkend diploma –zoals een Goethe-certificaat, een Cervantes-certificaat of een Delf Scolaire diploma op A2-niveau– kan daarbij méérwaarde hebben.

7. Mogelijke vakkenintegratie

Veel vmbo-scholen proberen meer samenhang aan te brengen tussen de vakken die zij aanbieden, in het bijzonder tussen de algemeen vormende en de beroepsgerichte vakken.

De avo-vakken hebben ontegenzeggelijk een belangrijke algemeen vormende functie.⁶² Waarom is het niettemin van belang om de moderne vreemde talen beter te integreren in andere vakken?

- een geïntegreerde wijze van werken bereidt leerlingen beter voor op de beroepspraktijk en de vervolgopleiding (in het mbo worden de moderne vreemde talen overwegend geïntegreerd aangeboden);
- het verhoogt de motivatie van de leerling, omdat het nut van het leren van een vreemde taal duidelijker wordt (je leert niet in een 'vacuüm');
- het maakt het mogelijk efficiënter te werken; er is minder overlap (van inhoud, maar ook van bepaalde technieken als spreekbeurten houden) en dus een grotere leerwinst;

Op het eerste gezicht lijkt alleen Engels zich voor deze aanpak te lenen.⁶³ Voor de andere moderne vreemde talen lijken er minder mogelijkheden te zijn om leerlingen bij andere vakken bezig te laten zijn met een vreemde taal. Dat het echter ook mogelijk is om op A2-niveau teksten in andere talen te laten lezen, blijkt uit onderstaande taak.⁶⁴

Voorbeeld: bij andere vakken teksten laten lezen in de doeltaal

Lezen A2

Oriënterend lezen

Kan specifieke informatie vinden en begrijpen in eenvoudig, alledaags materiaal

Situatie:

Voor een project vanuit de vakken Aardrijkskunde en Economie over vakantie moet je informatie gaan zoeken over een pretpark in het buitenland en dit verwerken in je presentatie. Je moet dus bronnen raadplegen in de vreemde taal.

Taak:

Zoek naar informatie over een pretpark. Denk daarbij aan:

- waar het pretpark is
- openingstijden
- kosten
- wat er allemaal te doen is

Hulp:

brochures in de doeltaal

internet:

<http://www.themeparkbrochures.net/main.html> (voorbeeld voor Engels)

<http://www.infosystem-freizeitparks.de/parkinfo.htm> (voorbeeld voor Duits)

<http://www.aventure-parc.fr/> (voorbeeld voor Frans)

⁶² Zie C. Beckers et al, *De kern van de algemene vakken in het vmbo*. Enschede 2006.

⁶³ *Het Engels dat de vmbo-leerling in de praktijk nodig heeft, beperkt zich tot een aantal beroepssituaties: mn spreken met klanten, eenvoudige contacten met collega's en leidinggevenden; daarnaast lezen van instructies op het vakgebied. Deels komen deze taalhandelingen al aan bod in het algemene programma, deels ook is het zinvol om ook authentieke gebruikssituaties aan te bieden.*

⁶⁴ Bron: B. Trimbos, *Concretisering van de kerndoelen Engels*. Enschede: SLO, april 2007, p.16. Tevens in digitale vorm te vinden op <http://www.kerndoelenonderbouw.slo.nl> Het voorbeeld is een concrete uitwerking bij het kerndoel voor de onderbouw 'De leerling leert in Engelstalige schriftelijke en digitale bronnen informatie te zoeken, te ordenen en te beoordelen op waarde voor hemzelf en anderen'.

Er zijn verschillende gradaties in integratie en samenhang mogelijk. Het is aan de school om daarin een keuze te maken:

- 1 moderne vreemde talen met afstemming op afzonderlijke andere vakken. Te denken valt aan het maken van een website in een vreemde taal samen met informatica; het laten lezen van bronnen in de doeltaal wanneer een belangrijk aspect van de geschiedenis van een land wordt behandeld; het maken van een verzonnen interview met een belangrijke figuur uit de geschiedenis van een land; het maken van een presentatie of reisgids van een regio, een land of stroming in de kunsten, samen met aardrijkskunde, economie of beeldende vakken; het maken van een brochure, video of PowerPoint presentatie over de eigen woonplaats voor een buitenlands publiek samen met aardrijkskunde;
- 2 moderne vreemde talen met vakoverstijgende projecten;
Een voorbeeld van een vakoverstijgend project, door Cito ontwikkeld voor de onderbouw vmbo en havo maar ook te gebruiken als (training op onderdelen van het) schoolexamen, is *Europa in beweging*. Leerlingen breiden hun kennis uit over Europese onderwerpen (Europese grondwet, beleid, functie van Europese instellingen, vergroting van de Europese Unie), doen ervaring op met algemene vaardigheden en werken tevens aan hun taalvaardigheid. Het vmbo-pakket bevat lees-, schrijf- en spreekopdrachten voor Engels. In de map voor havo/vwo-onderbouw zit ook een opdracht Frans, waarvoor leerlingen gebruik maken van een Franstalige enquête over wat Franse jongeren van Europa vinden;⁶⁵
- 3 integratie van moderne vreemde talen. Versterk het talenonderwijs, hetgeen in zijn meest sterke vorm betekent dat bij vakken als geschiedenis, biologie en aardrijkskunde een moderne vreemde taal gebruikt wordt;

Nederland telt momenteel een honderdtal middelbare scholen die tweetalig onderwijs aanbieden. Deze scholen maken deel uit van het landelijk netwerk voor tweetalig onderwijs (tto) dat bij het Europees Platform is ondergebracht.⁶⁶ Tweetalig staat in deze context gewoonlijk gelijk aan Engels-Nederlandstalig (er is slechts één school met Duits-Nederlandstalig onderwijs). Onder vmbo-scholen groeit belangstelling voor tweetalig onderwijs.⁶⁷ Op de vraag of tweetalig vmbo wel mogelijk is, antwoordt Theo Brok (voorzitter van het College van Bestuur van het Katholiek Lyceum in het Gooi): "Jawel, dat kan op elk niveau. Evenwel, vmbo-leerlingen hebben ook in het Nederlands een beperkter taalgebruik. Dus moet je je in het Engels beperken tot hun taalconcept. Maar als je daar rekening mee houdt, dan kan het."

Ook Gerard Westhoff is voorstander van tweetalig vmbo. "Daar hebben de leerlingen de grootste moeite met het leren van een taal als de woordjes en regels nergens over gaan. Saus zonder spaghetti geeft de meeste problemen bij mensen met een zwakke maag. Bovendien hebben juist lager opgeleide leerlingen er baat bij als ze meer talen beheersen, want zij kunnen in andere landen bij mensen van hun niveau vaak niet met Engels terecht." Juist de combinatie van vakken maakt tweetalig onderwijs efficiënter dan gewoon onderwijs, aldus Westhoff: "Je bereikt een veel hoger niveau van taalvaardigheid, terwijl het onderwijs van de andere vakken weinig extra tijd vergt."⁶⁸

Er zijn vmbo-scholen die met de gedachte spelen om tweetalig onderwijs op te zetten. Versterkt talenonderwijs komt evenwel veel vaker voor op vmbo-scholen. Meestal betreft het dan versterkt talenonderwijs in het Engels, waarbij de leerlingen de mogelijkheid aangereikt krijgen om internationale examens voor het Engels af te leggen.

Sinds 2005 doen twee vmbo-scholen mee aan het LinQproject, een project voor versterkt Frans en Duits van het Europees Platform. In de loop van 2008 loopt deze 'pilot' af, waarna de leeropbrengsten van deze aanpak duidelijk zullen worden.

⁶⁵ Cito is overigens bezig met de ontwikkeling van schoolexamens over het thema Europa. Voor Engels wordt voor vmbo, havo en vwo een schoolexamen gemaakt, voor Frans alleen voor havo en vwo. De schoolexamens komen uit in het schooljaar 2008/2009. Zie ook http://www.cito.nl/vo/themapakketten/eind_fr.htm. De andere themapakketten - Actieve leefstijl, water, Schiphol (havo/vwo onderbouw) en kauwgom – bevatten opdrachten voor Engels.

⁶⁶ Zie <http://tweetaligonderwijs.nl>.

⁶⁷ Zie bijvoorbeeld: www.meergronden.nl/3tto/index-nl.htm

⁶⁸ G. Westhoff, hoogleraar aan de Universiteit Utrecht en directeur van het Nationaal Bureau Moderne Vreemde Talen, geciteerd in Vogelaar, L, 'Je ne brabbel Deutsch pas. Werkplaats talen werkt aan verbetering onderwijs met portfolio en tweetalige lessen'. *Reformatisch Dagblad*, 3-9-2004, zie ook <http://refdag.nl/artikel/112683/Je+ne+brabbel+Deutsch+pas.html>

Literatuur

Pennenwaard, L., *Handreiking talenquests voor vmbo*. Enschede: SLO, februari 2008.

Bimmel, P. et al (red), *Handboek Ontwerpen Talen*. Universiteit van Amsterdam / SLO (in druk).

Canton, J. & Heebing, S., *Le français en salle de classe*. Enschede : SLO 2007.

Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO), *Moderne vreemde talen. Syllabus centraal examen BB, KB en GT 2008 en 2009*. Utrecht: 2006. (<http://www.examenblad.nl>)

Council of Europe, *Comon European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, Cambridge: Cambridge University Press 2001. Nederlandse vertaling: *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*. Nederlandse Taalunie 2006. (<http://www.coe.int>)

DIALANG (2002), Diagnostische toetsen in 14 talen op internet (<http://www.dialang.org>)

Edelenbos, P. & Jong, J.H.A.L. de, *Vreemdetalenonderwijs in Nederland, een situatieschets*. Enschede: NaB-NVT 2004.

Ellis, R., *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press 2003.

Fasoglio, D., Meijer, D. & Trimbos, B., *Handreiking Schoolexamens havo/vwo moderne vreemde talen. Italiaans, Russisch, Spaans*. Enschede : SLO 2006.

Idem, *Handreiking Schoolexamens havo/vwo moderne vreemde talen. Arabisch, Turks*. Enschede: SLO 2006.

Hest, E. van, J. de Jong en G. Stoks, *Nederlandse taalkwalificaties in Europees verband: Nederlandse examenniveaus voor Frans, Duits en Engels en hun plaats op de Europese schaal van taalvaardigheid*. Enschede : SLO 2004.

Kamphuis, F. et al, *De koppeling van de Cito kijk- en luistertoetsen moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader*. Arnhem: CITO april 2007.

Liemberg, E. & Meijer, D., *Taalprofielen. Leerlijnen voor competentiegericht vreemdetalenonderwijs*. Enschede: NaB-MVT 2004. [+ website]

Meijer, D. & Fasoglio, D. et al, *Handreiking schoolexamen tweede fase (moderne vreemde taal havo/vwo Duits, Engels, Frans)*. Enschede: SLO maart 2007. (zie www.slo.nl/mvt)

Noijons, J. & Kuijper, H. (red), *De koppeling van de centrale examens tekstbegrip moderne vreemde talen aan het Europees Referentie Kader*. Arnhem: Cito 2006.

Idem, 'Leesvaardigheidsexamens moderne vreemde talen in Europees verband. De relatie tussen de centrale examens leesvaardigheid en het Europees Referentiekader.' Bijlage van 42 pagina's behorende bij *Levende Talen magazine* 2006, no. 7.

Noijons, J. & Hest, E. van, 'Centrale examens leesvaardigheid mvt gekoppeld aan het ERK'. In: *Levende Talen magazine*, 2006, no. 7, p. 5-9.

Noijons, J., Kuijper, H. & Reichard, E., *De koppeling van de centrale examens leesvaardigheid Arabisch, Russisch, Spaans en Turks aan het Europees Referentiekader*. Arnhem: Cito, januari 2007.

Onderwijsinspectie. *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2005/2006*. Mei 2007.

SLO, De koppeling van de examenprogramma's moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader. Enschede: 2006.

Til, A. van, 'Het niveau van de luistervaardigheid in de moderne vreemde talen door de jaren heen'. In: *Levende Talen Magazine*, 2007, no. 3, p. 5-9.
(http://toetswijzer.kennisnet.nl/html/literatuur/LTM2007nr3_vanTil_niveaudaling.pdf)

Idem, 'De koppeling van de kijk- en luistertoetsen aan het ERK'. In: *Levende Talen Magazine*, 2006, no. 7, p. 14-17.

Trimbos, B., *Handreiking Nieuwe Onderbouw, moderne vreemde talen*. Enschede : SLO, 2006,
<http://www.slo.nl/themas/00247/nieuweonderbouw/handronder/>

Idem, *Concretisering van de kerndoelen Engels*. Enschede: SLO, 2007 (zie <http://ko.slo.nl/00001/engels.pdf/>)

Visser, T.B., *Moderne vreemdetalenonderwijs in het vmbo*. Alkmaar: Europees Platform 2005.

Vogelaar, L, 'Je ne brabbel Deutsch pas. Werkplaats talen werkt aan verbetering onderwijs met portfolio en tweetalige lessen'. *Reformatorisch Dagblad*, 3-9-2004 (zie ook <http://refdag.nl/artikel/112683/Je+ne+brabbel+Deutsch+pas.html>)

Westhoff, G. 'Achtergronden van taakgericht vreemdetalenonderwijs' (2002). (zie <http://www.nabmvt.nl/publicaties/00008>)

idem, 'TalenQuest: beloften en valkuilen' (2004) (zie <http://www.nabmvt.nl/publicaties/00017>).

idem, 'Een 'schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs'. In: G.J. Westhoff & F. Staatsen (eds), *In Duitsland spreek ik gewoon Duits. Taalonderwijs aan taalzwakke leerlingen*. Enschede: Nab/Mvt en SLO 2001.

idem, 'Geleerd of bekwaam. Competentiegericht talenonderwijs en het Europees Referentiekader (ERK/CEF). In: *Levende Talen magazine*, 2006, no. 6, p. 5-8.

idem, 'Eigen inhoud eerst: grammaticale regelkennis en het ERK (deel 1: Inzichten uit de taalverwervingstheorie).' In: *Levende Talen Magazine*, 2006, no. 8, p. 14-17.

idem, 'Eigen inhoud eerst: grammaticale regelkennis en het ERK (deel 2: De ontwikkeling van vormbewustzijn: van chunks naar regels).' In: *Levende Talen Magazine*, 2007, no. 1, p. 8-11.

idem, 'Eigen inhoud eerst: grammaticale regelkennis en het ERK (deel 3: Implicaties voor de praktijk).' In: *Levende Talen Magazine*, 2007, no. 3, p. 10-13.

Bijlage 1 Geglobaliseerd examenprogramma MVT voor vmbo

Franse taal

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij	X	X	X
MVT/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren	X	X	X
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> - het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk, en spreek- en gespreksdoelen - de bevordering van het eigen taalleerproces - het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis - kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X
MVT/K/4	Leesvaardigheid	CE	CE	CE
4.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - gegevens uit één of meer teksten met elkaar vergelijken en daaruit conclusies trekken - verbanden tussen delen van een tekst aangeven 	X	X	X

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid ⁶⁹	CE	CE	CE
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek 	X	X	X
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid			
6.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten - informatie geven en vragen - naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven - uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens - een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid ⁷⁰	CE	CE	CE
7.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - (persoonlijke) gegevens verstrekken - een kort bedankje, groet of goede wensen schriftelijk overbrengen - een briefje schrijven om informatie te vragen of te geven, om verzoeken of voorstellen te doen of daarop te reageren, om gevoelens te uiten en ernaar te vragen - op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken 	X	X	X
MVT/V/1	Leesvaardigheid			
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen; - conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek 			X
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid	nvt	nvt	nvt
9.				

⁶⁹ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/5; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

⁷⁰ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/7; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving			CE
10.	De kandidaat kan kennis van land en samenleving rond bepaalde onderwerpen toepassen bij het herkennen en interpreteren van cultuuruitingen die specifiek zijn voor het taalgebied of daarmee in directe relatie staan.			X
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			X
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de exameneenheid in samenhang toepassen.			X

Duitse taal

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij	X	X	X
MVT/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren	X	X	X
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> - het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk, en spreek- en gespreksdoelen - de bevordering van het eigen taalleerproces - het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis - kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/4	Leesvaardigheid	CE	CE	CE
4.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - gegevens uit één of meer teksten met elkaar vergelijken en daaruit conclusies trekken - verbanden tussen delen van een tekst aangeven 	X	X	X
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid ⁷¹	CE	CE	CE
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek 	X	X	X
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid			
6.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten - informatie geven en vragen - naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven - uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens - een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid ⁷²	CE	CE	CE
7.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - (persoonlijke) gegevens verstrekken - een kort bedankje, groet of goede wensen schriftelijk overbrengen - een briefje schrijven om informatie te vragen of te geven, om verzoeken of voorstellen te doen of daarop te reageren, om gevoelens te uiten en ernaar te vragen - op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken 	X	X	X

⁷¹ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/5; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

⁷² De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/7; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/V/1	Leesvaardigheid			X
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen; - conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek 			
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid	nvt	nvt	nvt
9.				
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving			CE
10.	De kandidaat kan kennis van land en samenleving rond bepaalde onderwerpen toepassen bij het herkennen en interpreteren van cultuuruitingen die specifiek zijn voor het taalgebied of daarmee in directe relatie staan.			X
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			X
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de exameneenheid in samenhang toepassen.			X

Engelse taal

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X	X	X
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij			
MVT/K/2	Basisvaardigheden	X	X	X
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren			
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> - het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk, en spreek- en gespreksdoelen - de bevordering van het eigen taalleerproces - het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis - kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/4	Leesvaardigheid	CE	CE	CE
4.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - gegevens uit één of meer teksten met elkaar vergelijken en daaruit conclusies trekken - verbanden tussen delen van een tekst aangeven 	X	X	X
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid ⁷³	CE	CE	CE
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek 	X	X	X
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid			
6.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten - informatie geven en vragen - naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven - uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens - een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid ⁷⁴	CE	CE	CE
7.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - (persoonlijke) gegevens verstrekken - een kort bedankje, groet of goede wensen schriftelijk overbrengen - een briefje schrijven om informatie te vragen of te geven, om verzoeken of voorstellen te doen of daarop te reageren, om gevoelens te uiten en ernaar te vragen - op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken 	X	X	X

⁷³ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/5; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

⁷⁴ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/7; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/V/1	Leesvaardigheid			CE
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen; - conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek 			X
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid			CE
9.	De kandidaat kan: <p>een formele brief schrijven om informatie te vragen of om iets te arrangeren of om iets af te zeggen</p>			X
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving	nvt	nvt	nvt
10.	De kandidaat kan kennis van land en samenleving rond bepaalde onderwerpen toepassen bij het herkennen en interpreteren van cultuuruitingen die specifiek zijn voor het taalgebied of daarmee in directe relatie staan.			
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			X
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de exameneenheid in samenhang toepassen.			X

Spaanse taal

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij	X	X	X
MVT/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren	X	X	X
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> - het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk, en spreek- en gespreksdoelen - de bevordering van het eigen taalleerproces - het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis - kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/4	Leesvaardigheid	CE	CE	CE
4.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - gegevens uit één of meer teksten met elkaar vergelijken en daaruit conclusies trekken - verbanden tussen delen van een tekst aangeven 	X	X	X
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid ⁷⁵	CE	CE	CE
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek 	X	X	X
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid			
6.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten - informatie geven en vragen - naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven - uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens - een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid ⁷⁶	CE	CE	CE
7.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - (persoonlijke) gegevens verstrekken - een kort bedankje, groet of goede wensen schriftelijk overbrengen - een briefje schrijven om informatie te vragen of te geven, om verzoeken of voorstellen te doen of daarop te reageren, om gevoelens te uiten en ernaar te vragen - op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken 	X	X	X

⁷⁵ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/5; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

⁷⁶ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/7; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/V/1	Leesvaardigheid			CE
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen; - conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek 			X
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid	nvt	nvt	nvt
9.				
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving			CE
10.	De kandidaat kan kennis van land en samenleving rond bepaalde onderwerpen toepassen bij het herkennen en interpreteren van cultuuruitingen die specifiek zijn voor het taalgebied of daarmee in directe relatie staan.			X
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			X
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de exameneenheid in samenhang toepassen.			X

Turkse taal

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij	X	X	X
MVT/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren	X	X	X
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> - het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk, en spreek- en gespreksdoelen - de bevordering van het eigen taalleerproces - het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis - kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/4	Leesvaardigheid	CE	CE	CE
4.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - gegevens uit één of meer teksten met elkaar vergelijken en daaruit conclusies trekken - verbanden tussen delen van een tekst aangeven 	X	X	X
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid ⁷⁷	CE	CE	CE
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek 	X	X	X
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid			
6.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten - informatie geven en vragen - naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven - uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens - een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid ⁷⁸	CE	CE	CE
7.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - (persoonlijke) gegevens verstrekken - een kort bedankje, groet of goede wensen schriftelijk overbrengen - een briefje schrijven om informatie te vragen of te geven, om verzoeken of voorstellen te doen of daarop te reageren, om gevoelens te uiten en ernaar te vragen - op eenvoudig niveau briefconventies gebruiken 	X	X	X

⁷⁷ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/5; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

⁷⁸ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/7; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

Verrijksdeel

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/V/1	Leesvaardigheid			X
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen; - conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek 			
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid	nvt	nvt	nvt
9.				
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving			CE
10.	De kandidaat kan kennis van land en samenleving rond bepaalde onderwerpen toepassen bij het herkennen en interpreteren van cultuuruitingen die specifiek zijn voor het taalgebied of daarmee in directe relatie staan.			X
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			X
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de exameneenheid in samenhang toepassen.			X

Arabische taal

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van de Moderne Vreemde Talen in de maatschappij	X	X	X
MVT/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven, verwerken en presenteren	X	X	X
MVT/K/3	Leervaardigheden in de moderne vreemde talen	CE	CE	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none"> - het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijk, en spreek- en gespreksdoelen - de bevordering van het eigen taalleerproces - het compenseren van eigen tekortschietende taalkennis of communicatieve kennis - kennis van land en samenleving toepassen bij het herkennen van cultuuruitingen 	X	X	X

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/K/4	Leesvaardigheid	CE	CE	CE
4.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - gegevens uit één of meer teksten met elkaar vergelijken en daaruit conclusies trekken - verbanden tussen delen van een tekst aangeven 	X	X	X
MVT/K/5	Luister- en kijkvaardigheid ⁷⁹	CE	CE	CE
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - aangeven welke relevante informatie een tekst bevat, gegeven een bepaalde informatiebehoefte - de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven - de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven - anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek 	X	X	X
MVT/K/6	Gespreksvaardigheid			
6.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - adequaat reageren in veel voorkomende sociale contacten, zoals begroeten - informatie geven en vragen - naar een mening/oordeel vragen en een mening/oordeel geven - uitdrukking geven aan en vragen naar (persoonlijke) gevoelens - een persoon, object of gebeurtenis, ook uit het verleden en in de toekomst, beschrijven 	X	X	X
MVT/K/7	Schrijfvaardigheid	nvt	nvt	nvt
7.				
MVT/V/1	Leesvaardigheid			
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> - het gebruik van speciale stijlmiddelen herkennen; - conclusies trekken met betrekking tot het schrijfdoel, de opvattingen, de gevoelens van de auteur en tot het beoogde publiek 			X
MVT/V/2	Schrijfvaardigheid	nvt	nvt	nvt
9.				

⁷⁹ De CEVO kan bepalen dat het CE geen betrekking heeft op MVT/K/5; deze bepaling kan per leerweg verschillen.

Code		BB	KB	GL/TL
MVT/V/3	Kennis van land en samenleving			CE
10.	De kandidaat kan kennis van land en samenleving rond bepaalde onderwerpen toepassen bij het herkennen en interpreteren van cultuuruitingen die specifiek zijn voor het taalgebied of daarmee in directe relatie staan.			X
MVT/V/4	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			X
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van het sectorwerkstuk.			
MVT/V/5	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de exameneenheid in samenhang toepassen.			X

Bijlage 2 Voorbeelden van gespreksvaardigheden op niveau A1, A2 en B1

Om de competentieniveaus waarover in deze handreiking is gesproken, te concretiseren zijn hierna een aantal voorbeelden van opgaven opgenomen die een spreekprestatie op de niveaus A1, A2 en B1 van het ERK veronderstellen. Ze zijn afkomstig uit de *Handreikingen Nieuwe Onderbouw mvt*⁸⁰ en de *Handreikingen Schoolexamens havo/vwo mvt* voor de diverse talen. De opgaven zijn in het Nederlands geformuleerd en kunnen doorgaans ook voor andere talen gebruikt worden.

Er is voor gekozen om ook voorbeelden van spreekprestaties op A1-niveau op te nemen, om het A2-niveau beter te illustreren voor docenten die nog niet goed bekend zijn met het ERK.

Op de cd-rom die onderdeel uitmaakt van de genoemde handreikingen moderne vreemde talen, kunnen de bijbehorende mondelinge prestaties bekeken worden. Bij het opnemen van de voorbeelden voor de gespreksvaardigheid, vormden de kenmerken die de niveaus van het ERK omschrijven, het uitgangspunt. Bij het onderdeel 'gesprekken voeren' vervult de gesprekspartner, in dit geval een *native speaker* en/of de docent, een belangrijke rol, omdat ook de kenmerken van zijn interactie een rol spelen bij het vaststellen van het competentieniveau. Bij de voorbeelden hieronder (voor gesprekken voeren en spreken) is dit niveau niet opgenomen. Toch kan een prestatie van de leerling op basis van een dergelijke opdracht tot een uitwerking op A2+ leiden. Meer voorbeelden (van andere talen) en voorbeelden van hogere niveaus zijn opgenomen in de genoemde handreikingen.

1. Gesprekken voeren

1.1 NIVEAU A1

Beheersingsniveau

Kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en helpt bij het formuleren van wat de spreker probeert te zeggen. Kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.

Tekstkenmerken receptief	Tekstkenmerken productief
<ul style="list-style-type: none">▪ onderwerp Onderwerpen zijn eenvoudig en zeer vertrouwd of gerelateerd aan directe behoeften.▪ woordgebruik en zinsbouw Woorden en uitdrukkingen zijn hoogfrequent. Woordgebruik is concreet en alledaags, niet-idiomatisch. Zinnen zijn kort en eenvoudig.▪ tempo en articulatie Het spreektempo is laag. Woorden worden duidelijk uitgesproken. Er zijn lange pauzes, zodat de taalgebruiker kan nadenken over de betekenis.	<ul style="list-style-type: none">▪ onderwerp Onderwerpen zijn eenvoudig en zeer vertrouwd of gerelateerd aan directe behoeften.▪ woordenschat en woordgebruik Beperkt tot een klein repertoire van woorden en eenvoudige uitdrukkingen, over persoonlijke details en bepaalde concrete situaties.▪ grammaticale correctheid Beperkt tot een klein aantal eenvoudige grammaticale constructies en uit het hoofd geleerde uitdrukkingen.

⁸⁰ De cd-rom die bij de Handreiking nieuwe onderbouw hoort bevat per taal (Engels, Duits en Frans) een voorbeeld voor spreken en gesprekken voeren op de niveaus A1 en A2. Deze handreiking en de handreiking voor havo/vwo zijn de te bestellen bij de afdeling verkoop van SLO (www.slo.nl)

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ interactie Vragen en antwoorden over persoonlijke details. De communicatie is totaal afhankelijk van herhaling, herformulering en correcties.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ hulp De gesprekspartner moet langzaam en duidelijk spreken en bereid zijn om veel te herhalen en te herformuleren en na te gaan of hij/zij begrepen wordt. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vloeiendheid Beperkt tot korte, geïsoleerde, uitingen, voornamelijk standaarduitdrukkingen, met veel pauzes om te zoeken naar uitdrukkingen, de uitspraak van minder bekende woorden, en het herstellen van storingen in de communicatie. ▪ coherentie Het verband tussen woorden of groepen van woorden wordt aangegeven met basisvoegwoorden, zoals: 'en' of 'dan'. ▪ uitspraak De uitspraak van een beperkt aantal geleerde woorden en uitdrukkingen kan met enige inspanning worden verstaan doornative speakers die gewend zijn om te spreken met mensen met een andere taalachtergrond.

VOORBEELD 1 (bron: Maaslandcollege, Oss)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A1	Informatie uitwisselen	Kan met een kort en eenvoudig antwoord reageren op korte, eenvoudige vragen over zichzelf en andere mensen.	Ferien	Duits

OPGAVE

Situatie

Het is bijna vakantie en je docent is benieuwd wat je gaat doen tijdens de vakantie.

Opdracht

Reageer op de vragen van je docent.

Transcriptie (duur mondeling: 1 min. en 10 sec)

Docent: Hallo, Rick.

Leerling: Hallo.

Docent: Es ist fast wieder Ferien und ich wollte gerne wissen was du machen willst in den Ferien? Wo gehst du hin?

Leerling: Ich gehe nach Italien, nach dem Garda See.

Docent: Und gehst du dort alleine hin oder?

Leerling: Ich.. ich gehe mit meinem Mutter, Vater und meine Schwester.

Docent: Und eh... wie lange gehst du eh dort hin?

Leerling: Ich gehe drei Stunden,

Docent: Ja ja... so lange ... eh.

Leerling: Eh... Wochen.

Docent: Ja ja. Und wie lange dauert es bis du dort bist? Wie lange daurt die Reise dort hin?

Leerling: Eh... Zwei Tage.

Docent: Zwei Tage. Ok. Und was machst du dort die ganze Zeit?

Leerling: Ehm, Schwimmen und Karten spielen.
 Docent: [instemmend geluid] Und machst du das dann auch die ganze drei Wochen mit deine Schwestern zusammen?
 Leerling: Nein, ich mache da .. eh da dort Freunde.
 Docent: Ja, und wie lernst du die dann kennen?
 Leerling: Im Schwimmbatt manchmal, meistens.
 Docent: Ok. Und... eh .. hast du Lust auf die Ferien?
 Leerling: Ja, das ist super toll!
 Docent: Ja, ok, danke schön.

VOORBEELD 2 (bron: Aloysius College, Den Haag)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A1	Informatie uitwisselen	Kan met een kort en eenvoudig antwoord reageren op korte, eenvoudige vragen over zichzelf en andere mensen.	Les vacances	Frans

OPGAVE

Situatie

Het is bijna vakantie en je docent is benieuwd wat je gaat doen tijdens de vakantie.

Opdracht

Reageer op de vragen van je docent.

Transcriptie (duur van het gesprek: 1 minuut)

Docent: Et qu'est-ce que tu vas faire après l'école ?
 Leerling: Eh, eh...eh... je ne sais pas.
 Docent: Non ?
 Leerling: Non.
 Docent: Tu n'as pas de projets ?
 Leerling: Non.
 Docent: Non ? Et pendant les vacances ?
 Leerling: Eh.... je vais au Amerika.
 Docent: Aux Etats-Unis ?
 Leerling: Etats-Unis (gelijktijdig), ja.
 Docent: Tiens ! Et tu as une amie aux Etats-Unis ?
 Leerling: Non eh.. mon oncle...
 Docent: Ah bon ?
 Leerling: ... habite là, aux Etats-Unis.
 Docent: Où ?
 Leerling: Dans Los Angeles.
 Docent: Ah bon ?! C'est une ville très connue.
 Leerling: Oui.
 Docent: Qu'est-ce que tu vas faire à Los Angeles ?
 Leerling: ... Eh.. je vais au... le ... pretpark (gelach)
 Docent(lacht): Un "pretpark", c'est quoi?
 Leerling: C'est un eh .. parc d'attractions... et...
 Docent: Pour t'amuser.
 Leerling: Ja .. oui.
 Docent: Merci, Amber.

1.2 NIVEAU A2

Beheersingsniveau

Kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Kan zeer korte sociale gesprekken aan, alhoewel hij/zij gewoonlijk niet voldoende begrijpt om het gesprek zelfstandig gaande te houden.

Tekstkenmerken receptief	Tekstkenmerken productief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd. ▪ woordgebruik en zinsbouw Woordgebruik is eenvoudig. Zinnen zijn kort. ▪ tempo en articulatie Er wordt langzaam gesproken en duidelijk gearticuleerd. ▪ hulp De gesprekspartner past zijn taalgebruik aan de taalgebruiker aan door langzaam en duidelijk te spreken, te controleren of hij/zij begrepen wordt en waar nodig te herformuleren of te herhalen. De gesprekspartner biedt hulp bij het formuleren en verhelderen van wat de taalgebruiker wil zeggen. Vragen en uitingen zijn direct aan de taalgebruiker gericht. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ onderwerp De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd. ▪ woordenschat en woordgebruik Standaard patronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden waarmee beperkte informatie wordt overgebracht m.b.t. eenvoudige alledaagse situaties. ▪ grammaticale correctheid Correct gebruik maken van eenvoudige constructies, bevat echter ook systematisch elementaire fouten. ▪ interactie Antwoorden op vragen en reacties op eenvoudige uitspraken. Indicaties van begrip maar weinig initiatief om de conversatie gaande te houden. ▪ vloeïendheid Zeer korte uitingen, met veel voorkomende pauzes, valse starts en het herformuleren van uitingen. ▪ coherentie Groepen woorden zijn verbonden met eenvoudige voegwoorden, zoals: 'en', 'maar' en 'omdat'. ▪ uitspraak De uitspraak is duidelijk genoeg om verstaanbaar te zijn, ondanks een hoorbaar accent. Gesprekspartners vragen af en toe om herhaling.

VOORBEELD 1 (bron: Cito)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Informeel gesprekken	Kan in beperkte mate meedoen aan eenvoudige gesprekken over alledaagse, bekende onderwerpen.	tennis	Engels

OPGAVE

Situatie

Je bent samen met een bekende en die persoon heeft zin om iets te gaan ondernemen. Jij reageert.

Opdracht

Maak een afspraak om samen te gaan sporten.

Transcript (duur van gesprek: 35 seconden)

Docent: Bart, I was wondering if you'd like to go to the gym with me this afternoon?

Leerling: Ok, I like it.

Docent: Great!

Leerling: But maybe we can eh .. sport outside. It's so nice weather!

Docent: Actually, you've got a point. How about a game of tennis?

Leerling: Yes, that's nice.

Docent: Great!

Leerling: But I don't have a racket.

Docent: No problem. You can borrow my son's.

Leerling: Eh... Maybe we can ... cycle to the tennis ... club?

Docent: We could... but I think it's a bit too far for you. We'll go by bus.

Leerling: Ok, but how late?

Docent: Eh... in about half an hour?

Leerling: Ok, it's good.

Docent: Excellent!

VOORBEELD 2 (bron: RISS, Rotterdam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Informele gesprekken	Kan in beperkte mate meedoen aan eenvoudige gesprekken over alledaagse, bekende onderwerpen.	Praten over verjaardagscadeau	Frans

OPGAVE**Situatie**

Je bent samen met een bekende die vraagt wat je aanraadt als verjaardagscadeau voor jouw broertje.

Opdracht

Geef antwoorden en voorstellen.

Geen transcriptie beschikbaar.

VOORBEELD 3 (Bron: Zuiderpark College, Rotterdam)⁸¹

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Informele gesprekken	Kan in beperkte mate meedoen aan eenvoudige gesprekken over alledaagse, bekende onderwerpen.	Open dag	Arabisch

OPGAVE**Situatie**

Je gaat binnenkort verhuizen. Je wilt een school zoeken in de buurt van je nieuwe adres. Tijdens een open dag op een school kom je een leerling tegen die de bezoekers begeleidt om de school te laten zien. Je gaat met die leerling over zijn school in gesprek.

Opdracht

⁸¹ De bijbehorende prestatie kan bekeken worden op de cd-rom bij de Handreiking schoolexamens havo/vwo moderne vreemde talen. Arabisch Turks. (www.slo.nl)

Voer een gesprek over de school en stel allerlei vragen.

Geen transcriptie beschikbaar.

1.3 NIVEAU B1

Beheersingsniveau

Kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in het gebied waar de betreffende taal wordt gesproken.

Kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of zijn/haar persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).

Tekstkenmerken receptief	Tekstkenmerken productief
<ul style="list-style-type: none">▪ onderwerp Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding.▪ woordgebruik en zinsbouw Het woordgebruik is toereikend voor alledaagse zaken. Elementaire structuren en veel herhalingen.▪ tempo en articulatie Woorden worden duidelijk uitgesproken in een vertrouwd accent.▪ hulp De taalgebruiker wordt direct aangesproken. Soms moeten bepaalde woorden en uitdrukkingen herhaald worden. Ongebruikelijke idiomatische uitdrukkingen worden vermeden en er wordt duidelijk gearticuleerd.	<ul style="list-style-type: none">▪ onderwerp Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding.▪ woordenschat en woordgebruik De woordenschat is toereikend om over alledaagse onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te spreken, eventueel door middel van omschrijvingen.▪ grammaticale correctheid Redelijk accuraat gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties.▪ interactie Kan een eenvoudig face-to-face gesprek over bekende onderwerpen waarvoor persoonlijke interesse bestaat beginnen, voeren en afsluiten. Kan gedeeltelijk herhalen wat iemand gezegd heeft om te bevestigen dat men elkaar begrepen heeft.▪ vloeiendheid Is goed te volgen, alhoewel pauzes voor grammaticale en lexicale planning en herstel van fouten, vooral in langere stukken vrij geproduceerde tekst, veel voorkomen.▪ coherentie Series van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen zijn verbonden tot een samenhangende lineaire reeks van punten.▪ uitspraak De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, alhoewel gekleurd door een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.

VOORBEELD 1 (Bron: Cito)⁸²

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Informeel gesprek	Kan gevoelens uiten en op gevoelens van anderen reageren	My dog died	Engels

Situatie

Een vriend van je ziet dat je verdrietig bent en wil weten waarom.

Opdracht

Vertel dat je hond is aangereden door een auto en daarbij is gestorven. Uiteindelijk je gevoelens.

Transcriptie (duur van het gesprek 1 minuut 50 seconden)

Docent: You're not looking too happy. Are you're feeling ok?

Leerling: Well, actually I don't. Eh. Well, my dog died last week. By a car accident. He got hit by a car. And eh... he died, in like two hours. I wasn't even there. I was working. My parents were working as well. Eh yeah... It was really awful. And eh... I really miss him.

Docent: How have you been coping these last few days?

Leerling: Not too good. I can hardly eat or sleep and I'm constantly thinking about him. Cause he was just always there. I was... He was there every day. And ... when I got home, he was really happy to see me. And... When I went out with my horse, horseriding, and ... he was... he always came along. I was... I really really miss him. And... it's quite hard.

Docent: It would be. How do you think ... you're going to cope ... now?

Leerling: Well, I've got one thing sure, that I'm not gonna buy another dog, because I'm just ... I'm too afraid to lose another dog. And eh... Well... eh, I've got a ... cat and a horse and I'm gonna give my love to them. And hope they'll ... That'll help and eh ... well ... I hope I'll forget .. that I'll get used to it, to the idea that he is not there anymore... soon.

2. SPREKEN**2.1 Niveau A1****Beheersingsniveau:**

Kan eenvoudige uitdrukkingen en zinnen gebruiken om de eigen woonomgeving en de mensen in de naaste omgeving te beschrijven.

Tekstkenmerken productief

- **onderwerp**
Concrete zaken betreffende de spreker zelf, zijn directe omgeving en personen uit die omgeving.
- **woordgebruik en woordenschat**
Beperkte woordenschat en eenvoudige uitdrukkingen, over persoonlijke details en bepaalde concrete situaties.
- **grammaticale correctheid**
Eenvoudige grammaticale constructies en uit het hoofd geleerde uitdrukkingen

⁸² Zie voor opname cd-rom behorende bij Handreiking mvt havo/vwo. Enschede: SLO 2006.

- **vloeiendheid**
Korte, geïsoleerde uitingen, vooral standaarduitdrukkingen, met veel pauzes om te zoeken naar uitdrukkingen, de uitspraak van minder bekende woorden, en om storingen in de communicatie te herstellen.
- **coherentie**
Woorden of groepen van woorden zijn verbonden door middel van basisvoegwoorden, zoals: 'en' of 'dan'.
- **uitspraak**
De uitspraak van een beperkt aantal geleerde woorden en uitdrukkingen kan met enige inspanning worden verstaan door native speakers, die gewend zijn om te spreken met mensen met een andere taalachtergrond.

VOORBEELD 1 (bron: Maaslandcollege, Oss (Duits); Aloysius College, Den Haag (Frans))

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A1	monologen	Kan eenvoudige informatie over zichzelf geven	Wer bin ich?	Duits
			Je me présente	Frans

OPGAVE

Situatie

Het schooljaar is weer begonnen en je docent vraagt om jezelf voor te stellen aan de klas. Jij bent aan de beurt.

Opdracht

Stel jezelf voor. Denk bijvoorbeeld aan:

- naam
- waar je woont
- uiterlijk
- hobby's.

Transcriptie (duur monoloog: 25 seconden)

Leerling: Hallo, ich heisse Désirée van den [X]. Ich wohne in Oss und ... meine Hobbies ... Hobbies sind ... rettungsschwimmen und .. tanzen und ich mag gerne fernsehen. Eh... Ich habe blonde Hare und ich trage gern Jeans.

Transcriptie (duur monoloog 56 seconden)

Leerling: Eh, bonjour, je m'appelle Zacharia et je suis eh... j'ai quinze ans. Je suis une garçon et eh.. mon... mes passe-temps préférés sont eh... le foot. Et... ah... seul le foot (gelach). Eh... Je je ne suis pas très grand. Je suis eh... un mètre eh... soixante-si.. eh soixante-dix. J'ai les cheveux noirs et eh.. eh... mes yeux eh... ont le couleur eh... brune. Eh... je je suis marocain, mais je suis né ici, en Hollande

2.2 NIVEAU A2

Beheersingsniveau:

Kan een reeks uitdrukkingen en zinnen gebruiken om in eenvoudige bewoordingen familie en andere mensen, leefomstandigheden, opleiding en huidige of meest recente baan te beschrijven.

Tekstkenmerken productief

- **onderwerp**
De onderwerpen zijn alledaags en vertrouwd.
- **woordenschat en woordgebruik**

Standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden, waarmee beperkte informatie wordt overgebracht in eenvoudige alledaagse situaties.

▪ **grammaticale correctheid**

Correct gebruik van eenvoudige constructies, maar bevat nog systematisch elementaire fouten.

▪ **vloeiendheid**

Overwegend zeer korte uitingen, met veel pauzes, valse starts en herformuleringen.

▪ **coherentie**

Groepen woorden zijn verbonden door middel van eenvoudige voegwoorden, zoals: 'en', 'maar' en 'omdat'.

▪ **uitspraak**

De uitspraak is duidelijk genoeg om de spreker te kunnen volgen, ondanks een hoorbaar accent. Luisteraars zullen af en toe om herhaling moeten vragen.

VOORBEELD 1 (bron: RISS, Rotterdam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Monologen	Kan vertrouwde zaken en personen op een eenvoudige manier beschrijven.	Slaapkamer	Engels

OPGAVE

Situatie

Je bent op vakantie en ontmoet daar een buitenlandse leeftijdsgenoot. Jullie beginnen te praten en je leeftijdsgenoot is benieuwd hoe je slaapkamer eruit ziet.

Opdracht

Beschrijf je slaapkamer. Denk daarbij aan:

- grootte van de kamer
- welke meubelstukken erin staan
- hoe de meubelstukken eruit zien, bijvoorbeeld kleur
- wat er aan de muur hangt.

Transcriptie (duur van de monoloog: 57 seconden)

Leerling: Hello, I'm gonna to talk about my bedroom. My bed... the size of my bedroom is 5 meters by 5 meters. In my bedroom I have a computer, a bed, a carpet, a television, a computer, a carpet. I have books and if you look ... out of the window, you can see eh ... a football field, where ... children can play football. And ... eh... and I have ... plants, I have a keyboard. My wall is yellow. On my wall I have football pictures, like posters, and I have ... eh ... other pictures about ... eh ... many other popular people.

VOORBEELD 2 (bron: Aloysius College, Den Haag)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Een publiek toespreken	Kan voor een groep in korte, vooraf in geoefende zinnen iets aankondigen of meedelen.	École	Frans

OPGAVE

Situatie

Je wordt gevraagd iets over je school te vertellen als onderdeel van een cd-rom voor een uitwisselingsprogramma met een Franse school. De cd-rom met allerlei informatie zal naar de uitwisselingsschool gestuurd worden.

Opdracht

Vertel iets over je school. Je kunt denken aan:

- hoe groot is de school?
- aantal leerlingen?
- hoe je naar school gaat.

Transcriptie (duur monoloog: 34 seconden)

Leerling: Je vais dire quelque chose ... sur mon école. C'est eh... c'est une très grande eh... école. Avec mille, milles él... évants ... él... élevant. C'est un très vieux building, avec... et c'est ... très très beau. Eh... je vais eh... je venir toujours avec mon eh... vélo et ... c'est c'est très loin de mon eh... maison. C'est ça et au revoir.

VOORBEELD 3 (bron: ROC, A'dam)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Monologen	Kan in eenvoudige, korte zinnen vertellen over ervaringen, gebeurtenissen, activiteiten.	Mein Schultag	Duits

OPGAVE

Situatie

Je wordt gevraagd om je schooldag te beschrijven.

Opdracht

Beschrijf een schooldag.

Transcriptie (duur van de monoloog: 2 minuten 23 seconden)

Leerling: Am Mittwoch, in den Ochtend, stehe ich eh... op, und eh... ich eh ... gehe zu... bade, (gelach) douchen (gelach) und eh... denn habe ich... ich habe mei... mei.. meital kein eh.. eh.. Tijd... (gelach) fur zu essen, aber ich esse auf die Schule ... und eh... ich gehe mit eh... die Tram zu Schüle. Das ist ungefähr .. funf.. zehn eh... Minuten. Meine erste Stunde habe ich Geschichte. Und... eh eh.. Die zweit... das ist... eh ... half... eh halb eins. Die zweite Stunde habe ich eh... Mathematik und eh... die dritte Stunde habe ich eh... eh... Fran... Frans, Franso.. Frans. Das ist bis sechs Uure. Und eh.. da, dana, geh ik zu ta.. tanzen. Meital bis... eh... acht Uur. Eh das ist in Ost. Und ich liebe im West. Und dana gehe ich zu Hause und esse ich und mache meine Haus...arb... eh arbeit. Und ich chatt achter die Komputer... und dann gehe ich zu douche und gehe ich zum Bett.

2.3 SPREKEN NIVEAU B1

Beheersingsniveau:

Kan uitingen op een eenvoudige manier aan elkaar verbinden, zodat hij/zij ervaringen, gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Kan in het kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen. Kan een verhaal vertellen of de plot van een boek of film weergeven en zijn/haar reacties beschrijven.

Tekstkenmerken productief

▪ onderwerp

Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven,

eigen werk of opleiding.

▪ **woordenschat en woordgebruik**

de woordenschat is toereikend om eventueel met behulp van omschrijvingen vertrouwde onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te beschrijven.

▪ **grammaticale correctheid**

Redelijk accuraat gebruik van frequente 'routines' en patronen die horen bij over het algemeen voorspelbare situaties.

▪ **vloeiendheid**

De spreker is goed te volgen, alhoewel pauzes voor grammaticale en lexicale planning en herstel van fouten, vooral in langere stukken vrij geproduceerde tekst, veel voorkomen.

▪ **coherentie**

Series van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen zijn verbonden tot een samenhangende lineaire reeks van punten.

▪ **uitspraak**

De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, zelfs met een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.

Voorbeeld 1 (Bron: RISS Rotterdam)⁸³

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Voorbeeld opgenomen voor de taal:
B1	Monologen	Kan met enig detail verslag doen van ervaringen, en meningen en reacties beschrijven	Film	Engels

Situatie

Je gaat iets vertellen over een film die je nog niet zo lang geleden gezien hebt.

Opdracht

Je gaat een recente film beschrijven. Probeer zeker niet te verklappen hoe de film afloopt.

Je beschrijft:

- het thema
- wat er zoal gebeurt
- welke personen erin voorkomen
- hoe er gespeeld wordt
- wat je van de film gevonden hebt
- waarom het een aanrader is.

Transcriptie (duur van de monoloog 3 minuten 25 seconden)

Leerling: Hello, eh... my name is Ali. And eh, I come from Turkey, I live in Rotterdam. And ... eh... well the... so eh... I'm gonna to talk about this movie I saw last ... last week Thursday. And eh... it was this state movie. It was eh... it's a new movie. And eh... it's basically about comedy ... And this girl eh... who is really fat, and eh... so no one gives attention to her. But she gets really eh .. eh sad about this. I mean... she doesn't like that. Eh... so, basically, she wants to change, so she decides to go to a hitch, it's basically a kind of copy from a hitch movie of... eh... and the hitch wants to help her ... help her out of with this situation, cause he also doesn't like that... He thinks that she is basically pathetic. [gelach] And .. she brings to her to apimp shop... how... a kind of eh... pimp

⁸³ Zie cd-rom bij Handreiking Schoolexamen havo/vwo mvt. Enschede: SLO, maart 2007

shop... like, so this like [onverstaandbaar]. They pimp her... Basically. They make her really beautiful. She has now... She gets eh... self-confidence. And she likes herself much. She likes her body. Everything. And eh... She comes up to a guy. Eh... Well, that guy has .. gets really feelings for her. She...eh ... He basically likes her. And eh... This, actually..., this what I'm telling, is actually a comedy, so he was... I left all out. Some points I did, but some points I didn't. It was too much. And eh... This ex-girlfriend of this guy... who tries to ... eh... make her really eh... pathetic and really sad and everything. So this ex-girlfriend of eh.. this guy wants to get her back. And the girl tries not to, because she also likes her. And eh, eh, well, the guy actually decides to go... not to his ex-girlfriend but to the other one. So he .. he [?] that he really has a feelings for her.

Well there's a lot of actions happening. And a lot of eh... interesting text and a lot of interesting place.

Well basically, my opinion of this movie is eh ... it's good to watch, and eh.. it's actually really funny, but at some points I really thought this is for litt... more for younger kids, because its... it's just too much. It's going to much. So I don't know if I have to prefer to you. Or basically, it was, it is ok, maybe like eh ... seven out of ten, ... or six out of ten. And eh... yes basically, that's all.

Andere suggesties

Onderwerpen die voor A1-niveau geschikt zijn:

- De stad waar ik woon
- Mijn familie
- Mijn vakantie
- Mijn huis
- Stel je zelf voor
- Waar breng ik het liefst mijn vakantie door?
- Wat doe ik het liefst in mijn vrije tijd?
- Televisie kijken
- Een gewone dag

Onderwerpen die op A-2 geschikt zijn:

- Een fijne herinnering
- Een persoon van wie ik veel hou
- Mijn volgende vakantie
- Mijn beste vakantie

Onderwerpen voor B1

- Mijn land
- Engels leren heeft geen nut, want in de nabije toekomst wordt Chinees dé wereldtaal
- Televisie heeft een slechte invloed op kinderen
- Mijn lievelingsfilm
- Je kunt op school geen talen leren.
- Ik kan niet meer zonder mijn mobiele telefoon
- Londen is de mooiste stad ter wereld.

Bijlage 3 Voorbeelden van schrijfvaardigheid op niveau A1 en A2

Hieronder is een aantal voorbeelden van schrijfoopdrachten en uitwerkingen opgenomen die afkomstig zijn uit de *Handreikingen*. Voor meer voorbeelden (van andere talen) en voor voorbeelden van hogere niveaus verwijst ik u naar genoemde handreikingen.

1 NIVEAU A1

Beheersingsniveau

Kan een korte, eenvoudige mededeling doen, bijvoorbeeld voor het zenden van vakantiegroeten. Kan op formulieren persoonlijke details invullen, bijvoorbeeld naam, nationaliteit en adres op een inschrijvingsformulier noteren.

Tekstkenmerken productief

▪ onderwerp

De teksten hebben betrekking op de schrijver zelf of op imaginaire personen.

▪ woordenschat en woordgebruik

Woorden en eenvoudige uitdrukkingen, over persoonlijke details en bepaalde concrete situaties.

▪ grammaticale correctheid

Een klein aantal eenvoudige grammaticale constructies en uit het hoofd geleerde uitdrukkingen.

▪ spelling en interpunctie

Bekende woorden en korte zinnen zoals op eenvoudige verkeers- of ANWB borden, instructies, namen van dagelijkse objecten en namen van winkels of regelmatig gebruikte basiszinnen zijn correct overgeschreven. Eigen adres, nationaliteit en andere persoonlijke details zijn correct gespeld.

▪ coherentie

Woorden of groepen van woorden zijn verbonden met behulp van basisvoegwoorden, zoals: 'en' of 'dan'.

Om de niveaus zichtbaar te maken zijn de producten van de leerlingen met de oorspronkelijke fouten opgenomen.

VOORBEELD 1

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A1	Vrij schrijven	Kan een paar eenvoudige zinnen opschrijven over zichzelf of over andere mensen	Je me présente	Frans

OPGAVE

Situatie

Je hebt een correspondentievriend(in) via internet gevonden. Je stelt jezelf voor in een brief.

Opdracht

Schrijf een briefje aan je penvriend(in). Denk daarbij aan het volgende:

- hoe je heet
- hoe oud je bent

- waar je woont
- of je dichtbij of ver van school woont
- van welke etenswaren je houdt en niet houdt
- je hobby
- sluit af met een groet

Uitwerking Frans

Stadskanaal, le 14 juin 2006

Chère Marie.

Je m'appelle Jeanine Ossentjuk.

Je suis douze ans.

J'habite à Onstwedde.

J'habite loin du collègue.

J'aime le jus de pommes et je n'aime pas le vin.

J'aime le frites et je n'aime pas du poisson.

Amitiés, Jeanine

1.2 NIVEAU A2

Beheersingsniveau:

Kan korte, eenvoudige notities en boodschappen opschrijven. Kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.

Tekstkenmerken productief

▪ **onderwerp**

De tekst heeft betrekking op de directe eigen omgeving van de schrijver of eenvoudige alledaagse situaties.

▪ **woordenschat en woordgebruik**

Standaardpatronen met uit het hoofd geleerde uitdrukkingen en kleine groepen van woorden waarmee beperkte informatie wordt overgebracht.

▪ **grammaticale correctheid**

Eenvoudige constructies, echter systematisch met elementaire fouten.

▪ **spelling en interpunctie**

Korte zinnen over alledaagse onderwerpen - bijvoorbeeld een routebeschrijving - zijn correct.

▪ **coherentie**

Groepen woorden zijn verbonden met behulp van eenvoudige voegwoorden, zoals 'en', 'maar' en 'omdat'.

Om de niveaus zichtbaar te maken zijn de producten van de leerlingen met de oorspronkelijke fouten opgenomen.

VOORBEELD 1 (bron: Cito/SLO)

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Correspondentie	Kan eenvoudige persoonlijke briefjes schrijven om te bedanken en zich te verontschuldigen.	Buurmeisje jarig	Engels

OPGAVE

Situatie

Je verblijft twee maanden in Engeland voor een zomercursus. Je logeert bij een gastgezin. Vandaag wordt Emma, het dochtertje van je burens op wie je een keer hebt gepast, 9 jaar en je bent uitgenodigd om aan het eind van de middag iets te komen drinken. Je hebt de uitnodiging aangenomen en een cadeautje gekocht.

Bij het ontbijt ontdek je dat je vanmiddag om 16 uur een bijeenkomst op school hebt die kan uitlopen. Je vreest dat je niet op tijd thuis kunt zijn.

Je weet niet of de burens al aanspreekbaar zijn zo vroeg in de ochtend en besluit een briefje in de bus te doen. Je biedt je excuses aan, omdat je hebt gezegd dat je van de partij zal zijn en nu pas ontdekt dat je een andere afspraak hebt.

Opdracht

Schrijf een briefje aan je burens. Maak gebruik van de volgende gegevens:

- feliciteer je burens
- leg uit dat je misschien laat thuiskomt
- bied je verontschuldiging aan
- vertel wat je van plan bent zodra je thuis bent
- groet je burens.

Uitwerking Engels

Dear neighbours,

Congratulations whith your daughter.

Thank you for the invitation. I would like to come, but I have at four o'clock a meeting. So I'm going to be a little late. I'm sorry. When I'm home, I get my present and I'll drop by. I wish you a lovely day.

I see you then.

*Bye,
Tessa*

VOORBEELD 2

ERK NIVEAU	Globale descriptor	Gedetailleerde descriptor	Titel van de opgave	Taal
A2	Vrij schrijven	Kan in korte, eenvoudige zinnen vertrouwde zaken beschrijven.	Mein Hobby	Duits

OPGAVE

Situatie

Je hebt een correspondentievriend(in) via internet gevonden. Je stelt jezelf voor in een brief.

Opdracht

Schrijf een briefje aan je penvriend(in). Denk daarbij aan het volgende:

- hoe je heet
- hoe oud je bent
- waar je woont
- of je dichtbij of ver van school woont
- van welke etenswaren je houdt en niet houdt
- je vakantie

- je hobby
- sluit af met een groet

-

Uitwerking Duits

Hallo,

Ich heisse Frank. Ich bin sechzehn Jahre alt und ich wohne mit meiner Familie in Oss. Ich habe zwei Brüder, Jan und Paul, sie sind zwanzig und achzehn jahre alt. Mein vater heisst Mario und meine Mutter heisst Ellen. Mein Hobby ist Fussball. Der Verein, wo ich speile heisst Margriet. Ich spiele bereits neun jahre bei diesem Verein. Wir trainieren dreimal pro Woche, Montag und am Mittwoch von halb acht bis neun und Donnerstags von sechs bis halb acht. Samstags haben wir ein Wettkampf meistens um halb drei. Mein lieblings essen ist pommes mit mayo und ich tricke am liebsten Fanta. Meine Schule heißt Maaslandcollege und ich sitze im Klasse H3B. Wir sind, zum Ferien nach Italien gefahren. Ich mit meinem gesamten familie und zwei freunde, Wouter und Sander. Es war Super wir sind jedem abend zum Disco gegangen. Während unsere Ferien wurde Italien weltmeister beim fussbal. Es war Super!!

Tschüs!

Frank

